

T.C.
TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

SINAI MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA TAHKİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman Emre KARAYEL

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÜNAL KAYA

İSTANBUL, Temmuz 2024

T.C.
TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

SINAI MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA TAHKİM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman Emre KARAYEL

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Hilal ÜNAL KAYA

İSTANBUL, Temmuz 2024

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında sınai mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkim konusu, fikri ve sınai mülkiyete ilişkin kavramları alt başlıklarına ayırarak ve tahkime elverişlilik hususuna değinilerek incelenmek istenmiştir.

Tez sürecimin her aşamasında bana yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hilal Ünal KAYA'ya teşekkür ederim. Bu zorlu tez sürecinde bana destek olan, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi-manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TEMEL KAVRAMLAR.....	3
1.1. SINAİ MÜLKİYET HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.2. FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYETE İLİŞKİN KAVRAMLAR.....	5
1.2.1. Sınai Haklar.....	7
1.2.1.1. Marka Hakkı.....	7
1.2.1.2. Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Hakkı.....	9
1.2.1.3. Entegre Devre Topografyaları.....	10
1.2.1.4. Islahçı Hakları.....	11
1.2.1.5. Tasarım Hakkı.....	12
1.2.1.6. Patent ve Faydalı Model Hakkı.....	13
1.2.2. Fikri Haklar.....	15
1.2.2.1. Fikri Haklar Kapsamında Mali Haklar.....	16
1.2.2.2. Fikri Haklar Kapsamında Manevi Haklar.....	19
1.3. TAHKİM.....	22
1.3.1. Tahkimin Tarihi Gelişimi.....	26
1.3.2. Tahkimin Çeşitleri.....	29
1.3.2.1. Ulusal Tahkim.....	29
1.3.2.2. Uluslararası Tahkim.....	30
1.3.2.3. Geçici (Ad-hoc) Tahkim.....	30
1.3.2.4. Kurumsal Tahkim.....	31
1.3.2.5. İhtiyari Tahkim.....	32
1.3.2.6. Zorunlu Tahkim.....	32
1.3.3. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Tahkimin Ortak Özellikleri ve Farklılıkları.....	34
1.3.3.1. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarında Geçerli Olan Ortak Özellikler... 34	
1.3.3.2. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkimin Farklılıkları.....	35
1.3.4. Tahkim Uyuşmazlık Çözüm Yolunun Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıklarının Çözümlemesinde Öne Çıkan Özellikleri.....	36
1.3.4.1. Tahkimin Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıkları Bağlamında Öne Çıkan Olumlu Özellikleri.....	37

1.3.4.2. Tahkimin Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıkları Bağlamında Öne Çıkan Olumsuz Özellikleri.....	47
--	----

BÖLÜM 2: SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA TAHKİME ELVERİŞLİLİK..... 54

2.1. SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ.....	54
2.2. TAHKİME ELVERİŞLİLİK KAVRAMI.....	55
2.2.1. Sübjektif Anlamda Tahkime Elverişlilik.....	57
2.2.2. Objektif Anlamda Tahkime Elverişlilik	58
2.3. TAHKİME ELVERİŞLİLİKTE KAMU DÜZENİ.....	59
2.3.1. Milli Hukukta Kamu Düzeni	61
2.3.2. Milletlerarası Hukukta Kamu Düzeni.....	62
2.4. MİLLİ TAHKİM ÇERÇEVESİNDE TAHKİME ELVERİŞLİLİK.....	63
2.4.1. Markadan Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik	63
2.4.1.1. Markanın Hükümsüzlüğünden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Tahkime Elverişliliği	64
2.4.1.2. Marka İhlali Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkime Elverişlilik	67
2.4.1.3. Marka Lisansından Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik ...	71
2.4.2. Tasarımdan Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik	73
2.4.2.1. Tasarımın Hükümsüzlüğüne İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik	73
2.4.3. Patentten Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik	74
2.4.3.1. Patent Hükümsüzlüğünden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik	74
2.4.3.2. Patent Hak Sahipliğine İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik.....	76
2.4.3.3. Patent Hakkının İhlalinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkime Elverişlilik	77
2.4.3.4. Patent Lisansına Konu Uyuşmazlık Çözümünde Tahkime Elverişlilik	78
2.5. MİLLETLERARASI TAHKİM ÇERÇEVESİNDE TAHKİME ELVERİŞLİLİK	78
2.6. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK KAPSAMINDA TAHKİME ELVERİŞLİLİK	80
2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	80
2.6.2. Fransa.....	82
2.6.3. Güney Kore.....	83
2.6.4. İsviçre	83
2.6.5. Singapur.....	84
2.6.6. Almanya.....	85

BÖLÜM 3: SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARININ TAHKİM İLE ÇÖZÜMÜ SÜRECİNDE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO)..... 87

3.1. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN GELİŞİMİ	87
3.2. GENEL OLARAK DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ	88
3.3. SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ.....	89
3.4. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ TAHKİM KURALLARI.....	90
3.4.1. Genel Hükümler	90

3.4.2. Tahkim Başlangıcına İlişkin Hükümler.....	90
3.4.3. Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kuruluşuna İlişkin Hükümler	91
3.4.4. Tahkim İdaresine İlişkin Hükümler.....	92
3.4.5. Hakem Kararları ve Diğer Hükümler	92
3.4.6. Ücret ve Masraflara İlişkin Hükümler.....	93
3.4.7. Gizliliğe İlişkin Hükümler.....	93
3.4.8. Çeşitli Hükümler.....	94
3.5. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLERİ VE AVANTAJLARI ..	95
3.5.1. Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri	95
3.5.2. Gizlilik	97
3.5.3. Uzmanlık	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
KAYNAKLAR.....	104

ÖZET

SINAI MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA TAHKİME ELVERİŞLİLİK

Küreselleşmenin hız kazandığı dünyada tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna olan ilgi artış göstermektedir. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde de tahkimden faydalanılması mümkündür. Dünyada ve Türkiye’de sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde başvurulabilecek tek bir merkez ve yeknesak bir düzenleme bulunmamaktadır. Aynı zamanda sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözülmesi sürecinde ülkelerin hukuk düzenlemelerinde farklılıklar vardır. Ancak tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda gözetilmesi gereken hususların bir kısmında fikir birliği olduğu görülür. Bunların başında ise tahkime elverişlilik unsuru bulunmaktadır.

Çalışmamızda sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği değerlendirecektir. Bu amaçla tezin birinci bölümünde sınai mülkiyet hukuku ve tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna ilişkin kavramlar açıklanacaktır. Bu bölümde ilk olarak sınai mülkiyet hukukunun gelişimini anlamak amacıyla sınai mülkiyet hukukunun tarihsel sürecine ilişkin hususlarda genel bilgi verilecektir. Sonrasında sınai hakların çeşitleri ve fikri haklardan doğan mali – manevi haklar ele alınacaktır. Bu bölümün devamında ise tahkime ilişkin hususlara yer verilecektir. İlk olarak tahkimin tarihsel sürecine ilişkin hususlarda genel bilgi verilecek sonrasında tahkimin çeşitleri tanımlanacaktır. Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunu daha iyi anlayabilmek amacıyla tezimizin bu bölümünde tahkimin diğer alternatif çözüm yolları ile kıyaslaması yapılacaktır. Bu çerçevede tahkimin diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile ortak özellikleri ve farklılıkları incelenecektir. Birinci bölümde son olarak, sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim yolu ile çözümlenmesinde öne çıkan olumlu ve olumsuz özellikler ele alınacaktır.

Tezin ikinci bölümünde ise çalışmamızın esas konusunu oluşturan sınai mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkime elverişlilik hususu açıklanacaktır. Bu kapsamda öncelikle sınai mülkiyet haklarının hukuku niteliği değerlendirilecektir. Sonrasında tahkime elverişlilik kavramına genel bir bakış sunulacaktır. Bu genel bilgiler aynı zamanda subjektif anlamda tahkime elverişlilik ve objektif anlamda tahkime elverişlilik alt başlıkları ile detaylandırılacaktır. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği milli tahkim ve milletlerarası tahkim düzenine göre ayrı ayrı değerlendirilmeye alınacaktır. İkinci bölümün devamında tahkime elverişlilik kavramı açısından ve çalışmamız açısından önemli bir yere

sahip olan tahkime elverişlilikte kamu düzeni kavramına ilişkin hususlarda bilgi verilecektir. Ve son olarak sınai mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkime elverişlilik hususuna yer verilecektir.

Tezin üçüncü bölümünde ise sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim ile çözümünde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün (WIPO) rolü açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınai Mülkiyet Hakları, Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıkları, Tahkime Elverişlilik, Tahkim Yargılaması, Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Milli Tahkim, Milletlerarası Tahkim, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Tahkime Elverişlilikte Kamu Düzeni.

ABSTRACT

ARBITRABILITY IN INDUSTRIAL PROPERTY DISPUTES

It is possible to benefit from the arbitration dispute resolution for the resolution of industrial property disputes. Interest in the dispute resolution of arbitration increases in the world with the accelerated globalization. There is no established headquarters or regulations that applies for all the industrial property disputes in the world and in Türkiye. Also, arbitration rules of the countries that implies in the process of resolution of industrial property disputes shows differences. However, on some of these rules, that are considered compulsory on dispute resolution, have a consensus. The most well -known of these rules is the arbitrability.

Our study will evaluate the arbitrability of industrial property disputes. In the first chapter of our thesis, terms that are related to industrial property law and arbitration dispute resolution method will be explained. In this chapter, firstly, general information will be given on the historical process of industrial property law in purpose of explaining the development of industrial property law. Then, the varieties of industrial rights and the financial - moral rights arising from intellectual rights will be discussed. The terms that are related to arbitration will be included in the continuation of this chapter. First, general information will be given on the historical process of arbitration and then the types of arbitration will be defined. In this chapter of our thesis, a comparison of arbitration with other alternative dispute resolution methods will be made in the aim of explaining the arbitration dispute resolution method. For this purpose, the common features and differences of arbitration with other alternative dispute resolution methods will be examined. Finally in this chapter, general information will be given on the positive and negative features that stand out in the resolution of industrial property disputes through arbitration.

The main subject of our study, arbitrability in industrial property disputes will be explained in the second chapter of our thesis. First of all, In this context, the legal characteristic of industrial property rights will be evaluated. Then, general information will be given on the issues related to the concept of arbitrability. This general information will also be detailed with the subheadings of subjective arbitrability and objective arbitrability. Then, the arbitrability of industrial property disputes will be evaluated separately according to the national arbitration and international arbitration order. In the continuation of this chapter, general information will be given on the issues related to the concept of public order in arbitrability, which has an

important place in terms of the concept of arbitrability and our study as well. Finally, a general evaluation will be made on the issue of arbitrability in terms of industrial property disputes.

In the third part of the thesis, the role of the World Intellectual Property Organization (WIPO) in the resolution of industrial property disputes through arbitration will be explained.

Keywords: Industrial Property Rights, Industrial Property Disputes, Arbitrability, Arbitration Proceedings, Dispute Resolution Methods, National Arbitration, International Arbitration, World Intellectual Property Organization, Public Policy in Arbitrability.

KISALTMALAR

b.	: Bent
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
C.	: Cilt
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMUK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICC	: International Commerce Center
ICSID	: International Centre for Settlement of Investment Disputes
ISTAC	: İstanbul Tahkim Merkezi
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
LCIA	: London Court of International Arbitration
m.	: Madde
Med-ar	: Mediation – Arbitration
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunu
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
MTO	: Milletlerarası Ticaret Odası
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TPMK	: Türk Patent ve Marka Kurumu
TRIPS	: Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

UNCITRAL : United Nations Commission on International Trade Law
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
Vol. : volume
WIPO : World Intellectual Property Rights

GİRİŞ

Genel anlamda sınai mülkiyet, sanayi ve tarımda buluşların, yeniliklerin, yeni tasarımların ve özgün eserlerin; ticaret alanında üretilen ve satılan mallar üzerindeki işaretlerin sahiplerinin adına tescil edilmesini ve bu sayede asıl sahiplerinin ürünü belirli bir süre için üretme ve satma hakkına sahip olmasını sağlayan gayrimaddi bir haktır. Sınai mülkiyet hakları, patent, marka ve tasarım gibi hakları içerir.

Roma hukuku zamanından itibaren uyuşmazlıklar mahkemeler haricinde hakem veya hakemler tarafından da çözüme ulaştırılmıştır. Taraf iradelerine dayalı olan ve kanunun izin tanıdığı uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığa taraf olan kişilerin karşılıklı olarak anlaşarak uyuşmazlığın çözümünü seçmiş oldukları özel kişi veya kişilere bıraktıkları uyuşmazlık çözüm yoluna tahkim denmektedir. Tahkim, her ne kadar Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹'nda düzenlenmiş olsa da tanımlanması bu kanunda bulunmamaktadır. Tahkimin tanımını Milletlerarası Tahkim Kanunu² madde 4/1 içerisinde bulmak mümkündür: *“Tahkim anlaşması, tarafların, sözleşmeden kaynaklı veya kaynaklanmasın aralarında mevcut bir hukukî ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözülmesi konusunda yaptıkları anlaşmadır”*. Bu tanımlama New York Sözleşmesi madde 2/1’de bulunan tanımlamaya uymaktadır: *“Devletlerden her biri, tarafların akde dayanan veya akdi olmayan, belli bir hukuk münasebetinden aralarında doğmuş veya ileride doğabilecek, hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün bir konu ile ilgili uyuşmazlıkların tamamını veya bir kısmını hakeme hallettirmek üzere birbirine karşı taahhüde girişmelerine dair yazılı anlaşmalarını muteber addeder.”* Bu maddeye uygun olmayan tahkim şartları ve tahkim sözleşmesi geçerli olmayacaktır.

Tahkimin esnekliğe ve taraf iradelerine verdiği önem, bu uyuşmazlık çözüm yolunun daha sık bir şekilde tercih edilmesini sağlamaktadır. Sınai mülkiyet uyuşmazlıkları çözümlenirken tarafların farklı beklentileri ve tereddütleri bulunabilmektedir. Söz konusu farklı beklentiler ve tereddütler uyuşmazlığın milletlerarası niteliğe sahip olması durumunda daha da belirgin olmaktadır. Uygulanacak olan hukuki düzenlemelerin ve usullerin devletten devlete değişkenlik göstermesi kaçınılmazdır. Uyuşmazlıklarda ortaya çıkan problemler sadece milletlerarası niteliğe sahip uyuşmazlıklara özgü değildir. Aynı devlet hukukuna tabi taraflar

¹ R.G. 04.02.2011, 27836.

² R.G. 05.07.2001, 24453.

arasında ortaya çıkan bazı uyuşmazlıklarda geleneksel uyuşmazlık çözüm yöntemleri yeterli olmayabilir.

Teknoloji sayesinde fikirlerin çok hızlı yayıldığı bir çağda bulunmaktayız. Aynı zamanda teknoloji devletlerin sınırlarını da muğlaklaştırmaktadır. Söz konusu bu durumlar farklı uyuşmazlık türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu çerçevede tahkimin uyuşmazlık türlerini daha hızlı bir şekilde ve günümüzün ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek bir biçimde sonuçlandırabileceğine olan inanç hızla yayılmaktadır. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tarafların beklentilerini karşılayabilecek bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için çok fazla unsurun aynı anda göz önünde bulundurulması temel bir ihtiyaçtır. Çalışmamızda bu uyuşmazlıkların çözümlenmesi için tahkimin tercih edilmesi durumunda sağladığı avantajlar ve dezavantajlar incelenmiştir.

Sınai mülkiyet kavramı oldukça geniş bir kavramdır ve farklı uyuşmazlık türlerini içerisinde barındırmaktadır. Ancak, bu uyuşmazlık türlerinden bir kısmı tahkime elverişlidir. Çalışmamızda da sınai mülkiyete ilişkin uyuşmazlık türleri “*tahkime elverişlilik*” yönünden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

BÖLÜM 1: TEMEL KAVRAMLAR

1990 yılına kadar devletler ülkesellik ilkesini daha katı bir biçimde uygulama eğilimi göstermediği ve bu sebeple devlet mahkemeleri haricinde uyuşmazlık çözüm yollarının taraflarca tercih edilmesinin pek mümkün olmadığı görülür³.

Fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan anlaşmazlıklara fikri mülkiyet uyuşmazlıkları denmektedir. Fikri mülkiyet uyuşmazlıkları, fikri mülkiyet hakların ihlali, lisans uyuşmazlıkları, haksız rekabet gibi farklı nedenlerden kaynaklanır. Bu uyuşmazlıklar temel olarak; geleneksel yol olarak kabul gören devlet yargı yolu ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile çözümlenebilecektir⁴.

Geleneksel yol olan devlet yargı yolu uyuşmazlığın devlet yargı erki olarak kabul edilen mahkeme önüne götürülmesidir. Mahkeme tarafından verilen kararın taraflarca yerine getirilmesi zorunlu olduğundan bağlayıcı niteliğe sahip bulunmaktadır⁵. Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü için kabul gören diğer yol olan alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ise; arabuluculuk, tahkim, uzlaşma gibi çeşitli başlıklar altında incelenir⁶. Bu uyuşmazlık çözüm yolları, özellikle de milletlerarası uyuşmazlıklarda, devlet yargı erki olan mahkemeye kıyasla daha hızlı, taraf iradesine ve gizliliğe daha çok önem veren, uzmanlaşmış kimseler tarafından uyuşmazlığın çözümünü mümkün kılan bir yol olarak kabul görmektedir⁷.

Çalışmamız kapsamında ise alternatif uyuşmazlık çözüm yolları arasından tahkimin fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde oynadığı rol ele alınacaktır. Aynı zamanda, fikri mülkiyet konulu anlaşmazlıkların çözümü amacıyla tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun tercih edilmesinin altında yatan özellikleri üzerinde durulacaktır.

³ Daha fazla bilgi için bkz. <https://wipo.int/amc/en/history/>, (E.T.: 12.12.2023).

⁴ Daha fazla bilgi için bakınız: Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Ankara Arabuluculuk Merkezi, 2023; Fikri Mülkiyet Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, İstanbul Barosu, 2023; Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Tahkim ve Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2023.

⁵ NOMER Ergin / EKŞİ Nuray / ÖZTEKİN GELGEL Günseli, Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. 1, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 5 vd.

⁶ ARFİN Miriam R., "The Benefits of Alternative Dispute Resolution in Intellectual Property Disputes", Hastings Communications and Entertainment Law Journal, Vol. 17, No. 4, 1995, s. 909.

⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL Gülce, Uluslararası Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Kuralları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 134.

1.1. SINAİ MÜLKİYET HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Esasında fikrî mülkiyet haklarının başlangıcının, Avrupa’da XV. yüzyılda matbaanın buluşuna dayandığı yaygın kabul edilen görüştür⁸. Sınai mülkiyet hakları, Batı’nın gelişimi ve teknolojinin çağ atlaması ile gelişim gösterebilmiştir⁹.

Ortaçağ dönemimin sonlarına doğru ve Rönesans döneminin başlarında kralların buluşlara ve ürünlere tekel hakkı için vermiş olduğu patentler sayesinde patent kavramı gündeme gelmeye başlamıştır¹⁰. Aynı zamanda, Venedik bölgesi sınai mülkiyet haklarının gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Venedik’te 15. yüzyılda buluşları korumak amacıyla ortaya çıkan düşünceler sınai mülkiyet haklarının ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. İlk resmi olarak kabul edilen patent kanunu yine Venedik’te 19 Mart 1474 yılında gerçekleşmiştir¹¹. Venedik patent kanunun yanında telif hakkı kanunun da ilerlemesinde öncü olmuştur¹².

İngiltere patentin hukuk sistemine dâhil edilmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. İngiltere’de patentin tarihçesi 14. yüzyıla ait olan ilk patent belgeleri olan “*Letters Patent*”e dayandırılmaktadır¹³. Amerika Birleşik Devletleri İngiliz modelini kısmen benimseyerek 1790 yılında Amerikan patent sistemini kurmuş ve “*Patent Kanunu*” yürürlüğe girmiştir¹⁴. O dönemde Amerika’da, İngiltere’de ve diğer bazı batılı ülkelerde sınai mülkiyete dair sorunlar benzer nitelik taşımaktaydı. Bu sorunlar 20. yüzyıla kadar, Amerika Birleşik Devletleri’nin patent kanununda ve uygulamasında getirdiği değişikliklere kadar devam etmiştir¹⁵.

1883 yılında uygulamaya konulan Paris Sözleşmesi, telif haklarının küresel boyutta etkin koruma sağlanması adına önemli hükümler getirmiştir¹⁶. Bununla birlikte 19. yüzyılda, sınai mülkiyet haklarına ilişkin etkin düzenlemelerin yaygınlaşmış olduğu görülmektedir. 20. yüzyılda, sınai mülkiyet hakları, teknolojik gelişmelerin etkisiyle daha da önemli hale gelmiştir¹⁷. 1970 yılında kurulmuş bulunan Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (World Intellectual

⁸ YÜKSEL Mehmet, Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001, s. 240.

⁹ SÖĞÜT İpek S., Roma Hukukunda Tahkim, İstanbul, 2011, On İki Levha Yayıncılık, s. 12.

¹⁰ BASALLA George, Teknolojinin Evrimi, Çev. Cem Soydemir, TÜBİTAK, 1996, s. 162.

¹¹ P.T.Yu, “*Currents And Crosscurrents in The International Intellectual Property Regime*” Working Paper, Intellectual Property & Communications Law Program, Michigan State University College of Law, 2004, s. 1-32.

¹² Türk Patent Enstitüsü (TPE), Beşinci Yılında Türk Patent Enstitüsü, TPE Yayın No: 21, Haziran 1999. Türk Patent Enstitüsü (TPE), Patent/Faydalı Model Belgesi Başvuru Kılavuzu, Nisan, 1999. Türk Patent Enstitüsü (TPE), Resmi Web Sitesi, <http://www.turkpatent.gov.tr>.

¹³ OECD, “*Patents and Innovation in International Context*”, OCDE/ GD (97) 210, Paris, 1997, s. 6.

¹⁴ Türk Patent Enstitüsü (TPE), Beşinci Yılında Türk Patent Enstitüsü, TPE Yayın No: 21, Haziran 1999, s. 7.

¹⁵ BASALLA, s. 163-164.

¹⁶ HIRSCH Ernst, Fikri ve Sınai Haklar, AR Basımevi, Ankara, 1948, s. 44 vd.

¹⁷ SULUK Cahit, Telif Hakları ve Korsanlıkla Mücadele, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 25.

Property Rights-WIPO)'nun kurulması fikri ve sınai hakların korunmasında atılmış en önemli adımlardan birisi olarak değerlendirilmektedir¹⁸.

1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren TRIPS¹⁹ (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması), Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkeler açısından sınai mülkiyet standartlarını belirleyen bir düzenlemedir. Sınai mülkiyet haklarının korunması noktasında TRIPS Anlaşması bir dönüm noktasıdır. TRIPS Anlaşması sınai mülkiyet haklarını bir bütün olarak ele almıştır ve uluslararası arenada sınai mülkiyet hakları konusunda bir uyum ve yeknesaklık sağlanması açısından örnek oluşturmuştur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sınai mülkiyet hakları ve dolayısıyla ekonomilerin gelişmesine öncülük etmiştir. TRIPS Anlaşması, uluslararası iş birliğini ve sınai ürünlerin gerçekleştirilmesini teşvik ederek ekonomik gelişmeye katkı sağlamaya devam etmektedir.²⁰ Günümüzde, sınai mülkiyet hakları küresel ekonominin bir parçası haline gelmiştir.

1.2. FİKRİ VE SINAI MÜLKİYETE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Çalışmamızın bu bölümünde esas olarak; fikri ve sınai mülkiyet ve tahkim olmak üzere iki ayrı kavramı ve bu kavramların niteliğine ilişkin alt başlıklar değerlendirmeye alınacaktır.

Çalışmamızda ilk başta fikri ve sınai mülkiyete ilişkin kavramlar ele alınacaktır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları, insan zekâsının soyut düşünce ürünleridir ve sahibi lehine bazı haklar tanımaktadır²¹. Fikri ve sınai mülkiyet hakları soyut mallar üzerinde kurulabilen mutlak hakları ifade etmektedir²². Fikri ve sınai mülkiyet üzerinde hak sahibi olan kimsenin söz konusu hak üzerinde mutlak biçimde hak sahipliği bulunmaktadır. Hak sahibi, bu hakkı tek başına kullanabilmekte ve herkese karşı ileri sürebilmektedir²³.

¹⁸ DE CASTRO Ignacio / CHALKIAS Panagiotis, “*Mediation and Arbitration of Intellectual Property and Technology Disputes*”, Singapore Academy of Law Journal, Vol. 24, 2019, s. 1059.

¹⁹ <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/34660,ticaretle-baglanti-li-fikri-mulkiyet-anlasmasi-trips-1994.doc?0>

²⁰ AÇIKGÖZ Ahunur, “*Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması Çerçevesinde İlaç Patentlerinde Zorunlu Lisans ve Covid-19 Döneminde Yaşanan Bazı Gelişmeler*”, Ankara Barosu Dergisi 81, Ağustos 2023, s. 112-118.

²¹ DOĞAN Vahit, Milletlerarası Ticaret Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021 (Milletlerarası), s. 602.

²² KILIÇOĞLU Ahmet M., Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2019, s. 2.

²³ HAMDİ Pınar, Uluslararası Rekabette Fikri Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No. 2004/71, İstanbul, 2004, s. 15.

Zaman zaman “fikri mülkiyet” kavramından farklı olarak “fikri ve sınai mülkiyet” veya “fikri, sınai ve ticari mülkiyet” kavramları da tercih edilebilmektedir²⁴. Fikri mülkiyet hakları bu kapsamda sınai mülkiyet haklarından farklı bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bazı çalışmalarda ise fikri mülkiyet hakları üst kavram olarak ele alınmaktadır²⁵.

Fikri mülkiyet hakları (*intellectual property rights*) kavramı oldukça geniş bir kavramdır. Söz konusu bu kavram; sınai mülkiyet haklarını (*industrial property rights*) ve telif haklarını (*copyrights*) içermektedir²⁶. Sınai mülkiyet hakları, tescil edilmediği takdirde koruma alanı oldukça zayıf olacaktır. Bu hakların tescili, Ankara’da yer alan Türk Patent ve Marka Kurumu’nda (TPMK) icra edilmektedir. Fakat fikri mülkiyet başlığının alt kavramı olan telif haklarında bu durum geçerliliğini korumamaktadır. Telif haklarının bu korumadan faydalanması için tescil edilmesi söz konusu değildir. Telif hakkının tescilinin gerçekleştirilebileceği bir kurum bulunmamaktadır. Telif haklarının korunması, eserin ortaya çıkıp kamuya sunulması ile gerçekleşmiş olacaktır²⁷.

Fikri hak üzerinde hak iddiası olan kişi ayrıca bir hukuki koruma talep edecekse öncelikle söz konusu fikri hakka bazı somut nitelikler katması gerekmektedir. Fikri hak üzerinde iddiası bulunan kişi o hakkı dışarıdan fark edilecek şekilde eser sahibinin hususiyetini²⁸ taşıması ve aynı zamanda mevzuatta sayılmış olan sınıflandırmalar çerçevesinde aranan şartları taşıması gerekmektedir²⁹. Tüm fikri ürünler aynı zamanda fikri ve sınai mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirilmeyecektir. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu³⁰ (FSEK) ve Sınai Mülkiyet Kanunu³¹ (SMK) mevzuatlarının esas alınmasıyla fikri haklar ve sınai haklar ayrımı yapılabilecektir³². Çalışmamızda da fikri ürünlerin bu ikiye ayrımı göz önünde bulundurularak değerlendirilme yapılacaktır.

²⁴ TEKİNALP Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s. 1.

²⁵ KARAHAN Sami / SULUK Cahit / SARAÇ, Tahir NAL UYGUN, Temel, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 1.

²⁶ EREL Şafak, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009 s. 30-31; AYDINCIK Şirin, Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri, Arıkan Yayıncılık, İstanbul 2006. s. 15.

²⁷ ESİNOĞLU Birant, Fikri Mülkiyet ve Sınai Mülkiyet Ayrımı, Mevzuat Dergisi, S. 85, Ocak 2005, s. 2.

²⁸ BAYGIN Cem, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na Göre Eser Sahibinin Hakları ile Bağlantılı Haklar, AÜEHFD., C. V, S. 1-4, s. 296.

²⁹ ARSLANLI Halil, Fikri Hukuk Dersleri II Fikir ve Sanat Eserleri, Sulhi Garan Matbaa, İstanbul, 1954, s. 12.

³⁰ R.G. 5.12.1951/5846.

³¹ R.G. 22.12.2016/6769.

³² TEKİNALP, s. 3; ATEŞ Mustafa, Fikri Hukukta Eser, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 5.

1.2.1. Sınai Haklar

Fikri ürünler kavramı altında yer alan sınai haklar kavramı 6769 sayılı SMK'nin 1. maddesinde yer almaktadır: *“marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin başvuruları, tescil ve tescil sonrası işlemleri ve bu hakların ihlaline dair hukuki ve cezai yaptırımları kapsar.”* SMK'da entegre devre topoğrafyaları ve ıslahçı hakları korumalarına yer verilmemiştir³³. Entegre devre topoğrafyaları ve ıslahçı haklarının korumalarına farklı mevzuatlarda yer verilmiştir. Söz konusu haklar 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun³⁴ ve 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun³⁵ içerisinde düzenlenmiştir³⁶. Sınai hakların bu çeşitleri de çalışmamızın devam eden kısmında yer alacak olup kısa bir biçimde bu kavramların tanımı ve kapsamı ele alınmıştır.

1.2.1.1. Marka Hakkı

Sınai haklardan ilk olarak marka hakkı, SMK'nin 4. maddesinde ele alınmıştır. Söz konusu hüküm uyarınca; *“kelime, şekil, harf, renk, ses, sayı, mal ve hatta ambalaj şekli gibi mal veya hizmetlerin diğer mal ve hizmetlerden ayırt edilmesi amacı taşıyan işaretler”* marka olarak nitelendirilebilecektir³⁷. SMK'da marka koruması, ticaret markasını ve hizmet markasını kapsamaktadır³⁸.

Marka hakkına ilişkin sözleşmeler lisans sözleşmelerini de kapsamaktadır. Marka üzerinde hak sahipliği bulunan kişi, markasını tescil ettirmek şartıyla hak sahipliği bulunduğu marka ile aynı veya ayırt edilemeyecek kadar aynı markaların kullanılmasını engelleyebilecektir³⁹. Tescil, markalar için zorunlu olmamakla birlikte hakkın ispatı açısından oldukça önemli bir değeri bulunmaktadır. Tecil ile marka üzerinde hak ihlalin önlenmesi de büyük ölçüde engellenmiş olacaktır⁴⁰. SMK m. 7/1: *“Bu Kanunla sağlanan marka koruması tescil yoluyla elde edilir. Bu hüküm gereğince, markaların SMK kapsamında koruma*

³³ TEKELLİOĞLU Yavuz / DEMİRER Rena, *“Küreselleşme Sürecinde, Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretlerin Geleceği”*, İGEME'den Bakış, S. 36, Ankara, 2008, s. 205.

³⁴ R.G. 22.04.2004/5147

³⁵ R.G. 08.01.2004/5042

³⁶ MERCANGÖZ Y. Ö., *“Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi”*, Araştırma Makalesi, İstanbul, 2019, s. 72 vd.

³⁷ DEREÇİOĞLU M. Kaan, *“Türkiye’de ve Avrupa Topluluğu’nda Markaların Korunması”*, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 4, 1996, s. 67.

³⁸ DEREÇİOĞLU, s. 65.

³⁹ CELLI Alessandro L. / BENZ Nicolo, *“Arbitration of Intellectual Property and Licensing Disputes”*, The Asia-Pacific Arbitration Review, A Global Arbitration Review Special Report, 2021, s. 7-10.

⁴⁰ GÜMÜŞLÜ, s. 86-88.

sağlanmasının mümkün olabilmesi için “Marka Sicili”ne tescil edilmiş olması gerekmektedir.” Bu maddenin 2. fıkrası da bu tescilden doğan hakların münhasıran marka sahibine ait olduğu belirtilmektedir.

Tescilin ekonomik boyutu marka kavramı açısından önemlidir. Tescil edilen ticari niteliği olan markaların üretimlerinde standart ve sürekli kalitenin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu standart ve sürekli kalite sayesinde de markalar tanınırlık elde etmektedir⁴¹.

Marka, imitasyon ürün pazarının engellenmesi ve marka değeri üzerinden haksız çıkar sağlanmasının engellenmesi açısından önemlidir⁴². Bu şekilde haksız çıkar sağlanması durumunda ise hak sahibinin marka hakkı sayesinde başvurabileceği, etkin yollar bulunmaktadır. Markanın tescil edildikten sonra SMK m.23/1’ de yer verildiği üzere 10 yıllık sürelerle yenilenmesi gerekir. Bu tescilin tekrarlanması bir üst sınırı bulunmamaktadır⁴³.

Tescili istenen marka için başvuru sahibince ön araştırma yapılması gerekmektedir. Bu ön araştırma kapsamında söz konusu tescilin daha önce bir marka için tescili veya başvurusu bulunup bulunmadığına bakılmaktadır⁴⁴. TPMK tarafından yapılacak tescil için gerekli belgeler SMK’nin 11. maddesinin ilk fıkrasında belirtilmiştir: *“Marka başvurusu; a) Başvuru sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri içeren başvuru formunu, b) Marka örneğini, c) Başvuruya konu mal veya hizmetlerin listesini, ç) Başvuru ücretinin ödendiğini gösterir bilgiyi, d) Başvuru, ortak marka veya garanti markası için yapılmışsa 32 nci madde kapsamında düzenlenmiş teknik şartnameyi, e) Rüçhan hakkı talebi varsa rüçhan hakkı talep ücretinin ödendiğini gösterir bilgiyi...”* Bu belgelerin TPMK’ye teslim edildiği tarih aynı zamanda başvuru tarihi olarak kabul edilmektedir⁴⁵. Marka başvuruları elektronik ortamda yapılabilmektedir ve başvuru şartlarının şekli açıdan incelemesi SMK madde 15 uyarınca gerçekleştirilmektedir: *“Kurum, başvurunun 3 üncü ve 11 inci maddelere uygunluğunu şekli bakımından inceler. Şekli eksiklik bulunmadığına karar verilmesi hâlinde başvuru, başvurunun alındığı tarih, saat ve dakika itibarıyla kesinleşir. Şekli eksiklik bulunması hâlinde başvuru sahibine eksikliği gidermesi için iki ay süre verilir...”* Söz konusu bu başvuruda mutlak ret sebepleri bulunup bulunmadığı SMK’nin 16. maddesi gereğince incelenir: *“Kurum, başvurunun şekli yönünden eksikliği bulunmadığına karar verirse 5 inci madde kapsamında başvuruyu inceler. İnceleme*

⁴¹ MOSS Marianna, *“Trademark “Coexistence” Agreements: Legitimate Contracts or Tools of Consumer Deception?”*, Loyola Consumer Law Review, Vol. 1, No. 2, 2005, s. 207-209.

⁴² DAM Kenneth W., *“The Growing Importance of International Protection of Intellectual Property”*, International Lawyer, Vol. 21, No. 3., 1987, s. 629.

⁴³ KILIÇOĞLU, s. 83.

⁴⁴ CELLI (2021), s. 595 vd.

⁴⁵ Marka Başvuru Kılavuzu, s. 3.

sonucunda, başvurunun, başvuru kapsamındaki mal veya hizmetlerin bir kısmı ya da tamamı için tescil edilemeyeceği sonucuna varılırsa başvuru bu mal veya hizmetler bakımından reddedilir...”. SMK’nin 18. maddesinde ifade edildiği üzere; inceleme aşamasından sonra resmi bültende yayınlanması üzerine gerçekleştirilecek olan itiraz 2 ay içinde, yazılı ve gerekçeli biçimde TPMK’ye gerçekleştirilmelidir. Başvurunun tescili hakkındaki aşamalar SMK’nin 22. maddesinde belirtilmektedir⁴⁶.

1.2.1.2. Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Hakkı

Sınai haklar kapsamında yer alan coğrafi işaret hakkı ve geleneksel ürün adı hakkı benzerliklerinden ve niteliklerinden ötürü aynı başlık altında ele alınacaktır. Coğrafi işaret kavramı SMK’nin 34. maddesinde: “*belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Mahreç işareti ve menşe adı olmak üzere coğrafi işaretler ikiye ayrılmaktadır. Mahreç işaretler SMK 34/1/b maddesinde açıklanmıştır. Bu hükme göre; “*coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar*” mahreç işaretleridir. Menşe adı ise SMK 34/1/a maddesinde: “*Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar menşe adıdır.*” şeklinde ifade edilmiştir.

Piyasada yaygın bir biçimde 30 yıl ve daha uzun süredir kullanılan ve bunun ispatı sağlanmış olan adlar coğrafi işaret kapsamına da girmediği takdirde geleneksel ürün adı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, bir adın geleneksel ürün adı olarak kabul edilmesi için gereken şartlar SMK’nin 34/3. maddesinde belirtilmiştir: “*Menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar, aşağıdaki şartlardan en az birini sağlaması hâlinde geleneksel ürün adı olarak tanımlanır: Geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması. b) Geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olması.*” Bu hükme göre;

⁴⁶GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 86-89.

geleneksel ada konu olan bileşim geleneksel üretim ya da işleme yöntemi ile ortaya çıkarılmış olmalıdır. Ayrıca ürünün geleneksel malzemelerden üretilmiş olması da bu koşulu sağlaması açısından yeterli bulunabilmektedir⁴⁷.

Coğrafi işaretlerden farklı olarak, geleneksel ürün adları coğrafi alanlarla birlikte kullanılmasına karşı bir engel bulunmamaktadır⁴⁸. Tescilli coğrafi işaret ya da geleneksel ürün adı için başvuruda bulunan kimse tekel hakkına sahip bir şekilde kullanılamayacaktır. Tescil belgesinde aranan koşullar kapsamında üreten veya satan herkes coğrafi işaret ve geleneksel ürün adını kullanma hakkına sahip olacaktır⁴⁹. Türk hukuku mevzuatında, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı açısından koruma süreleri hususunda düzenlemeye yer verilmemiştir⁵⁰.

SMK'nin 35. maddesi tescil edilemeyen coğrafi işaret ve geleneksel ürün adlarını belirtmektedir. Tescil edilemeyecek ürün adları arasında; *“ürünlerin öz adı olmuş adlar, halkı yanıltabilecek adlar, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı adlar, başka ülkede başvuru yapılmış olup koruma sağlanmamış adlar, ürünün genel özelliğini taşıyan adlar”* bulunmaktadır.

1.2.1.3. Entegre Devre Topografyaları

Sınai haklardan bir diğer türünün entegre devre topografyaları olduğunu yukarıda belirtmiştik. SMK'da düzenlenmemiş olmasına rağmen, doktrinde kabul gören görüş, entegre devre topografyaların da sınai mülkiyet hakkı kapsamında olduğu yönündedir⁵¹. Türk mevzuatında entegre devre topografyaları 5147 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Entegre devre kavramı 5147 sayılı Kanunu'nun 2/1/a. maddesinde *“Elektronik bir işlevi veya bunun gibi diğer işlevleri yerine getirmek üzere tasarlanmış, en az bir aktif elemanı olan ve ara bağlantılarından bir kısmının ya da tümünün bir parça malzeme içerisinde ve/veya üzerinde bir araya getirilmiş ara veya son formdaki bir ürünü,”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Entegre devre topografyaları hakkı, sahibine bu hakların kopyalanması, çoğaltılması, dağıtımı, ithali-ihracı durumlarına karşı koruma sağlamaktadır. Bu hakların korunması, entegre

⁴⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 89.

⁴⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 89.

⁴⁹Türk Patent ve Marka Kurumu, Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Tescil Süreci, <https://turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/>, s. 3. (E.T.: 21.09.2023)

⁵⁰ KILIÇOĞLU, s. 83 vd.

⁵¹ ÖZTOSUN Ayşe, Entegre Devre Topografyası Hakkında Eleştirel Bir Bakış, AÜEHFD, 2004, C. 13, S. 3-4, s. 310

devre topografyaların gelişimini ve üretimini teşvik etmektedir. Zira, entegre devre topografyalarının, elektronik cihazların ilerlemesinde önemli rolü bulunmaktadır. Bu hakların tescili ve bu sayede 669 sayılı SMK kapsamında korunması oldukça önemlidir.

Entegre devre topografyalarının tanımına 5147 sayılı Kanunu'nun 2/1/b maddesinde yer verilmiştir: *“Entegre devreyi oluşturan tabakaların üç boyutlu dizilimini gösteren, üretim amacıyla hazırlanmış ve herhangi bir formatta sabitlenmiş görüntüler dizisi olup, her görüntü entegre devrenin üretiminin herhangi bir aşamasındaki yüzeyinin tamamının veya bir kısmının görünümünü.”*

5147 sayılı Kanunu m. 2/f'de yer alan hüküm uyarınca, hak sahibi kimse entegre devre topografyası kullanım hakkını lisans sözleşmesi ile üçüncü kişilere tanıyabilmektedir⁵². Aynı zamanda entegre devre topografyalarında kullanım hakkı, aralarında aksi bir durum sözleşmeyle belirtilmemişse, müşterek bir biçimde birden fazla tasarımcılarına ya da haleflerine de aittir; 5147 sayılı Kanunu madde 7: *“Entegre devre topoğrafyasını koruma hakkı, tasarımcısına veya onun hukukî haleflerine aittir. Entegre devre topoğrafyasının birden çok kişi tarafından tasarlandığı durumlarda, aralarında aksine bir sözleşme yoksa, koruma hakkı bu kişiler tarafından müştereken kullanılır”*.

Koruma süresi, 5147 sayılı Kanunu'nun 6. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre koruma süresi on yıldır. Bu sürenin başlangıç tarihi, entegre devre topoğrafyasının piyasaya sürüldükten iki yıl içerisinde tescil başvurusu yapılmış olması kaydıyla, ticari açıdan piyasaya sürülme tarihi ya da bu mümkün değil ise tescil başvurusunun yapıldığı tarihtir⁵³.

1.2.1.4. İslahçı Hakları

Sınai hakların bir çeşidi de ıslahçı haklarıdır. Yukarıda yer verilen entegre devre topografyalarında olduğu gibi ıslahçı hakları da SMK kapsamında yer almamaktadır. SMK'da düzenlenmemiş olmasına rağmen sınai mülkiyet hakkı kapsamında kabul edilen ıslahçı hakları, 5042 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. 5042 sayılı Kanunu'nun 2/1/c maddesine göre, yeni nitelikte bir bitki türü ıslah eden, bulan ve geliştiren kimselere ıslahçı denmektedir.

5042 sayılı Kanun'un 3. maddesi uyarınca *“Yeni, farklı, yeknesak ve durulmuş olduğu tespit edilen bitki çeşitleri, bu Kanunda belirtilen diğer şartların yerine getirilmesi kaydıyla,*

⁵² ÖZTOSUN Ayşe, *“Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun'un Eleştirel İncelenmesi”*, I. İstanbul Fikri Mülkiyet Hukuku Sempozyumu, İstanbul, 2005, s. 81 vd.

⁵³ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 95-96.

ıslahçı hakkı verilerek korunur.” Bu hükümde ıslahçı hakkı olarak korunabilmesi için bulunması gereken koşullar sayılmaktadır. Buna göre yenilik, farklılık, yeknesaklık ve durulmuş bitki çeşitleri korumadan faydalanabilecektir.

Islahçı hakları da lisans sözleşmesinin konusunu oluşturabilmektedir⁵⁴. Koruma süreleri, ıslahçı haklarında bitki çeşitlerine göre farklılık göstermekte olup ilgili düzenleme Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına Dair Yönetmelik madde 7’de bulunmaktadır: *“Çeşit koruma süresi ıslahçı hakkının tescil edildiği tarihten itibaren yirmibeş yıldır. Bu süre ağaç, asma ve patates için otuz yıldır. Koruma süresinin sona ermesi, takvim yılı sonu itibarıyla hesaplanır.”*

1.2.1.5. Tasarım Hakkı

Sınai hakların bir diğer türü de tasarım hakkıdır. Tasarım hakkına entegre devre topografyaları ve ıslahçı haklarından farklı olarak SMK kapsamında yer verilmiştir. SMK’nin 55. maddesinin 1. fıkrasında tasarım açıklanmıştır: *“Tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür.”*

SMK’nin 55. maddesinin 2. fıkrasında ise 1. fıkrada yer verilen “ürün” kavramına değinilmiştir. Söz konusu hükme göre ürün; *“bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesnelere, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembolleri ve tipografik karakterleri ifade eder.”*

Tasarım olarak ileri sunulan üründe daha önceki ürünlerden yeni ve ayırt edici niteliklere sahip olması gerektiği SMK’nin 56. maddesinde belirtilmiştir: *“Tasarım yeni ve ayırt edici niteliğe sahip olması şartıyla bu Kanunla sağlanan haklar kapsamında korunur.”* SMK’nin 75. maddesinde tasarım hakkının lisans sözleşmesine konu olabileceği ifade edilmektedir. SMK’nin 56. maddesinin 4. fıkrasında tescilli tasarımlar için ve tescilsiz tasarımlar için yeni olma şartı farklı şekillerde ele alınmıştır: *“Bir tasarımın aynısı; a) Tescilli tasarım için başvuru veya rüçhan tarihinden önce, b) Tescilsiz tasarım için tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten önce, dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilir.”*

⁵⁴ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 96-97.

Söz konusu tasarım başka bir tasarımla sadece küçük detaylar halinde farklılık göstermesi durumunda da yine bu tasarımlar aynı olarak kabul edilmekte ve yenilik koşulunu sağlamamış olarak kabul edilmektedir⁵⁵. Tasarımlarda ayırt edicilik koşulunu sağlayıp sağlamadığına dair değerlendirme yapılabilmesi için ise genel bilgilenmiş tüketici de bırakmış olduğu izlenim kıstası esas alınmaktadır⁵⁶.

Türk mevzuatında tasarımlar için koruma süreleri SMK'nin 69. maddesinde belirtilmiş bulunmaktadır. SMK'da koruma süreleri tasarımların tescilli ve tescilsiz olma özelliğine göre ayrı şekilde değerlendirmiştir. SMK'nin 69/1 maddesinde tescilli tasarımlar için koruma süresi belirlenmiştir. Söz konusu hükümde tescilli tasarımın süresi başvuru tarihinden başlamak üzere beş yıl olup bu beş yıllık süre yenilenebilmektedir. Bu yenilenen süreler ise toplamda yirmi beş yılı geçemeyecektir. SMK'nin 69/2. maddesinde ise tescilsiz tasarımlar için koruma süresi belirlenmiştir. Tescilsiz tasarımların koruma süresi, kamuya sunulduğu zamandan başlamak üzere üç yıl olarak kabul edilmektedir. Tescilli tasarımda, adına tescil edilmiş olan kimse, koruma hakkını ve tasarımının başka bir kimsenin izinsiz biçimde oluşturmasını engelleme hakkını tekel olarak elinde bulundurmaktadır⁵⁷.

1.2.1.6. Patent ve Faydalı Model Hakkı

Patent hakkı ve faydalı model hakkı sınai hakların türleri arasında ele alınacak son kavramlardır. Çalışmamızın bu kısmında, patent hakkı ve faydalı model hakkı için aranan koşulların benzerliği ve kapsam alanları göz önünde bulundurulduğunda, aynı başlık altında ve uygun ölçüde de kıyaslama yapılarak yer verilmesinin daha açıklayıcı olacağı düşünülmüştür.

Buluşun patent alabilmesi için aranan koşullar Sınai Mülkiyet Kanunu'nda düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu koşullar başlıca; “yenilik”, “buluş basamağı” ve “sanayiye uygulanabilirlik” unsurlarıdır. 6769 sayılı SMK m. 82: “Teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla patent verilir.

Aşağıda belirtilenler buluş niteliğinde sayılmaz. Patent başvurusu veya patentin aşağıda belirtilen konu veya faaliyetlerle ilgili olması hâlinde, sadece bu konu veya faaliyetlerin kendisi patentlenebilirliğin dışında kalır:

I. Keşifler, bilimsel teoriler ve matematiksel yöntemler.

⁵⁵ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 90.

⁵⁶ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 90.

⁵⁷ CELLI Alessandro L. / BENZ Nicola, “Arbitration and Intellectual Property”, European Business Organization Law Review, Vol. 3, 2002, s. 595.

- II. *Zihni faaliyetler, iş faaliyetleri veya oyunlara ilişkin plan, kural ve yöntemler.*
- III. *Bilgisayar programları.*
- IV. *Estetik niteliği bulunan mahsuller, edebiyat ve sanat eserleri ile bilim eserleri.*
- V. *Bilginin sunumu.”*

Faydalı model hakkı ise, patent için aranan bu koşullardan buluş basamağını içermediğinden dolayı patent hakkından farklılaşmaktadır. SMK m. 142/1: “83 üncü maddenin birinci fıkrası hükmüne göre yeni olan ve 83 üncü maddenin altıncı fıkrası kapsamında sanayiye uygulanabilen buluşlar, faydalı model verilerek korunur.” Bu kapsamda patent hakkında ve faydalı model hakkında aranan ortak iki koşul bulunmaktadır. Bunlar, yenilik ve sanayiye uygulanabilirlik koşullarıdır⁵⁸.

Buluşta aranan yenilik koşuluna SMK'nin 83. maddesinin 1. fıkrasında değinilmektedir. Yenilik koşulu, tekniğin bilinen durumundan farklı bir durumun ortaya çıkmasını kastetmektedir. Tekniğin bilinen durumu kavramı yine 3. maddenin 2. fıkrasında belirtilmektedir: “Tekniğin bilinen durumu, başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde, yazılı veya sözlü tanıtım yoluyla ortaya konulmuş veya kullanım ya da başka herhangi bir biçimde açıklanmış olan toplumca erişilebilir her şeyi kapsar.”

SMK'nin 83. maddesinin 3. fıkrasında tekniğin bilinen durumunun kapsamı ifade edilmektedir. Bu kapsam alanında; “Patent İşbirliği Antlaşmasının 22 nci ve 39 uncu maddelerine göre yönetmelikte belirtilen şartlara uygun olarak ulusal aşamaya giriş yapan patent ve faydalı model başvuruları” ve “Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesinin 153 üncü maddesinin beşinci fıkrasındaki gereklilikleri sağlayan, uluslararası başvuruya dayanan Avrupa patent başvurularını ve Avrupa Patent Sözleşmesinin 79 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre Türkiye'nin belirlendiği ve ilgili belirleme ücretinin ödendiği Avrupa patent başvuruları” bulunmaktadır. Patent başvuru sırasında ya da sonrasında yayımlanmış olan ve başvurudan önceki yerel patent ve faydalı model başvurularının içerikleri de bu mevzuat uyarınca tekniğin bilinen durumu kapsamındadır⁵⁹.

Sanayiye uygulanabilirlik kıstası SMK'nin 83/6. maddesinde ifade edilmiştir: “Buluş, tarım dâhil sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikteyse, sanayiye uygulanabilir olduğu kabul edilir.” Aynı zamanda bu kıstas patent hakkının fikir ve sanat

⁵⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 91.

⁵⁹ ERDEM Bahadır, Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 56 vd.

eserlerindeki haklardan ayrılmasını sağlamaktadır⁶⁰. Bunlara ek olarak aynı zamanda SMK madde 142/3` de faydalı modellerden buluş olarak değerlendirilemeyecek hususlara yer verilmiştir: *“82’nci maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarına ek olarak; a) Kimyasal ve biyolojik maddelere veya kimyasal ve biyolojik usullere ya da bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar, b) Eczacılıkla ilgili maddelere veya eczacılıkla ilgili usullere ya da bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar, c) Biyoteknolojik buluşlar, ç) Usuller veya bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar, faydalı model ile korunmaz.”*

Patent hakkı, hak sahibine coğrafi ve süre kısıtlaması dâhilinde hak sahipliği bulunduğu mal ya da buluş üzerinde diğer kimseler lehine haksız çıkar sağlanmasını engelleme hakkı tanımaktadır⁶¹.

Koruma süreleri patent ve faydalı model hakkı açısından farklılık göstermektedir. SMK m. 101/1`de yer alan hüküm uyarınca patent hakkı koruma süresi yirmi yıl; faydalı model hakkı koruma süresi ise 10 yıl olarak belirlenmiştir. Söz konusu bu koruma sürelerinin uzatılması mümkün gözükmemektedir⁶².

Koruma sürelerinden sonra patent ve faydalı model hakkına konu olan malın ya da buluşun başkaları tarafından kullanılması önlenemeyecektir⁶³. Koruma sürelerinin uzatılmamasının altında yatan sebeplerden bazıları; rekabeti koruma, teknolojik ilerlemeyi teşvik etme ve kamu yararadır.

1.2.2. Fikri Haklar

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu⁶⁴ ve Sınai Mülkiyet Kanunu⁶⁵ mevzuatlarının esas alınmasıyla yapılan ayırım sonucunda fikri ürünlerin iki ayrı başlık altında ele alındığından yukarıda bahsedilmişti. Çalışmamızın bu kısmında, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda yer alan fikri haklar hususunda değerlendirmeler yapılacaktır.

⁶⁰ ERDEM, s. 58.

⁶¹ CELLI (2002), s. 595.

⁶² GÜMÜŞLÜ TUNÇAGIL, s. 95.

⁶³ Patent ve faydalı model başvuruları hakkında detaylı bilgilere erişim için bkz: Patent-Faydalı Model Başvuru Kılavuzu, s. 6-19.

⁶⁴ R.G. 5.12.1951/5846.

⁶⁵ R.G. 22.12.2016/6769.

Fikri haklar, insanların esasında somut olmayan zihni düşüncelerini ve ifadelerini kapsayan eserler bütünü anlamına gelmektedir. Söz konusu kavram; “*kitaplar, müzik, filmler, yazılımlar, resimler, heykeller, mimari yapılar ve diğer yaratıcı çalışmalar*” gibi eserleri kapsamaktadır⁶⁶.

Fikri hakların temel kavramı olan eser FSEK m.1/B uyarınca: “*Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri*” şeklinde tanımlanmış bulunmaktadır. Bu hakların tanındığı kimseyi ifade eden eser sahibi kavramı ise FSEK 1/B/b. maddesinde tanımlanmıştır. Bu hükme göre eser sahibi, eseri ortaya çıkararak, meydana getiren kimsedir. Aynı zamanda FSEK madde 8/1`de eser sahibi kavramına daha spesifik durumlar özelinde söyle değinilmiştir: “*Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir. Bir işlenmenin ve derlemenin sahibi, asıl eser sahibinin hakları mahfuz kalmak şartıyla onu işleyendir. Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır.*”

Fikir ve sanat eserlerinin korunmasının altında yatan temel amaç; yeniliklerin teşvik edilmesi ve ticari büyümenin sağlanmasıdır. Fikir ve sanat eserlerinden bazıları özelinde örnek vermek gerekir ise; edebi eserler (roman, hikâye vb.), müzik eserleri (sözlü ve sözsüz), görsel sanat eserleri (resim, heykel vb.), sinema eserleri (film, dizi vb.), radyo programları, tiyatro eserleri (tiyatro, opera vb.), dans eserleri, mimari eserler (bina, köprü vb.), yayıncılık eserleri (kitap, dergi), kişisel eserler (günlük, mektup vb.).

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile korunan haklar niteliği itibarıyla ikiye ayrılmaktadır⁶⁷. Bunlar mali ve manevi haklardır⁶⁸.

1.2.2.1. Fikri Haklar Kapsamında Mali Haklar

Fikri haklar kapsamında mali haklar, eser sahibine eseri üzerinden ekonomik çıkar sağlama imkânı sunmaktadır. Bu mali haklar; Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile paralel olarak “*işleme hakkı, çoğaltma hakkı, yayma hakkı, temsil hakkı, umuma iletim hakkı, pay ve takip hakkı*” şeklinde sayılabilir.

⁶⁶ ARSLANLI, s. 2 vd.

⁶⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 78 vd.

⁶⁸ EREL, s. 3.

a. İşleme Hakkı

Fikri haklar kapsamında mali haklardan “işleme hakkı”na FSEK madde 21’de yer verilmiştir. Söz konusu hüküm, eserden bununla bağlantılı olarak başka bir eserin üretilmesinin eser sahibinin yetkisi alanında olduğuna işaret etmektedir. Eser sahibinin işleme hakkı kapsamında yetkileri, eseri farklı bir eser haline getirme, eserini farklı bir eserin parçasına dönüştürmeyi ve eserin şeklini ya da elde edilme tekniğini değiştirmeyi de içermektedir. Bu hak münhasır olarak eser sahibine ait olmakla birlikte, eser sahibi bu hakkını başkasına devredebilecektir. Aynı zamanda eser sahibinin bu hakkı lisans sözleşmesine konu olabilecektir⁶⁹.

b. Çoğaltma Hakkı

Fikri haklar kapsamında bulunan bir diğer mali hak ise “çoğaltma hakkı”dır. Çoğaltma hakkının kapsamı FSEK m. 22’de bulunmaktadır. Çoğaltma hakkı, “*eser sahibinin eserini, basım, çoğaltma, işaret, ses veya görüntü nakli araçlarıyla ya da başka bir yöntemle tamamen ya da kısmen, dolaylı ya da doğrudan, geçici ya da sürekli biçimde yayma hakkıdır*”. Eser sahibi çoğaltma hakkı sayesinde eserini, basma, çoğaltma ve yayma hakkına sahip bulunmaktadır⁷⁰. Eser sahibi çoğaltma hakkına münhasır bir şekilde sahip olmakla birlikte bu hakkını başkasına devredebilir. Aynı zamanda çoğaltma hakkı, lisans sözleşmelerine konu olabilecektir⁷¹.

c. Yayma Hakkı

Yayma hakkı, fikri haklar kapsamında bulunan mali haklardan diğer bir türüdür. Yayma hakkına FSEK 23. maddede değinilmiştir. Eser sahibine “*eserini kiralama, satma, hediye etme, sergileme, ödünç verme gibi dağıtma hakları*” yayma hakkı kavramı altında ele alınmaktadır. Bu hak münhasıran ve mutlak biçimde eser sahibine aittir. Ancak eser sahibi bu hakkı başkalarına devredebilmektedir. Aynı zamanda yayma hakkı lisans sözleşmelerine konu olabilmektedir⁷². Yayma hakkının mutlaklığı ve münhasıran hak sahibine ait olması hususunda

⁶⁹ BOZBEL Savaş, Fikri Mülkiyet Hukuku. On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 198-199.

⁷⁰ KARAASLAN Pelin, Fikir ve Sanat Eserlerinin Teknik Gereklilik Nedeniyle Geçici Çoğaltılması, Araştırma Makalesi, 2022, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi 26 Ekim 2021 IV. Fikri Mülkiyet Hukuku Uluslararası Sempozyumu, s. 1 vd.

⁷¹ BOZBEL (2015), s. 198-199.

⁷² BOZBEL (2015), s. 198-199.

bazı istisnalar bulunmaktadır. Eğitim, araştırma, şahsi kullanım gibi bazı sebeplerle eser sahibinin izni olmadan, eserin sadece küçük bir kısmının yayılması mümkün olabilmektedir⁷³.

d. *Temsil Hakkı*

Fikri haklar kapsamında mali haklardan “*temsil hakkı*” FSEK madde 24’te yer almaktadır. Radyo, televizyon, sinema ve internet gibi alanlarda eser sahibinin eserini temsil etme hakkı düzenlemeye alınmış bulunmaktadır. Temsil hakkı eser sahibine münhasır ve mutlak haklar tanımaktadır. Temsil hakkı başkaları tarafından eser sahibinin izni olmadan kullanılamaz. Ancak eser sahibi temsil hakkını başkasına devredebilmektedir. Aynı zamanda temsil hakkı, lisans sözleşmelerine konu olabilmektedir.

e. *Umuma İletim Hakkı*

Fikri haklar kapsamında mali haklardan “*umuma iletim hakkı*” FSEK madde 25’te yer almaktadır. Eserin telli-telsiz araçlar aracılığıyla umuma iletilmesi, umuma iletim hakkı kapsamındadır. Umuma iletim hakkı, diğer mali haklarda olduğu gibi münhasıran eser sahibine aittir. Eserin, eser sahibi tarafından televizyon, radyo ve internette umuma iletilmesi de bu hak kapsamındadır.

Umuma iletim hakkı mutlak hak niteliğinde bir hak olarak kabul edilmekte olup başkaları tarafından hak sahibinin izni olmadan kullanılamayacaktır. Ancak eser sahibinin rızası dâhilinde üçüncü kişiler tarafından kullanılabilir ve lisans sözleşmelerine de konu olabilmektedir. Umuma iletim hakkının münhasır ve mutlaklığına ilişkin bazı istisnalar FSEK madde 25’te düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca, “*haber alma ve yayma hakkı, eğitim hakkı, araştırma hakkı, kişisel kullanım hakkı, kurumsal kullanım hakkı, kamuya açık alanda yapılan yayınların umuma iletilmesi hakkı ve telsizle yayın yapan kuruluşlara yapılan iletim hakkı*” üçüncü kişiler tarafından umuma iletilmesi söz konusu olabilmektedir.

Pay ve takip hakkına ilişkin olarak FSEK’de doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte bu Kanununun 13. maddesinde eser sahibinin hakları arasında sayıldığı görülmektedir. Aynı zamanda pay ve takip hakkına FSEK madde 45 içerisinde de değinildiği görülmektedir. Söz konusu maddeler ve ilgili diğer hükümler göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirilme sonucunda; pay ve takip hakkının eser sahibinin eserinden kaynaklanan ekonomik fayda üzerinden yararlanmasını sağlayan bir hak olduğunu söyleyebiliriz. Bu hak,

⁷³ KARAASLAN, s. 35.

güzel sanat eserlerinin ilk satışından sonra yapılan satışlardan elde edilen fazla değerden eser sahibine kazanç sağlamasına imkân tanımaktadır. FSEK 45. madde: “... bir sergide veya açık artırmada yahut bu gibi eşyayı satan bir mağazada veya başka şekillerde satış konusu olarak el değiştirdikçe, bu satış bedeli ile bir önceki satış bedeli arasında açık bir nispetlilik bulunması halinde, her satışta, satışı gerçekleştiren gerçek veya tüzel kişi, bedel farkından münasip bir payı eser sahibine, o ölmüşse miras hükümlerine göre ikinci dereceye kadar (ve bu derece dahil) yasal mirasçılara ve eşine, bunlar da yoksa ilgili alan meslek birliğine Cumhurbaşkanlığı kararıyla belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde ödemekle yükümlüdür.”

Pay ve takip hakkının münhasır ve mutlak niteliğe sahip olmasının bazı istisnaları vardır. FSEK’in 45. maddesi bu hususa değinmektedir; “kamu kurum ve kuruluşlarında yapılan satışlar, müzayedelerde yapılan satışlar, eserin kamuya ait olması, eserin özel koleksiyonlarda bulunması durumlarında pay ve takip hakkı uygulama alanı bulamayacaktır.”

1.2.2.2. Fikri Haklar Kapsamında Manevi Haklar

Eser sahibinin manevi hakları Fikir ve Sanat Eserleri Kanun’unun üçüncü bölümünde “Manevi Haklar” başlığı altında düzenlenmektedir⁷⁴. FSEK m. 14 ile m. 19 arasında yer aldığı üzere manevi haklar dört başlık altında incelenebilecektir⁷⁵; “eserin kamuya sunulması, eserde adın belirtilmesi, eserde değişiklik yapılmasını men etme ve eser sahibinin malın malik ve zilyetlerine karşı olan eserin aslına erişim hakları”. Manevi haklar temel olarak eser sahibine eseri üzerinde koruyucu haklar vermesi açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir. Manevi hakların devri mümkün değildir⁷⁶. Manevi haklara ihlal iddiası durumunda hak sahibi dava yoluna başvurabilecektir⁷⁷.

Bu manevi haklar arasından, eserin kamuya sunulması demek; eser sahibinin şahsi alanından çıkıp eserin sayısının ve isminin belirli olmayan topluluğa sunulmasıdır. Eserin kamuya sunulması hakkı bir defa kullanılabilen bir haktır⁷⁸. Eser sahibinin rızası ile söz konusu eser “aleni” hale gelmekte ve eser bu şekilde kamuya arz edildikten sonra genel hükümler kapsamında değil FSEK kapsamında korunmaktadır⁷⁹. Eserin kamuya sunulması hakkı, eser

⁷⁴ Daha fazla bilgi için bkz. ERCAN Cannur, Fikri Hak Kavramı ve Eser Sahibinin Manevi Haklarının Genel Anlamda Kişilik Hakkıyla İlişkisi (s. 37-412), Araştırma Makalesi, 2021.

⁷⁵ ERCAN, s. 397.

⁷⁶ ATEŞ (2020), s. 45.

⁷⁷ ERCAN, s. 397.

⁷⁸ HIRSCH, s. 187

⁷⁹ ATEŞ Mustafa, “Fikir ve Sanat Eserlerinin Kamuya Sunulması: Alenileşmemiş ve Yayınlanmamış Eserler Fikri Hukuka Göre Korunamaz mı?”, 2006, C. XXIII (3) BATİDER, s. 227 vd.

sahibinin yetkisi çerçevesinde eserin içeriğine dair bilgilerin sunulması, çevresindekiler haricindeki kişilere de sunulup sunulmaması, sunulma süresi gibi hakları içermektedir⁸⁰. FSEK madde 14: *“Bir eserin umuma arzedilip edilmemesini, yayımlanma zamanını ve tarzını munhasıran eser sahibi tayin eder. Bütünü veya esaslı bir kısmı alenileşmemiş olan yahut ana hatları her hangi bir suretle henüz umuma tanıtılmıyan bir eserin muhtevası hakkında ancak o eserin sahibi malumat verebilir.”*

Fikri haklar kapsamında korunan bir diğer manevi hak, eserde adın belirtilmesidir⁸¹. FSEK madde 15: *“Eseri, sahibinin adı veya müstear adı ile yahut adsız olarak, umuma arzetme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti munhasıran eser sahibine aittir. Bir güzel sanat eserinden çoğaltma ile elde edilen kopyelerle bir işlenmenin aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde asıl eser sahibinin ad veya alametinin, kararlaştırılan veya adet olan şekilde belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin bir kopye veya işlenme olduğunun açıkça gösterilmesi şarttır. Bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilaflı ise, yahut her hangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise, hakiki sahibi, hakkının tesbitini mahkemeden isteyebilir.”* Eser sahibi bu hak sayesinde isterse eser üzerinde kendi adını kullanabilmekle isterse de müstear adını kullanabilmektedir. Aynı zamanda bu hüküm adın belirtilme zorunluluğuna ilişkin (FSEK madde 35 ve madde 36) hükümlere dayanak oluşturmaktadır. Aksi yönde durumlarda *“manevi haklara tecavüz”* söz konusu olacaktır⁸². FSEK madde 67: *“Henüz alenileşmemiş bir eser, sahibinin rızası olmaksızın veya arzusuna aykırı olarak umuma arzedildiği takdirde tecavüzün refi davası, ancak umuma arz keyfiyetinin çoğaltılmış nüshaların yayımlanması suretiyle vakı olması halinde açılabilir. Aynı hüküm, esere, sahibinin arzusuna aykırı olarak adının konulduğu hallerde de caridir. Eser üzerinde sahibinin adı hiç konulmamış veya yanlış konulmuş yahut konulan ad iltibasa meydan verecek mahiyette olupta eser sahibi 15 inci maddede zikredilen tespit davasından başka tecavüzün refini talep etmişse, tecavüz eden gerek aslına gerek tedavülde bulunan çoğaltılmış nüshalar üzerine eser sahibinin adını derç etmeye mecburdur. Masrafi tecavüz edene ait olmak üzere, hükmün en fazla 3 gazetede ilanı talep edilebilir. 32, 33, 34, 35, 36, 39 ve 40 ıncı maddelerde sayılan hallerde yanlış veya kifayetsiz kaynak tasrih edilmiş veyahut hiç kaynak gösterilmemişse ikinci fıkra hükmü uygulanır.”*

⁸⁰ TEKİNALP, s. 13 vd.

⁸¹ ERCAN, s. 398.

⁸² ERCAN, s. 398-399.

Fikri haklar kapsamında korunan manevi haklardan biri olan eserde değişiklik yapılmasını menetme hakkı FSEK madde 16 içerisinde şöyle düzenlenmiştir: “Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamaz. Kanunun veya eser sahibinin müsaadesiyle bir eseri işliyen, umuma arzeden, çoğaltan, yayımlıyan, temsil eden veya başka bir suretle yayan kimse; işleme, çoğaltma, temsil veya yayım tekniği icabı zaruri görölen değiştirmeleri eser sahibinin hususi bir izni olmaksızın da yapabilir. (Değişik: 21/2/2001 - 4630/9 md.) Eser sahibi kayıtsız ve şartsız olarak yazılı izin vermiş olsa bile şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirilmeleri menedebilir. Menetme yetkisinden bu hususta sözleşme yapılmış olsa bile vazgeçmek hükümsüzdür.” Eser sahibine, “adının eserden silinmesi ve kısaltılması, eserinin tahrip edilmesi, eser adının ya da içeriğinin değiştirilmesi veya başka herhangi bir davranış ile eserin zarar görmesine” sebebiyet verecek davranışlara karşı koruma “eserinde değişiklik yapılmasını men etme hakkı” sayesinde sağlanmaktadır⁸³.

FSEK’nun 17 maddesinde, fikri haklar kapsamında korunmakta olan manevi haklardan eser sahibinin malın malik ve zilyetlerine karşı olan eserin aslına erişim hakkı; “Eser Sahibinin Zilyet ve Malike Karşı Hakları” başliğa altında düzenlenmiş bulunmaktadır: “... Aslın maliki, eser sahibi ile yapmış olduğu sözleşme şartlarına göre eser üzerinde tasarruf edebilir. Ancak eseri bozamaz ve yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez. Eserin tek ve özgün olması durumunda eser sahibi, kendisine ait tüm dönemleri kapsayan çalışma ve sergilerde kullanmak amacıyla, koruma şartlarını yerine getirerek iade edilmek üzere eseri isteyebilir.” Bu düzenleme, eser sahibinin malın malik ve zilyetlerine karşı olan eserin aslına erişim hakkı ya da doktrinde kabul edilen diğer adıyla “eser sahibinin eserine ulaşım hakkı”⁸⁴ hususunda çıkabilecek uyuşmazlıkları önlemeyi amaçlamaktadır⁸⁵. Bu uyuşmazlıklar eserin somut nitelik kazandığı malın eser sahibine ait olmadığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir.

Eser sahibi, eserini istediği hukuki işleme konu edebilecektir. Eser sahibi, örnek olarak eserini kiralayabilecektir ya da satabilecektir. Ancak, eser sahibinin bu durumlarda da eser sahipliğinden doğan hakları devam etmektedir. Bu halde, malik ya da zilyet, eser sahibinin eser sahipliğinden doğan haklarına hanel getiremeyecektir⁸⁶. Öyle ki, eser sahibinin eserinden yine faydalanma hakkı ve eserin bütünlüğünün korunmasını talep etme yetkisi bulunmaktadır⁸⁷.

⁸³ ERCAN, s. 399.

⁸⁴ ÖZTAN Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Turhan Kitabevi 2008, s. 333.

⁸⁵ EREL, s. 87.

⁸⁶ ERCAN, s. 399.

⁸⁷ ERCAN, s. 400.

Yukarıda FSEK madde 17 ele alınırken ifade edildiği üzere, malikin eseri yok etme, tahrip etme gibi bazı tasarruf yetkileri kısıtlanmış bulunmaktadır⁸⁸.

1.3. TAHKİM

Tanımlamalar arasında ufak bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, doktrinde kabul edilen görüşe göre tahkim, tarafların bir uyuşmazlığı, bizzat yine taraflar tarafından veya taraflar adına seçilen kimselerce bu anlaşmazlığı tarafsız, taraflara dinlenme fırsatı veren nihai olarak çözüme ulaştıracak olan yargısal prosedür olarak tanımlanmıştır⁸⁹. Yine tahkim, “*taraflar arasındaki (mevcut ya da muhtemel) uyuşmazlığın hakemler vasıtasıyla çözümlenmesidir*” şeklinde tanımlanabilmektedir⁹⁰.

Farklı devletler arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümü için bir uluslar üstü yargı mercii bulunmamaktadır. Uluslar üstü mahkeme bulunmadığından dolayı da bu şekildeki uyuşmazlıkların çözümü için devlet yargılarının yetkisi bulunmaktadır. Bu durum ise taraflar açısından haksız durumlar ortaya çıkarabilmektedir⁹¹. Devlet yargılarının bu tarz durumlarda tamamen adil ve etkin olmayacağı düşünülmektedir⁹². Milletlerarası tahkim tarafların iradesi dâhilinde ve karşılıklı eşit katılım şeklinde oluşturulduğu için uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilen bir yol olarak kabul edilmektedir⁹³.

Yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlık sonucunda ulaşılan kararın uygulanması açısından milletlerarası tahkim daha avantajlı konumdadır. Zira milletlerarası tahkim esnek ve taraflar açısından daha uygulanabilir kararlar verebilmektedir⁹⁴. Milletlerarası sözleşmeler, hakem ya da hakemlerin almış olduğu kararların tenfiz edilebilmesi adına kolaylıklar sunan hükümler öngörmektedir⁹⁵.

⁸⁸ ARSLANLI, s. 87.

⁸⁹ PEKCANITEZ Hakan / ÖZEKEŞ Muhammet AKKAN Mine / TAŞ KORKMAZ Hülya, Medeni Usul Hukuku, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15. Bası, 2017, s. 2594.

⁹⁰ YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 715-716; DOĞAN Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 133; KURU Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, Demir Yayıncılık, Ankara, C. VI, 2001, s. 5875; AKINCI Ziya, Milletlerarası Tahkim, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021, s. 3.

⁹¹ BİRSEL Mahmut T., Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye, Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir 1980, s. 100.

⁹² PEKCANITEZ Hakan / ATALAY Oğuz / ÖZEKES Muhammet, Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 9. Baskı, İstanbul, Eylül 2021, s. 2594 vd.

⁹³ ŞANLI Cemal, Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sevinç Matbaası, Ankara, 1986, s. 321.

⁹⁴ BALCI Muharrem, İhtilafların Çözümü Yolları ve Tahkim, Danışman Yayınları, İstanbul, 1999, s. 316.

⁹⁵ AKINCI Ziya, Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara, 1994, s. 40.

Tahkim uyuşmazlık yolu sonucunda verilen kararlar, ilam niteliğine sahip olmakla birlikte bu kararın uygulanması için taraflar doğrudan icra yoluna başvuru yapabilmektedir⁹⁶. Tahkim, nitelik itibarıyla yargılamayla benzer bir kavram olsa da mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yoludur. Taraflar hakemlerini serbest bir biçimde seçebilme özgürlüğüne sahip bulunmaktadır. Seçilen bu hakem ya da hakemler uyuşmazlık sonucunda taraflar açısından bağlayıcı karar verecektir⁹⁷.

Tahkimin yeknesak bir tanımı yapılmamıştır ancak öğretide “*kanunun tahkim yolu ile çözümlenmesine izin verdiği konular kapsamında olmak koşuluyla, taraflar arasında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların mahkeme yerine, hakem adı verilen kimseler aracılığı ile kesin ve bağlayıcı olarak çözümlenmesi konusunda tarafların anlaşmaları*”⁹⁸ ya da benzer bir şekilde “*her devlet tahkim yolunda hususi yargıya müsaade etmiştir; bu yolda taraflar anlaşmazlıklarının hallini kendi istekleriyle bir veya birkaç kimseye bırakabilirler. Bu bırakmaya bizim eski hukukumuzdan alınma tabirle tahkim denir*”⁹⁹ şekillerinde tanımlanmış bulunmaktadır.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yöntemine sözleşme veya kanun gereğince başvurulabilmektedir¹⁰⁰. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun (HMK) 407. maddesi ile 444. maddeleri arasındaki hükümler tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun adil, bağımsız ve etkin işlemesi amacıyla düzenlenmiştir. Örnek olarak, HMK madde 423: “*Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara hukuki dinlenilme hakkını kullanma imkânı tanınır.*”

Çalışmamız çerçevesinde esas olarak “*Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK)*” önem arz etmektedir. MTK, yabancılık unsuru taşıyan veya başka bir devleti ilgilendiren hususları düzenlemeye almaktadır. Milletlerarası tahkim anlaşmasının içeriği konusunda doktrinde tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. MTK, yabancı unsurlu, uyuşmazlığın içinde başka bir devletin vatandaşını veya başka bir devleti ilgilendiren bir husus söz konusu olduğunda ortaya

⁹⁶ PEKCANITEZ Hakan / ATALAY Oğuz / ÖZEKES Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 640-642.

⁹⁷ AKINCI (2016), s. 3.

⁹⁸ AKINCI Ziya, Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, BATIDER, 18. Baskı, Ankara, 1996, s. 95-101.

⁹⁹ ANSAY Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, 6. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1960, s. 404.

¹⁰⁰ AKINCI (2016), s. 5-8.

çıkacak uyuşmazlıklarının çözüm yolunu düzenlemiştir¹⁰¹. Bu kanun uyarınca hakemler yine özel kişiler olsa da vermiş oldukları kararlar mahkeme kararı gibi bağlayıcıdır¹⁰².

MTK madde 1: *“Bu Kanunun amacı, milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.*

Bu Kanunun 5 ve 6 ncı madde hükümleri, tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da uygulanır.

Bu Kanun, Türkiye’de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tâbi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.” Bu maddede yapılan atıf ile tahkim yerinin Türkiye harici bir yer olarak kararlaştırıldığı durumlarda da bazı hükümlerin yine de geçerli olacağı belirtilmiş bulunmaktadır:

MTK madde 5: *“Tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan bir uyuşmazlıkta dava mahkemede açılmışsa; karşı taraf, tahkim itirazında bulunabilir. Tahkim itirazının ileri sürülmesi ve tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin uyuşmazlıkların çözülmesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilk itirazlara ilişkin hükümlerine tâbidir. Tahkim itirazının kabulü halinde, mahkeme davayı usulden reddeder.*

Yargılama sırasında tarafların tahkim yoluna başvurma konusunda anlaşmaları halinde, dava dosyası mahkemece ilgili hakem veya hakem kuruluna gönderilir.”

Yukarıda da değinildiği üzere, tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda karar verecek olan hakem ya da hakemler ilgili kanun uyarınca uyuşmazlığa taraf kimselerce seçilebilmektedir. Tarafsızlığın sağlanması amacı ile taraflar veya kanun, hakemin seçimini başka birinin iradesine bırakabilmektedir. Buna ilişkin hüküm MTK’nın 7. maddesinde detaylı bir şekilde bulunmaktadır:

“A) Taraflar, hakemlerin sayısını belirlemede serbesttirler. Ancak bu sayı tek olmalıdır. Hakemlerin sayısı taraflarca kararlaştırılmamışsa üç hakem seçilir.

B) Taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa hakem seçiminde aşağıdaki kurallar uygulanır:

I. Ancak gerçek kişiler hakem seçilebilir.

¹⁰¹ PEKCANITEZ, Hakan / TAŞ KORKMAZ Hülya / MERİÇ Nedim, Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 4. Bası, Yetkin Yayınları, 2012, s. 55.

¹⁰² AKINCI (1994), s. 40.

- II. *Tek hakem seçilecek ise ve taraflar hakem seçiminde anlaşamazlarsa hakem, taraflardan birinin istemi üzerine asliye hukuk mahkemesi tarafından seçilir.*
- III. *Üç hakem seçilecek ise, taraflardan her biri bir hakem seçer; bu şekilde seçilen iki hakem üçüncü hakemi belirler... ”*

Tahkim, ulusal ve uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilen ve etkili kabul edilen bir yoldur¹⁰³. Birleşmiş Milletler Yabancı Tahkim Kararlarının Tanınmasına ve Tenfizine İlişkin Sözleşme (New York Sözleşmesi)¹⁰⁴ ve diğer birçok devletin mevzuatları milletlerarası tahkim anlaşmalarının ve tahkim sonucunda alınan kararların icra edilebilirliğinin mümkün olması yönünde hükümler içermektedir¹⁰⁵.

Tahkimde esas olan, bu uyuşmazlık çözüm yolunun tarafların karşılıklı rızaları ile tercih edilmiş olmasıdır¹⁰⁶. New York Sözleşmesi'nin 2/1 maddesinde su ifadeler yer almaktadır:

“Âkit devletlerden her biri, tarafların akte dayanan veya akdî olmayan, belli bir hukuk münasebetinden aralarında doğmuş veya ileride doğabilecek, hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün bir konu ile ilgili uyuşmazlıkların tamamını veya bir kısmını hakeme hallettirmek üzere birbirine karşı taahhüde girişmelerine dair yazılı anlaşmalarını muteber addeder.”

Benzer bir şekilde, UNCITRAL Tahkim Kuralları madde 1 içerisinde *“Taraflar, sözleşmesel olsun olmasın, belirli bir hukuki ilişki bakımından aralarındaki bir uyuşmazlığın UNCITRAL Tahkim Kurallarına göre çözüme bağlanacağını kararlaştırmış bulunuyorlarsa, söz konusu uyuşmazlıklar, taraflarca kabul edilecek değişikliklere bağlı olarak işbu Kurallara göre çözümlenir.”* şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Tahkim anlaşması, taraflar arasında sözleşmeye dayalı bir karşılıklı ilişki olduğunu, bu sözleşmenin hâlihazırda olan veya gelecekte olabilecek uyuşmazlıklarda tahkim ile çözüleceğini belirtmesi açısından önemlidir. Bir anlaşmanın *“tahkim anlaşması”* olarak nitelendirilmiş olup olmaması bu uyuşmazlık çözüm yönteminin mekanizmasının gerçek niteliğine etki etmeyecektir. Sözleşmenin niteliği hususunda değerlendirilme yapılabilmesi için söz konusu sözleşmenin içeriğine bakmak gerekmektedir.

¹⁰³ MISTELIS Loukas A., *“Confidentiality and Third Party Participation, Arbitration International”*, Vol. 21, No. 2, 2005, s. 205.

¹⁰⁴ GÜL Mehmet Akif, New York Sözleşmesi Bağlamında Hukukî Dinlenilme Hakkının İhlâli, TAAD, Y. 7, S. 29, Ocak 2017, s. 369.

¹⁰⁵ ŞANLI Cemal, Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, 6. Baskı, İstanbul 2016, s. 388.

¹⁰⁶ GÜL Mehmet Akif, New York Sözleşmesi Bağlamında Hukukî Dinlenilme Hakkının İhlâli, TAAD, Y. 7, S. 29, Ocak 2017, s. 363-364.

1.3.1. Tahkimin Tarihi Gelişimi

Tahkim oldukça eskiye dayanan bir uyuşmazlık çözüm yoludur. İlk toplumlarda dahi kullanıldığı düşünülmektedir¹⁰⁷. Uyuşmazlıkların taraflarca güvenilir ve tarafsız olduğu düşünülen kimselere götürülmek suretiyle bir çözüme ulaşılması tahkimin ortaya çıkışına kaynak oluşturmuştur¹⁰⁸.

Tahkim kavramı Türk hukuku bakımından da köklü bir geçmişe sahiptir. 1850 yılında çıkarılan Kanunname-i Ticaret tahkime ilişkin ilk düzenleme niteliği taşımakta olup, Osmanlı döneminde de uygulanmıştır¹⁰⁹.

Daha sonraki süreçte yürürlüğe girip uygulanan tahkime ilişkin hükümler içeren mevzuatlar ise¹¹⁰;

“Ticaret Usulü Muhakemesine Dair Nizamname (1861 tarihli)”

“Ticaret-i Bahriye Kanunu (1864 tarihli)”¹¹¹

“1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) (1927 yılında yürürlüğe girmiştir.)”

İstanbul Ticaret Odası Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (İTOTAM) 1979 senesinden itibaren faal bir durumda çalışmakta olup Türkiye’de kurulmuş olan ilk tahkim kurumlarından biridir. Bu kurumun küresel olarak tanınırlığının bulunduğu söylenmesi mümkündür¹¹².

“Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin 1961 tarihli Avrupa-Cenevre Konvansiyonu (Türkiye 1991 yılında onaylanmıştır)”¹¹³.

¹⁰⁷ YEĞENGİL Rasih, Tahkim (L’Arbitrage), Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1974, s. 70 vd.

¹⁰⁸ PEKCANITEZ (2017), s. 2600 vd.

¹⁰⁹ BULUTTEKİN Derya, Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Tahkimin Değerlendirilmesi (Araştırma Makalesi), DÜHFD, C. 27, S. 46, 2022, s. 257-258.

¹¹⁰ YEĞENGİL, s. 7 vd.

¹¹¹ YEĞENGİL, s. 75-79; R.G., 04.02.2011/27836.

¹¹² <https://www.itotam.com/Dosyalar/2018/ITOTAM%20Tahkim%20Kurallari-%202017.pdf>, (E.T.: 20.11.2023).

¹¹³ Bkz. 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi ve 1961 tarihli Milletlerarası Ticari Tahkime Dair Avrupa (Cenevre) Sözleşmesi [Sözleşmelerin Türkçe metni için bkz. Avrupa (Cenevre) - New York Sözleşmeleri ve Türk Tahkim Hukuku Sempozyumu (Ankara - 10 Mayıs 1990), Ankara 1991].

“Milletlerarası Tahkim Kanunu (5 Temmuz 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.)”¹¹⁴

“6100 sayılı HMK (01.10.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.)”¹¹⁵

Küresel boyutta tahkimin gelişimine bakıldığında ise; devletin sahip olduğu yargı gücünü kullanmadan, tarafların iradesi dâhilinde “hakem” olarak nitelendirilen kimselerce uyuşmazlıkların sonuçlandırılmaya çalışılması eski Mısır, Roma, Yunan döneminde de tercih edilen bir yoldur¹¹⁶. İlerleyen yıllarda ticaretin artması ve özellikle bu ticaretin küresel boyuta taşınması ile tahkimin daha çok tercih edilmeye başlandığı görülmektedir.

Küresel boyutta tahkimin günümüzdeki anlamına kavuşmasındaki gelişimi belirli bazı dönüm noktaları kapsamında değerlendirilmektedir. Modern hukuk kapsamında tahkime dair ilk düzenleme 1687 yılında İngiltere’nin ilgili kanununda “*anlaşmazlıkların devlet yargısı dışında özel bir organ aracılığıyla çözümlenmesi*”¹¹⁷ şeklinde yer vermesiyle gerçekleşmiştir¹¹⁸.

1880-1915 seneleri arasında küreselleşmenin hız kazanması ile uluslararası ticaretin boyutu hızla artmıştır ve bundan dolayı da tahkime ihtiyaç artmıştır¹¹⁹. Bu ihtiyaç üzerine, 1915 senesinde Buenos Ticaret Odası ile Amerika Ticaret Odası arasında bir tahkim planı üzerinde mutabık kalınmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen tahkim anlaşmaların sonucunda verilen kararların bağlayıcılık gücü bulunmamaktadır¹²⁰.

Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) (International Commerce Center (ICC)) 1919 senesinde kurulmuş olup doktrinde modern tahkimin kurucusu şeklinde benimsenmektedir¹²¹. Bu kuruluş tahkime dair mevzuat düzenlemesini ise 1922 senesinde uygulamaya koymuştur. Söz konusu düzenlemenin içeriği tahkim açısından oldukça değerli ve kapsamlı olduğu yönünde kabul

¹¹⁴ EKŞİ Nuray, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim, İstanbul, Beta Yayınevi, 2013, s. 15 vd.

¹¹⁵ R.G., 23.9.1991/21000.

¹¹⁶ ŞANLI (1986), s. 13.

¹¹⁷ YEĞENGİL, s. 7 vd.

¹¹⁸ BULUTTEKİN, s. 256-257.

¹¹⁹ KARAÇOR Zeynep, Küreselleşme Süreci ve İstikrar Arayışındaki Türkiye Ekonomisi, M. Ali Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi, 2002 s. 376.

¹²⁰ COMBS J. A., “*American Diplomatic History: Two Centuries of Changing Interpretations*”, Kaliforniya: University of California Press, 1986, s. 119 vd.

¹²¹ ZENGİNKUZUCU M. Dikran, Uluslararası Ticaret ve Yatırım Uyuşmazlıklarında Dostane Çözüm (Kurumlar-Kurallar-Süreçler). İstanbul: Legal Yayıncılık, 2013, s. 61 vd.

görmektedir¹²². Bu düzenlemedeki hükümlerin çoğunluğu günümüzde de geçerliliğini koruması söz konusu kurumun tahkim için olan öneminin göstergesidir¹²³.

1923 tarihli Cenevre Tahkim Sözleşmesi'nin Millet Cemiyeti tarafından kabul edilmesinde MTO'nun katkısı oldukça fazladır. Söz konusu sözleşme esas olarak hakem sözleşmelerini kapsamlı biçimde düzenlemektedir. 1927 tarihli Cenevre Sözleşmesi de tahkim sonucunda verilen kararların icrai boyutunu ele almaktadır¹²⁴. Dönemin ihtiyacı çerçevesinde Doğu ve Batı arasındaki uyuşmazlıkların daha etkin çözülebilmesi amacı ile 1946 yılında Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin Avrupa Sözleşmesi kabul edilmiştir¹²⁵.

Birleşmiş Milletler tarafından 1958 senesinde New York Tahkim Sözleşmesi kabul edilmiş olup günümüz tahkim uygulamasının ticari boyutunun oluşmasında ve gelişmesinde en önemli dönüm noktalarından bir tanesidir. Doktrinde bu sözleşme başarılı bir ticaret sözleşmesi olarak kabul görmektedir¹²⁶. Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL)) 1976 senesinde tahkim kurallarına ilişkin birtakım düzenlemeleri kabul edip uygulamaya koymuştur. UNCITRAL kurallar tahkimin ilerlemesi açısından yol gösterici niteliğe haiz bulunmaktadır¹²⁷.

UNCITRAL, 1985 senesinde, tahkime ilişkin mevzuatlar arasında yeknesaklık sağlanması ve modern tahkim kuralları bulunmayan devletler için örnek oluşturması amacıyla Model Kanun çıkarmıştır¹²⁸. Söz konusu Kanun günümüzde de oldukça geniş bir bölgede uygulanmaya devam etmektedir¹²⁹.

Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi'ne ilişkin düzenlemeler esas olarak (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*), "*Devletler ve Diğer Devletlerin Uyuşmazlıkları arasındaki Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü için Sözleşme*"sinde (*Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other*

¹²² ŞİT Banu, Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi. Ankara: İmaj Yayınevi, 2005 s. 15.

¹²³ KARADAŞ İzzet, 6100 Sayılı HMK'nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 38.

¹²⁴ BİRSEL Mahmut T., (2005). "*Türkiye'de Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinin Anayasal ve Küresel Boyutları*", Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 7. 2005, s. 1-37.

¹²⁵ BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru: "*Uncitral ve Uncitral Model Kanunu'na Genel Bir Bakış*", TAAD, C. 2, Y. 2, S. 4, Ankara, 2011, s. 135 vd.

¹²⁶ KALPSÜZ Turgut, Hakem Kararlarının İcrası, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi C. 25, S. 2 2009, s. 6.

¹²⁷ DAYINLARLI Kemal, UNCITRAL Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2012, s. 140 vd.

¹²⁸ UNCITRAL, "*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 With Amendments as Adopted in 2006*", United Nations Publication, Vienna 2008, s. 23.

¹²⁹ BOZKURT YÜKSEL (2011), s. 135 vd.

States) yer almaktadır. Söz konusu bu Sözleşme aynı zamanda “ICSID Sözleşmesi” veya “Washington Sözleşmesi” olarak da literatüre geçmiş bulunmaktadır. ICSID çerçevesinde, tahkim kurallarının güncellenmesine dair çalışmalar halihazırda mevcuttur. 2022 senesinde sunulmuş şekli şu an için güncel halidir. 14 Ekim 1966 yılında yürürlüğe girmiş bulunan Washington Sözleşmesi Türkiye tarafından 24 Haziran 1987 tarihinde imzalanmıştır. Sonrasında, 2 Nisan 1989 tarihinde ise ülkemizde yürürlüğe girmiştir¹³⁰.

1.3.2. Tahkimin Çeşitleri

Tahkim, birçok alt başlığa konusu itibariyle ayrılarak incelenebilmektedir. Çalışma konumuz kapsamında ise bu alt başlıklar; ulusal tahkim ve uluslararası tahkim; geçici (ad hoc) tahkim ve kurumsal tahkim; zorunlu tahkim ve ihtiyari tahkim şeklinde ayrılıp değerlendirilecektir.

1.3.2.1. Ulusal Tahkim

Ulusal tahkim, bazı istisnaları bulunmakla birlikte çoğunlukla “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu*”nda düzenlemeye alınmıştır. Yabancılık unsuru barındırmayan ve tahkim yerinin Türkiye olarak seçildiği uyuşmazlıklarda ulusal tahkim hükümleri uygulanır. Ulusal tahkim HMK 407. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır; “*Bu kısımda yer alan hükümler, 21/6/2001 tarihli ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun tanımladığı anlamda yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.*” Bu tanımda ulusal tahkim kavramı için önemli ve ayırt edici olan “*yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği*” ifadesidir¹³¹.

Başvurulan tahkim yolunun ulusal tahkim ya da uluslararası tahkim olarak nitelendirilmesinin önemi, ulusal tahkimin ve uluslararası tahkimin farklı mevzuatlar tarafından düzenlenmesinden kaynaklanmaktadır¹³².

¹³⁰https://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-yatirim-anlasmazliklarinin-cozum-merkezi-international-centre-for-settlement-of-investment-disputes-icsid_tr.mfa (E.T.: 28.03.2024); KUĞUOĞLU Dilşad / DEMİRKOL Elit Meviza, ICSID Tahkiminde Onay (Rıza), Araştırma Makalesi, 2018, (s. 515-536), s. 516; TURAN Gökçen, Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarında Tahkim, 2002, s. 121 <http://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/750> (E.T.: 28.03.2024); ORMANOĞLU Burhan, Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Mart 2004, s. 91.

¹³¹ AKINCI Ziya, Milletlerarası Tahkim, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 5

¹³² ŞANLI Cemal, ESEN Emre / ATAMAN FİGANMEŞE İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2021, s. 617.

1.3.2.2. Uluslararası Tahkim

Çalışmamızda esas olarak ele alınacak tahkim çeşitlerinden birisi de uluslararası tahkimdir. Bu tahkim türü Türk Hukukunda “*Milletlerarası Tahkim Kanunu*”nda düzenlenmiştir. Milletlerarası Tahkim Kanunu, “*yabancılik unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar*” hakkında uygulanır (MTK madde 1/2). Uyuşmazlığın uluslararası tahkimin koşulunu taşıyıp taşımadığı kriteri değerlendirilmesi yapılırken MTK’nın 2. maddesinde yer alan “*yabancılik unsuru*”nun göz önünde bulundurulması son derece mühimdir:

“Aşağıdaki hâllerden herhangi birinin varlığı, uyuşmazlığın yabancılik unsuru taşıdığını gösterir ve bu durumda tahkim, milletlerarası nitelik kazanır.

- 1. Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması.*
- 2. Tarafların yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin; a) Tahkim anlaşmasında belirtilen veya bu anlaşmaya dayanarak tespit edilen hâllerde tahkim yerinden, b) Asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa edileceği yerden veya uyuşmazlık konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden, başka bir devlette bulunması.*
- 3. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması.*
- 4. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşme veya hukukî ilişkinin, bir ülkeden diğerine sermaye veya mal geçişini gerçekleştirmesi...”*

1.3.2.3. Geçici (Ad-hoc) Tahkim

Tahkimin bir diğer türü ise “*geçici*” ya da diğer ismiyle “*ad hoc*” tahkimdir. Ad-hoc tahkim, modern tahkim kavramının oluşmasından önce uygulanan tahkime en yakın halidir¹³³. Bu tahkim usulünde tabi olunması gereken ve önceden belirli olan spesifik kurallar söz konusu değildir¹³⁴.

¹³³ KARADAŞ, s. 38.

¹³⁴ ÖZBAY İbrahim / KORUCU Yavuz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Adalet Yayınları, Ankara, 2016, s. 21 vd.

Ad-hoc tahkim, uyuşmazlığa taraf kimselerin hakem ya da hakem heyetini kendi iradeleri çerçevesinde ve sadece söz konusu uyuşmazlık özelinde seçtikleri tahkim usulüdür. Bu tahkim usulünde taraflar herhangi bir tahkim kuruluna tabi olmamaktadırlar¹³⁵. Yani, tarafların seçmiş oldukları hakem veya hakem heyeti, tarafların anlaşmasıyla ve sadece o taraflar arasındaki somut uyuşmazlığın sonuçlandırılması için geçici bir biçimde belirlenmiş bulunmaktadır¹³⁶. Ad hoc tahkimde, tahkim ihtiyacı doğduğunda taraflar mahkemeye başvuruda bulunarak mahkemelerin yardımıyla tahkimin ilerlemesi için de adımlar atabilmektedirler. Bunlardan en önemli adım ise hakem seçimidir.

Geçici tahkimde, tahkim usulünde uygulanması öngörülen düzenlemelerin önceden belirli olmaması, uyuşmazlık bazında uzmanlaşmış hakem kadrosunun önceden belirli olmaması, hakemlerin seçiminde sürecin çok uzayabilmesi, bazı durumlarda tarafların hakemlere hakem ücretini belirleme yetkisi verdiğinde ekstra masrafların çıkması gibi birçok sebepten dolayı geçici tahkim çok tercih edilmemektedir.¹³⁷

1.3.2.4. Kurumsal Tahkim

Kurumsal tahkim, tahkim türlerinden bir diğeridir. Yukarıda ele alınan ad-hoc tahkime kıyasla, başta etkin sonuç ve uzmanlık sağladığından dolayı, daha çok tercih edilmektedir. Tahkim kurumu seçilirken eğer geçici tahkim (ad hoc) yapılmayacak ise ve hâlihazırda kurulmuş bir tahkim kurumunun kurallarına göre tahkim idare ediliyorsa kurumsal tahkimden bahsedilmektedir. Eğer herhangi bir kurumsal tahkim kurulu yoksa ad hoc söz konusu olmaktadır¹³⁸.

Kurumsal tahkim kurumları bu alanda uzmanlık sağlamaktadırlar. Kurumsal tahkim merkezleri oluşturmuş oldukları listede eğitimli hakemlere yer vermekte ve hakemleri bu listeden seçme imkânı bulunmaktadır¹³⁹.

Kurumsal tahkim merkezlerine örnek vermek gerekir ise: “*WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi*”, “*Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Tahkim Mahkemesi*”, “*Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi (LCIA)*”, “*Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözüm Merkezi*”

¹³⁵ BALCI (1999), s. 109.

¹³⁶ ŞANLI (1986), s. 9 vd.

¹³⁷ NOMER Ergin, Milletlerarası Usul Hukuku, İstanbul, Beta Basım, 2009, s. 195; DRAETTA Ugo, “*Behind the Scenes in International Arbitration*”, New York: JurisNet LLC, 2011, s. 97.

¹³⁸ ESEN Emre, Yetkili Kılınan Tahkim Kurumunun Mevcut veya Belirli Olmadığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği, Ankara 2021, s. 139 vd.

¹³⁹ ESEN, s. 90-93.

ICSID”, Türkiye’de bulunan “İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC)” bunlardan bazılarıdır¹⁴⁰. Uyuşmazlık çözümlenirken taraflar aksi yönde iradelerini bildirmemişler ise bu tahkim usulünde uygulanacak kurallar tahkim kurumunun kurallarıdır¹⁴¹. Bunlar arasında WIPO, konumuz açısından oldukça önemli olmakla birlikte ilerleyen kısımlarda daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

1.3.2.5. İhtiyari Tahkim

İhtiyari tahkim, uyuşmazlığa taraf kimselerin aralarında mutabık kalarak, uyuşmazlığın çözümünü özel kişilere bırakmasıdır. Taraflar ihtiyari tahkimde tahkime gidip gitmeme hususunda, hakemlerin seçiminde, hangi uyuşmazlıkların görüneceğinde serbesttirler¹⁴². İhtiyari tahkim, aşağıda yer verilecek tahkim türü olan “zorunlu tahkim”e göre daha çok görülen tahkim türüdür. İhtiyari tahkimin aksini öngören, tarafları bağlayan bir uluslararası antlaşma bulunmamakta ise ya da kanunda aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece kural olan tahkim usulü ihtiyari tahkim usulüdür¹⁴³.

Her ne kadar tahkim türü “ihtiyari” olsa da uyuşmazlık sonunda alınan hakem kararı bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Taraflar irade serbestliği ilkesi kapsamında sözleşme düzenleyerek ihtiyari tahkim aksine zorunlu tahkim üzerinde de mutabık olabileceklerdir¹⁴⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ve Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun esas almış olduğu tahkim usulü ihtiyari tahkimdir¹⁴⁵.

1.3.2.6. Zorunlu Tahkim

Zorunlu tahkim, bir uyuşmazlığın çözümü için tarafların iradelerine bakmadan tahkim yoluna gidilmesinin zorunlu olduğu bir tahkim türüdür. Zorunlu tahkime gidilmesi yönünde koşulların o uyuşmazlık bazında söz konusu olması durumunda kanunla öngörülmüş olan hakemlerce uyuşmazlık görülecektir¹⁴⁶.

Tahkim türleri arasından çalışmamızda son olarak yer verilen “zorunlu tahkim”, yukarıda da değinildiği üzere istisnai bir tahkim türüdür. Kanun ya da sözleşmede zorunlu tahkim yönünde düzenlemeye yer verilebilmektedir. Bu istisnai durumlarda tarafların

¹⁴⁰ KARADAŞ, s. 38.

¹⁴¹ BALCI (1999), s. 110.

¹⁴² BACANLI, s. 79;

¹⁴³ KURU, s. 928-929.

¹⁴⁴ KURU, s. 930.

¹⁴⁵ YEĞENGİL, s. 70 vd.

¹⁴⁶ BACANLI, s. 78-79.

uyuşmazlıklarının çözümü için tahkimi tercih etmeleri için aralarında bu yönde bir sözleşmenin bulunup bulunmadığına bakılmasına gerek bulunmamaktadır¹⁴⁷.

Zorunlu tahkim yönünde düzenlemelerin bulunduğu örnekler¹⁴⁸;

11/06/1936 tarihli 1547 sayılı Çeltik Ekimi Kanununun 14. maddesine göre: “Çeltik sulamasında kullanılacak olan kurumlandırılmış sular Devletin, hususi idarelerin veya Evkafın ise bunun için çeltik çiftçilerinden on arbaşına alınacak su parası her iki taraf arasında kararlaştırılır. İki taraf anlaşamazlarsa çeltik komisyonları meseleyi hakem sıfatile halleder.”

29/06/1938 tarih ve 3533 sayılı Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelere İdare Beyan Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun’un 1. maddesine göre: “Umumî, mülhak ve hususî bütçelerle idare edilen daireler ve belediyelerle sermayesinin tamamı Devlete veya belediye veya hususî idarelere ait olan daire ve müesseseler arasında çıkan ihtilâflardan adliye mahkemelerinin vazifesi dahilinde bulunanlar bu kanunda yazılı tahkim usulüne göre halledilirler.”

3/6/2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu’nu 30. maddesinin 15. fıkrası: “Sigortacılık yapan kuruluşla uyuşmazlığa düşen kişinin Komisyona başvurusu, öncelikle raportörler tarafından incelenir. Raportörler en geç onbeş gün içinde incelemelerini tamamlamak zorundadır. Raportörler tarafından çözümlendirilemeyen başvurular sigorta hakemine iletilir. Uyuşmazlığa hangi sigorta hakeminin bakacağı, Komisyon tarafından sigorta hakemi listesinden seçilir. Komisyon, işin niteliğine bağlı olarak en az üç sigorta hakeminden oluşan bir heyet oluşturulmasına karar verebilir. Ancak, uyuşmazlık konusu miktarın onbeşbin Türk Lirası ve üzerinde olduğu durumlarda heyet teşekkülü zorunludur. Heyet kararını çoğunlukla verir. Hakemler, sadece kendilerine verilen evrak üzerinden karar verir. Seçilen sigorta hakemi mücbir nedenler ve umulmayan haller hariç olmak üzere görevi reddedemez. Bununla birlikte, taraflar, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununda yer alan hâkimi ret nedenlerine dayanarak hakemi reddedebilir. Ret talebi Komisyona, durumun öğrenildiği tarihten itibaren en geç beş iş günü içinde bir dilekçeyle yapılır. Ret talebi üzerine Komisyon müdürü, iki tarafın görüşlerini dinledikten sonra bu konuda en geç beş iş günü içinde karar verir.”

¹⁴⁷ EKŞİ (2013), s. 15 vd.

¹⁴⁸ EKŞİ, s. 15 vd.

1.3.3. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Tahkimin Ortak Özellikleri ve Farklılıkları

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisi olan tahkimi diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile kıyaslama yapabilmek ya da ortak özelliklerini ele alabilmek için öncelikle alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının tanımına ve niteliklerine bakmak gerekmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, devlet mahkemelerinin yargılaması haricinde kalan her türlü uyuşmazlık çözüm yolu¹⁴⁹ şeklinde tanımlandığı görülse de bu oldukça muğlak bir tanımlama olup bu tanımlama kapsamına hukuken geçerlilik ve devletin rızası unsurlarının dâhil edilmesi gereklidir¹⁵⁰. Bu unsurların da tanıma dâhil edilmesi sonucunda alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, uyuşmazlığın, devlet mahkemelerinin tercih edilmeyip devlet mahkemelerini tamamlayıcı şekilde ve tarafların uyuşmazlık çözüm yoluna aktif katılmasını sağlayan, devletlerin hukuken kabul ettiği uyuşmazlık çözüm yolları şeklinde tanımlanabilecektir¹⁵¹.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından öne çıkan yöntemler; arabuluculuk, tahkim, uzlaştırma ve müzakeredir¹⁵². Nispeten yeni bir kavram olan “*arabuluculuk – tahkim (med-ar)*” tahkime benzer bir kavramdır. Bu uyuşmazlık çözüm yönteminde taraflar, aralarında henüz bir uyuşmazlık çıkmadan önce bir sözleşme yapmaktadırlar. Bu sözleşme dâhilinde, bir anlaşmazlık veya uyuşmazlık söz konusu olduğu takdirde öncelikle arabuluculuğa başvurmaktadırlar. Arabuluculuk uyuşmazlık çözüm yöntemiyle bir anlaşmaya ulaşamadıkları takdirde ise tahkim uyuşmazlık çözüm yöntemine başvurmaktadırlar¹⁵³.

1.3.3.1. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarında Geçerli Olan Ortak Özellikler

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ‘*gönüllülük, tarafsızlık, gizlilik, esneklik*’ gibi bazı ortak temel ilkelere sahip bulunmaktadır. Alternatif uyuşmazlık yollarında ortak amaç tarafsız bir üçüncü kişi tarafından uyuşmazlığın somut koşullarını göz önünde bulundurularak

¹⁴⁹ STITT Allan J., “*Alternative Dispute Resolution For Organizations*”, Toronto, John Willey & Sons Canada LTD, 1998, s. 14.

¹⁵⁰ CEYLAN ŞAHİN Şule, *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2009, s. 171-178.

¹⁵¹ ÖZBEK Mustafa, “*Dünya Çapındaki Adalet Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, C. 51, 2002, s. 135.

¹⁵² STITT, s. 14 vd.

¹⁵³ GOLDBERG Stephen B. / SANDER Frank E. A. / ROGERS Nancy H. / RUDOLPH COLE Sarah, “*Dispute Resolution Negotiation, Mediation and Other Processes*”, New York, Apsen Publishers, 2007, s. 3; ÖZBEK Mustafa Serdar, *Arabuluculuk ile Tahkim Yöntemlerinin Kesişme Bölgesi: Arabuluculuk – Tahkim*, Araştırma Makalesi, 2017, (E.T.: 28.03.2024).

uyuşmazlığa taraf kimselerin üzerinde anlaşabileceği bir çözüm önerinin ileri sürülebilmesidir¹⁵⁴. Devlet yargı erkinin söz konusu olduğu devlet mahkemelerinden farklı olarak alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulabilmesi için tarafların serbest iradesine bakılmakta olup gönüllülük ilkesi geçerli olmaktadır¹⁵⁵. Ayrıca, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının sahip olduğu diğer bir ortak karakteristik özellik, bu uyuşmazlık çözüm yolu sonucunun tarafların beklentisini karşılamaması durumunda taraflar aynı uyuşmazlığı devlet yargısı önüne taşıma imkânına sahiptirler¹⁵⁶. Bütün alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında geçerli olan diğer bir ilke ise bu çözüm yollarına sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği ve kamu düzeninden sayılmayan uyuşmazlıklar için başvurulabileceğidir.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında uyuşmazlığın daha basit ve hızlı bir biçimde sonuçlandırılması hedeflenmektedir¹⁵⁷. Bu uyuşmazlık çözüm yollarında tarafların belirli bir mevzuat ve düzenleme ile bağlı kalmak zorunda olmadıklarından dolayı özellikle de devlet yargısına kıyasen daha esnek bir yapıya sahip bulunmaktadır. Aynı zamanda alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında taraflarca seçilecek üçüncü kişi her iki tarafında iradesi dâhilinde seçileceği için bu kimsenin tarafsızlığına güven duyulabilecektir.

Devlet yargısında söz konusu olan aleniyet ilkesi, tahkimde olduğu gibi diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında da geçerli olmayıp esas olan gizlilik ilkesine riayet edilmesidir.

1.3.3.2. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkimin Farklılıkları

Tahkimin diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından farklı olduğu bir özellik hakem kararlarının kesin hüküm teşkil etmesidir¹⁵⁸. Arabuluculuk, uzlaştırma gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yolları söz konusu uyuşmazlıklara çözüm getirme amacından daha çok bu uyuşmazlıkların çözümlenmesine yardımcı olma hedefi taşımaktadır. Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda devlet mahkemelerinin tahkim sürecinde müdahalesi bulunabilmekte olup diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında bu söz konusu olmamaktadır. Bazı istisnaları bulunmakla birlikte alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuru tarafların serbest iradesi

¹⁵⁴ TANRIVER Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, TBB Dergisi, S. 64, 2006, s. 151.

¹⁵⁵ ÖZBEK Mustafa Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s. 83; ILDIR G., Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s. 30.

¹⁵⁶ SUNGURTEKİN ÖZKAN M., “Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi” Legal Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Dergisi, 2005/2, s. 353-369.

¹⁵⁷ ÖZBEK, s. 123

¹⁵⁸ AKINCI (1996), s. 100.

dâhilinde gerçekleşmektedir ancak diğer uyuşmazlık çözüm yollarından farklı olarak tahkim sonucunda alınan kararlar taraflar açısından bağlayıcı niteliğe sahip bulunmaktadır¹⁵⁹.

1.3.4. Tahkim Uyuşmazlık Çözüm Yolunun Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıklarının Çözümlemesinde Öne Çıkan Özellikleri

Çalışmamızda daha önce de değinildiği üzere, tahkimin tercih edilme sebepleri arasında öne çıkan en önemli unsur, tahkim uyuşmazlık çözüm yolu sürecinin, uyuşmazlıkların içerdiği koşulları ve uyuşmazlığa taraf kimselerin ihtiyaç ve istekleri göz önünde bulundurularak belirlenebilmesidir¹⁶⁰. Söz konusu sürecin bu şekilde belirlenebilmesi için ise izlenmesi gereken bazı yollar bulunmaktadır. Bu yollar hakkında doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte çok keskin bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır¹⁶¹.

Doktrindeki genel görüş uyarınca tahkim yolunun uyuşmazlığa taraf kimselerin ihtiyaç ve isteklerine göre sürecin belirlenmesi *“taraflar, öncelikle mevcut uyuşmazlık çözüm yollarından haberdar olmalıdırlar; sonra uyuşmazlık çözüm yollarının faydalarını değerlendirmelidirler. Şöyle ki, hızlı ve verimli çözüme erişim, maliyet tasarrufu, yaratıcı ve iş odaklı sonuçlar elde etme, süreç üzerinde kontrolü ellerinde bulundurma, korunmuş veya geliştirilmiş yahut yeni ilişkilerin varlığı ve gizlilik konularını önem açısından sıralayacaklardır.”*¹⁶² şeklinde ifade edilmektedir. Tahkim ile uyuşmazlıkların çözümünde özellikle taraflar açısından bazı olumlu ve olumsuz durumlar ortaya çıkarabilmektedir. Tahkimin fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklar bağlamında sahip olduğu ve tarafların tahkim uyuşmazlık çözüm yolunu seçmesinde etkisi olduğu bu özellikler aşağıda kısaca ele alınacaktır. Bu özellikler ele alınırken aynı zamanda devlet mahkemeleri ile de kıyaslamalar yapılacaktır.

¹⁵⁹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 174-180.

¹⁶⁰ KARADEMİR Ebru, Milletlerarası Kurumsal Tahkim Merkezlerinin Bir Karşılaştırması, MHB, Y. 32, S. 2, 2012, s. 78

¹⁶¹ YILDIRIM Nevhis Deren, Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, Ankara Barosu Dergisi, S.60, 2002/4, s. 37-44.

¹⁶² ARFIN, s. 909.

1.3.4.1. Tahkimin Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıkları Bağlamında Öne Çıkan Olumlu Özellikleri

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolu fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde tercih edilirken bu uyuşmazlık çözüm yolunun avantajları ve dezavantajları değerlendirilecektir. Çalışmamızın bu kısmında özellikle devlet mahkemeleri ile kıyaslandığında tahkimin taraflara sağlayacağı avantajlı durumlar ele alınacaktır.

a. Tahkim Uyuşmazlık Çözüm Yolunda Fikri ve Sınai Mülkiyet Üzerine Uzmanlaşmış Kimselerin Hakem Olarak Seçilebilme Avantajı

Fikri ve sınai mülkiyet alanı uzmanlık gerektiren bir alandır. Devlet mahkemelerinde uzmanlık gerektiren alanlar hakkında detaylı ve teknik analiz yapılabilmesi mümkün olmayabilecektir. Tahkimin genel prensipleri arasında kabul edilen “*tarafların irade serbestliği*” ilkesi hakem seçiminde de geçerli olmakta olup özellikle fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıkları gibi uzmanlık gerektiren uyuşmazlıklarda önem arz etmektedir¹⁶³. Bu sayede taraflar, fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlığın çözümü için seçilen hakem ya da hakemlerin sahip olması gereken “*teknik*” ve “*hukuki*” nitelikleri gözetme fırsatına sahip olmaktadır¹⁶⁴. Tarafların niteliklerine göre seçmiş oldukları hakemler sayesinde daha verimli ve dâhil adil bir tahkim süreci işlemiş olacaktır¹⁶⁵. Örnek olarak, çalışmamızın ilerleyen kısımlarında detaylı bir biçimde ele alınacağı üzere, WIPO Merkezi de fikri ve sınai mülkiyet hususunda gerekli nitelikleri barındıran uzmanlaşmış hakemlerin tahkim sürecinde görev almasında etkin rol oynamaktadır.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda gerekli niteliklere sahip uzmanlaşmış hakemlerin görev alması, tarafların uyuşmazlık haricinde konudan bağımsız detaylara odaklanması engelleyecek olup aynı zamanda tarafların tahkim sürecinden daha tatmin edici sonuçlar almış olmalarını sağlayacaktır. Bununla birlikte, tahkim sürecinde uzmanlaşmış hakemlerin etkin rol alması alınan kararlara olan güveni arttıracak olup tarafların alınan bu kararları uygulama yönündeki iradeleri de kuvvetlendirilmiş olacaktır¹⁶⁶.

¹⁶³ BETANCOURT Ana Alba, “*Cross-Border Patent Disputes: Unified Patent Court or International Commercial Arbitration*”, Utrecht Journal of International and European Law, Vol. 32, No. 82, 2016, s. 44-58.

¹⁶⁴ BENNET Jesse S., “*Saving Time and Money by Using Alternative Dispute Resolution for Intellectual Property Disputes- WIPO to the Rescue*”, Revista Juridica Universidad de Puerto Rico, Vol. 79, Issue 1, 2010, s. 396 vd.

¹⁶⁵ DONOVAN Donald Francis, “*International Commercial Arbitration and Public Policy*”, New York University Journal of International Law and Policy, Vol. 27, No.3, 1995, s. 647.

¹⁶⁶ CELLI (2021), s. 601; METCALF Craig, “*Resolution of Patent and Technology Disputes by Arbitration and Mediation: A View from the United States*”, Arbitration, Vol. 74, 2008, s. 389.

b. Tahkimde Tarafların Ortak İradesinin Esas Alınmasının Sağladığı Avantaj

Öncelikle tahkim sürecinden bahsedebilmek için tarafların aralarında geçerli bir biçimde ve serbest iradeleri ile akdetmiş oldukları bir “*tahkim anlaşması*” söz konusu olmalıdır. Tahkim anlaşmasının akdedilmesi gerekliliğinin altında yatan sebep ise, uyuşmazlıkların çözümünde genel kural devlet mahkemelerinin yetkili olmasıdır. Tarafların iradeleri doğrultusunda aralarında akdettikleri tahkim anlaşması sayesinde genel kuralın dışına çıkılarak tahkim yetkili kılınabilmektedir¹⁶⁷.

Tarafların iradelerinin geçerli olacağı bu tahkim anlaşması farklı şekillerde oluşturulabilecektir. Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun 4. maddesi uyarınca; “*Tahkim anlaşması, tarafların, sözleşmeden kaynaklı veya kaynaklanmayan aralarında mevcut bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözülmesi konusunda yaptıkları anlaşmadır. Tahkim anlaşması, asıl sözleşmeye konan tahkim şartı veya ayrı bir sözleşme ile yapılabilir.*” MTK’daki söz konusu bu hüküm, New York Sözleşmesi’nin II. maddesi ile paralel bir biçimde göz önünde bulundurulabilecektir: “*1. Âkit devletlerden her biri, tarafların akte dayanan veya akdî olmayan, belli bir hukuk münasebetinden aralarında doğmuş veya ileride doğabilecek, hakemlik yolu ile halledilmesi mümkün bir konu ile ilgili uyuşmazlıkların tamamını veya bir kısmını hakeme hallettirmek üzere birbirine karşı taahhüde girişmelerine dair yazılı anlaşmalarını muteber addeder. 2. "Yazılı anlaşma" terimiyle karşılıklı olarak gönderilen mektup veya telgraflarda bulunan veya taraflarca imzalanmış mukaveleler içine konan hakem şartı veya bir hakem mukavelesi anlaşılır...*” Yani taraflar, ortak iradeleri doğrultusunda esas sözleşmeye dâhil edecekleri “*tahkim şartı*” hükmü ile ya da farklı bir anlaşma ile aralarında çıkacak uyuşmazlığın çözümü için tahkim yoluna başvuracaklarını gösterebilmektedir.

Taraflar bu yöndeki iradelerini uyuşmazlık doğduktan sonra da ileri sürebilmektedir, aynı zamanda, bu iradelerini taraflar uyuşmazlık devlet yargısında görülürken de ortaya koyabilecektir. Bu amaçla tahkimin bu aşamasında taraflar aralarında bir tahkim anlaşması akdedebileceklerdir¹⁶⁸. Yukarıda ele aldığımız esas sözleşmeye “*tahkim şartı*” hükmü eklemek kaydıyla tarafların tahkime başvurma iradelerinin bulunduğunu göstermeye benzer olarak taraflar farklı bir belgede yer alan “*tahkim şartı*” hükmüne atıfta bulunarak da tahkime başvurma yönünde iradelerinin mevcut olduğu kabul edilebilecektir. Tarafların zımni bir

¹⁶⁷ GURRY Francis, “*The Commencement of Arbitral Proceedings, Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation*”, Geneva Switzerland, 1995b, s. 10 vd.

¹⁶⁸ Guide to WIPO Arbitration, s. 1 vd.

biçimde tahkim uyuşmazlık çözüm yolunu da kabul etmeleri mümkündür. Tarafların aralarında akdedilmiş bir “*tahkim anlaşması*” bulunmamasına rağmen tahkim yoluna ilişkin herhangi bir taraf itirazda bulunmadığı takdirde bu durum söz konusu olabilmektedir¹⁶⁹. Çalışmamızın konusunu oluşturan “*fikri mülkiyet*” uyuşmazlıklarında tahkime başvurulmasında dikkat edilmesi gereken husus anlaşmanın kapsamının belirlenmesidir¹⁷⁰. Taraflar tahkimin yetkisine, ortak iradeleri çerçevesinde belirlemiş oldukları kapsamın dışına çıkılması halinde itiraz edebileceklerdir. Tarafların iradesinin esas olduğu tahkimde bu iradelerin dışına çıkılması tarafların tahkime olan güvenini zedeleyecektir. Tahkimin tarafların iradesi ile başlaması, tahkim sürecinin, yerinin ve dilinin gibi hususlar bu irade çerçevesinde işlenmesi tarafların bu uyuşmazlık çözüm yolunu tercih etmesindeki asıl sebepler arasında olduğu her aşamada göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹⁷¹.

c. *Uyuşmazlığa Uygulanacak Hukuku Tarafların Belirlemesi*

Farklı ülkelerde farklı hukuk düzenlerinin geçerli olması, uyuşmazlıkların taraflardan birinin devlet mahkemesinde görülmesi özellikle uyuşmazlığın diğer tarafı açısından belirsizliklere ve yeknesaklık sağlanamayan kararlara sebebiyet verebilmektedir. Aynı zamanda farklı bir hukuk düzeni uyarınca alınmış olan bir kararın farklı bir hukuk düzenine sahip ülkede uygulanması bazı durumlarda adil olmayabilmektedir ya da o ülkenin yetkili makamları bu kararın uygulanmasına izin vermeyebilmektedir. Uyuşmazlıklarda ortaya çıkan bu tarz zorluklar uyuşmazlığa taraf kimselerin tahkime yönelmesine sebep olmaktadır¹⁷².

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda uygulanacak olan hukuk kuralları farklı şekillerde seçilebilmektedir. Öncelikle uyuşmazlığa uygulanacak hukuk kurallarının uyuşmazlığa taraf olan kimseler tarafından direkt belirlenebilmektedir. Aynı zamanda taraflar uygulanacak olan hukuk kurallarının hakem tarafından seçilmesini de tercih edebilmektedirler. Taraflar uygulanacak olan hukuk kurallarını başka bir düzenlemeye atıfta bulunarak da belirleyebileceklerdir. Bir uyuşmazlık için uygulanacak olan hukuk kuralları belirlenmediği takdirde ise uyuşmazlığın konusu ile uyumlu ve tarafların iradesine uygun olan hukuki düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir¹⁷³.

¹⁶⁹ ESEN Eren, Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, s. 28.

¹⁷⁰ BORN Gary, “*International Arbitration Cases and Materials*”, USA, 2011, s. 75-76.

¹⁷¹ ŞİT (2005), s. 202.

¹⁷² COOK Trevor / GARCIA Alejandro I., “*International Intellectual Property Arbitration, London*”, 2010, s. 85 vd.

¹⁷³ ŞANLI (2021), s. 760 vd.

d. Uyuşmazlığın Görüleceği Yeri Tarafların Belirlemesi

Tahkim yolunun önemi ve sağladığı kolaylık uyuşmazlığın çözümü için tarafsız, güvenilir bir “forum” yaratabilmesinden kaynaklanmaktadır¹⁷⁴. Uyuşmazlığın söz konusu olduğu durumlarda bu şekilde tarafsız bir forum olması tarafların kendilerini güç dengesizliği içinde bulmasını önleyebilmektedir. Tahkim uyuşmazlık yolunda yargılama tarafların ortak iradeleri çerçevesinde kararlaştırıldıkları yerde gerçekleştirilebilecektir. Bu sayede uyuşmazlığın herhangi bir tarafı kendisi açısından adil olmayan bir hukuk düzeni ile karşılaşmamış olacaktır. Aynı zamanda taraflar, kendileri için oldukça uzak bir ülkeye seyahat etmemek zorunda kalmayacak olup; bu zorluklar sadece uyuşmazlığa taraf kişiler için değil aynı zamanda tanıklar ve yasal temsilciler açısından da engellenmiş olacaktır¹⁷⁵.

e. Tahkim Sürecinin Daha Hızlı İlerlemesinin Sağladığı Avantaj

Tahkim süreci tarafların istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda işlediğinden dolayı taraflar aynı şekilde tahkim sürecini de hızlandırma imkânları bulunmaktadır¹⁷⁶. Tahkim sürecinin esnekliğinden faydalanarak taraflar yargılama sürecine bazı süre kısıtlamaları koyarak bu amaca ulaşabileceklerdir. Bununla birlikte tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda süreci uzatacak unsurlar da bulunmaktadır. Devlet yargısında söz konusu olmayan hakem seçimi için tarafların ayrıca vakit ayırması gerekmektedir. Zira konumuz itibariyle fikri ve sınai mülkiyet konularında uzmanlaşmış hakem bulmak detaylı bir araştırma gerektirebilmektedir. Bu sorunu çözmek isteyen taraflar ise “seri tahkim yolu”¹⁷⁷na yönelebilmektedir. Bu sayede kurumların belirlemiş olduğu düzenlemeler çerçevesinde hızlı bir biçimde uyuşmazlığı çözüme imkânı olabilecektir¹⁷⁸.

f. Tahkim Yolunun Maddi Açıdan Sağlayabileceği Avantajlar

Tahkim yolu, maddi açıdan her zaman daha avantajlı yol olmayabilmektedir. Zira devlet yargısı ile tahkim yargılamasının taraflara yüklediği maddi yükümlülüğün net bir biçimde karşılaştırılması oldukça zordur¹⁷⁹. Ancak doktrinde ağırlıkta olan görüş tahkimin çoğunlukla

¹⁷⁴ Guide to WIPO Arbitration, s. 9.

¹⁷⁵ AKINCI Ziya, “Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim”, Public and Private International Law Bulletin, C. 40, S. 1, 2020, s. 484.

¹⁷⁶ COOK (2010), s. 41 vd.

¹⁷⁷ Seri tahkim yoluna ilişkin detaylı bilgi için bkz: <https://istac.org.tr/tr/uyusmazlik-cozumu/seri-tahkim/>; AYDOĞMUŞ Yasemin, Seri Tahkim Yargılaması ve Güncel Uygulamaları, Araştırma Makalesi, DergiPark C. 41 S. 1, İstanbul, 2021.

¹⁷⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 159-163.

¹⁷⁹ GURRY Francis, “Fees and Costs, Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation”, 1995a, Geneva, Switzerland, s. 93.

daha az maliyetli olduğu yönündedir. Özellikle uyuşmazlığın büyük ekonomik çıkarlarla ilişkili olduğu durumlarda tahkimin maddi açıdan avantajı öne çıkabilmektedir¹⁸⁰. Çalışma konumuz kapsamında fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının karmaşık içeriği tahkim uyuşmazlık çözüm yolunu daha avantajlı kılabilmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü genellikle kısa sürede çözülmesi gereken uyuşmazlıklardır. Uzun süren yargılama süreçleri fikri ve sınai mülkiyet haklarına sahip kimseleri ya da bu haklardan kazanç sağlayacak olan kişileri ekonomik zarara uğratabilecektir¹⁸¹.

Sonuç olarak, fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü için tahkim uyuşmazlık çözüm yolu tercih edilirken somut uyuşmazlığın tüm detaylarının göz önünde bulundurulması ve önceden planlama yapılması taraflar için maddi açıdan avantajlı olabilmektedir¹⁸².

g. Tahkim Yolunun Gizlilik Esasına Dayanmasının Sağladığı Avantajlar

Yargılama sürecinin gizlilik esasına dayanarak ilerlemesi fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıkları kapsamında oldukça önemlidir. Fikri ve sınai mülkiyet konulu uyuşmazlıklar, teknik bilgi (know-how), müşteri verisi ve ticari sır gibi başkaları tarafından elde edilmesi durumunda hak sahiplerine veya hak sahipliği iddiası olan kişilere maddi ve manevi kayıplar yaşatabilecek gizli bilgileri içerebilmektedir. Tahkim uyuşmazlık çözüm yöntemi, devlet yargısına kıyasen taraflar için daha fazla gizlilik sağlamaktadır¹⁸³. Kurumsal tahkim kurallarında gizlilik açısından açık bir hüküm veya ortak irade bulunup bulunmadığına göre taraflar açısından gizliliğin kapsamı değişkenlik gösterebilmektedir. Tahkim kuralları gizlilik hususunda sessiz kalmayı tercih etmiş olsa bile devlet yargısına göre daha yüksek çerçevede gizlilik sağlamaktadır. Bunun sebebi ise devlet yargısının kamuyu uyuşmazlık hakkında belirli bir düzeyde bilgilendirme görevi olması¹⁸⁴ ve tahkimde hakemlerin veya tarafların bu şekilde bir görevi bulunmamasıdır¹⁸⁵.

¹⁸⁰ ARFİN, s. 893 vd; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 159-163; TANRIÖVEN Tolgahan, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Nezdinde Yürütülen Tahkim Süreci, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 43; KONURALP Cengiz Serhat, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 14.

¹⁸¹ METCALF, s. 385 vd.

¹⁸² GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 159-163.

¹⁸³ TANRIÖVEN, s. 43; KONURALP, s. 277; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 163-169.

¹⁸⁴ CHROCZIEL Peter / KASOLOWSKY Boris / WHITENER Robert / WALDECK Pymont / WOLRAS Prinz Zu, "International Arbitration of Intellectual Property Disputes", München, 2017, s. 55.

¹⁸⁵ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 167-168.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda taraflar gizli kalmasını istediği hususları serbest ortak iradeleri ile kararlaştırabilmektedirler¹⁸⁶. Tahkimde ele alınan gizlilik hususu aynı zamanda yargılamanın gizli olması ve alınan kararın da kamuya açık olmamasını da kapsamaktadır¹⁸⁷.

h. Tahkim Yargılaması Sonucunda Tarafların İhtiyaçlarına Yönelik Kararlar Alınabilmesi Avantajı

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda uyuşmazlığın çözümü için seçilmiş ve fikri ve sınai mülkiyet alanında uzmanlaşmış olan hakemler taraflar için daha adil ve etkin kararlar alabilmektedirler¹⁸⁸. Tahkimin fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarını, devlet mahkemesinde söz konusu olan daha önceden öngörülmüş çözümler dışına çıkarak ve hakkaniyet, eşitlik ilkelerine dayanarak çözümlenmesi mümkündür. Bu da uyuşmazlığın tarafları arasındaki ilişkileri korumaya, daha basit, daha az masrafla ve dostane bir biçimde sonuçlanmasına yol açabilmektedir¹⁸⁹.

i. Tahkim Sonucunda Verilen Kararların Kesin ve Taraflar Açısından Bağlayıcılık Taşımalarının Sağladığı Avantajlar

Tahkim yargılaması, uyuşmazlığa ilişkin verilen hakem kararı ile sonuçlanmaktadır. Milletlerarası Tahkim Kanunu, yabancı unsurlu, uyuşmazlığın içinde başka bir devletin vatandaşını veya başka bir devleti ilgilendiren bir husus söz konusu olduğunda ortaya çıkacak uyuşmazlıklarının çözüm yolunu düzenlemiştir. Bu kanun uyarınca hakemler yine özel kişiler olsa da vermiş oldukları kararlar mahkeme kararı gibi bağlayıcıdır¹⁹⁰.

170' den fazla ülkenin yürürlüğünde bulunan 10 Haziran 1958 tarihinde New York'ta yapılan "Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkında Sözleşme" (New York Sözleşmesi) hükümleri uluslararası tahkim yolunda alınan kararların tanınması ve icrası konusunda kolaylıklar ve güvenceler sağlamaktadır. New York Sözleşmesi hükümlerine göre, Sözleşme'yi uygulamakla yükümlü olan taraflar yabancı hakem kararlarının esasının incelenmesi söz konusu olmaksızın tenfiz edilmesiyle sorumlu bulunmaktadırlar. New York Sözleşmesi'nin 5. maddesi yabancı tahkim kararlarının tanınması ve tenfizi için aranması

¹⁸⁶ BLOCK Marc Jonas, "The Benefits of Alternative Dispute Resolution for International Commercial and Intellectual Property Disputes", Rutgers Law Record (The Digital Journal of Rutgers School of Law), Vol. 44, 2017, s. 1-20.

¹⁸⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s.163-169; TÜYSÜZ Cemre, Milletlerarası Ticari Tahkimde Gizlilik Yükümlülüğü, Public and Private International Law Bulletin, V. 37, Issue: 2, (846-873), 2017, s. 847.

¹⁸⁸ CHROCZIEL, s. 2.

¹⁸⁹ HERBOCZKOVA Jana, "Amiable Composition in the International Commercial Arbitration", Paper of Law Faculty of the Masaryk: University, 2008, s. 1-11.

¹⁹⁰ PEKCANITEZ (2012), s. 55.

gereken koşulları düzenlemektedir. Bir yabancı tahkim kararının tanınması ve tenfizi için burada yer alan yedi koşulun bulunması gerekmektedir. Bu koşullar aynı zamanda 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 62. maddesi (MÖHUK) ile Türk Hukuk düzeninde yer almaktadır. Bu sayede tahkim yargılamasına, tenfizine ve tanınmasına ilişkin hususların bir kısmında küresel çapta uyum sağlanması yönünde adım atılmıştır.

Yukarıda anılan bu yedi koşul New York Sözleşmesi'nin 5. maddesi ve MÖHUK'un 62. maddesi çerçevesinde şu şekilde sıralanabilecektir¹⁹¹:

- i. Taraflar, ehliyet, şekil ve esas açısından geçerli bir tahkim anlaşması akdetmiş olmalıdırlar. Söz konusu bu hüküm, benzer bir şekilde MÖHUK'un 62. maddesinin (a) bendinde yer verilmiştir: *“Tahkim sözleşmesi yapılmamış veya esas sözleşmeye tahkim şartı konulmamış ise.”*
- ii. Tahkim yargılama süresi boyunca davalının savunma hakkı gözetilmiş olmalıdır. MÖHUK'un 62. maddesinin (d) bendi; *“Taraflardan biri hakemler önünde usulüne göre temsil edilmemiş ve yapılan işlemleri sonradan açıkça kabul etmemiş ise.”* ifadesiyle bu durumu düzenlemektedir.
- iii. Tahkim yargılamasında bulunan hakem veya hakemler yetkileri dâhilinde karar vermiş olmalıdır. MÖHUK ise bunu 62. maddesinin (g) bendinde ele almıştır: *“Hakem kararı, hakem sözleşmesinde veya şartında yer almayan bir hususa ilişkin ise veya sözleşme veya şartın sınırlarını aşıyor ise bu kısım hakkında.”*
- iv. Tahkim mahkemesinin oluşumunda usule aykırılık bulunmaması gerekmektedir. MÖHUK 62. maddesinin (f) bendi bu koşula yer vermiştir: *“Hakemlerin seçimi veya hakemlerin uyguladıkları usul, tarafların anlaşmasına, böyle bir anlaşma yok ise hakem hükmünün verildiği ülke hukukuna aykırı ise.”*
- v. Tanınması ve tenfizi istenen kararın bağlayıcı olması gerekmektedir. MÖHUK'un 62. maddesinin (h) bendi bu koşulu; *“Hakem kararı tâbi olduğu veya verildiği ülke hukuku hükümlerine veya tâbi olduğu usule göre kesinleşmemiş yahut icra kabiliyeti veya bağlayıcılık kazanmamış veya verildiği yerin yetkili mercii tarafından iptal edilmiş ise”* hükmü ile düzenlemeye almıştır.

¹⁹¹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 174-179; DEYNEKLİ Adnan, “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 105-122 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, s. 117–121.

- vi. Tanınması ve tenfizi istenen karar, tanınması ve tenfizi istenilen devlet hukukuna göre tahkime elverişli kabul edilmelidir. Bu düzenleme aynı zamanda MÖHUK'un 62. maddesinin (c) bendinde bulunmaktadır: *“Hakem kararına konu olan uyuşmazlığın Türk kanunlarına göre tahkim yoluyla çözümü mümkün değilse.”*
- vii. Tanınması ve tenfizi istenen karar, tanınması ve tenfizi istenilen ülkede kamu düzenine aykırılık teşkil etmemelidir. MÖHUK ise bunun düzenlemesine 62. maddesinin (b) bendinde *“Hakem kararı genel ahlâka veya kamu düzenine aykırı ise,”* ifadesiyle yer vermiştir.

Türk hukuk sistemi, fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlığına ilişkin alınmış tahkim kararının tanınması ve tenfizi işlemlerini taraf olduğu New York Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirmeye almalıdır. New York Sözleşmesi'nin 1. maddesi yabancı hakem kararlarının tenfiz edilmesi açısından yol gösterici niteliğe haizdir: *“Âkit devletlerden her biri hakem kararlarının muteberliğini tanıyacak ve bunların öne sürüldüğü memlekette yürürlükte olan usul kaideleri gereğince aşağıdaki maddelerde yazılı şartlar dairesinde icrasını temin edecektir, işbu sözleşmenin şümulü içine giren hakem kararlarının tanınması ve icrası için millî hakem kararlarınıninkine nisbetle ne oldukça daha ağır şartlar yüklenecek ne de daha yüksek adli harçlar alınacaktır.”*

Sonuç olarak, tahkim uyuşmazlık çözüm yolundan alınan kararlar taraflar açısından bağlayıcı niteliktedir. Uluslararası tahkimde ortaya çıkabilecek esas sorun bazı devletlerin hukuki düzenlemelerinde fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olup olmadığı hususudur. New York Sözleşmesi'nin 5. maddesinin 2. fıkrasında yer alan *“Hakem kararının tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı tarafından aşağıdaki hallerin bulunduğu görülecek olursa, tanıma ve icra isteği kezaik reddolunabilir: (a) Tanıma ve icra isteğinin öne sürüldüğü memleketin kanununa göre uyuşmazlık konusunun hakemlik yolu ile halle elverişli bulunmaması veya (b) Hakem kararının tanınması ve icrasının zikri geçen memleketin amme intizamı kaidelerine aykırı olması.”* Bu hüküm yabancı mahkeme kararlarının tanınmasının ve tenfiz edilmesinin mümkün olamayabileceği durumlara işaret etmektedir¹⁹².

¹⁹² GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 177.

j. *Tahkim Sürecinde Geçici Hukuki Koruma Tedbiri Alınabilme Avantajı*

Hüküm verilmeden önceki süreçte söz konusu olan ve uyuşmazlığa taraf kimselerin haklarını veya menfaatlerini korumak için başvurulabilecek hukuki yola “geçici hukuki koruma tedbiri” denmektedir. Geçici hukuki koruma tedbirleri nihai hüküm niteliği taşımamakta¹⁹³ olup ancak kesin hükme kadar geçerlidir.

Tahkim sürecinde fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıkları için geçici hukuki koruma tedbirlerinin alınması oldukça önemli olabilmektedir. Hak sahibinin uğrayabileceği maddi ve manevi zararlar bu sayede önlenebilecektir¹⁹⁴.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda geçici hukuki koruma tedbiri alınabilmesi için bazı şartların bulunması gerekmektedir¹⁹⁵. Bu şartlar:

- i. Uyuşmazlığa taraf kimselerin aralarında akdetmiş oldukları geçerli bir tahkim anlaşması bulunmalıdır.
- ii. Tahkim yargılamasındaki hakemlerin geçici hukuki koruma tedbiri alması yönünde yetkileri bulunması gerekmektedir¹⁹⁶.
- iii. Gerekli koşulların geçici hukuki koruma tedbiri alınması için oluşmuş olması gerekmektedir.

Hangi geçici hukuki koruma tedbirine başvurulması gerektiğine tahkimde uygulanan kurallar göz önünde bulundurularak karar verilebilecektir. Nitekim konumuz çerçevesinde bir değerlendirmede bulunmak gerek ise öncelikle Milletlerarası Tahkim Kanunu değerlendirilmeye alınması gerekmektedir¹⁹⁷. MTK'nın 6. maddesi geçici hukuki koruma tedbirlerini ele almaktadır: “... Aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin istemi üzerine, ihtiyatî tedbire veya ihtiyatî hacze karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı vermeyi, uygun

¹⁹³ ÖZKAN Işıl, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ile İlk Derece Mahkemesinde İhtiyati Tedbirler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 22, S. 2, 2002, s. 620 vd.

¹⁹⁴ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 180-186.

¹⁹⁵ ERTEN Rıfat, Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara, 2010, s. 1 vd.

¹⁹⁶ Hakemlerin ihtiyati tedbir kararı verebilme yetkisinin aranacağı ilk hukuk kaynağı hiç kuşku yok ki tarafların iradesini yansıtan tahkim anlaşmasıdır. Tahkim anlaşmasında konuya ilişkin bir düzenleme bulunmaması halinde hakemlerin geçici tedbirlere hükmedip hükmedemeyeceklerine karar verebilmek için başvurulacak kaynak ise tahkime uygulanacak hukuk (*lex arbitrii*) olacaktır. Temelini UNCITRAL Model Kanunundan alan ülkemiz hukukunda (HMK), açıkça hakemlerin geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedebilecekleri kabul edilmiştir. LOKMANOĞLU, 6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri, Taad, Y. 11, S. 44, Ekim 2020, s. 219-220

¹⁹⁷ EKŞİ Nuray, “Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 23, S. 1-2, 2011, s. 311 vd.

bir güvence verilmesine bağlı kılabilir. Hakem veya hakem kurulu, cebrî icra organları tarafından icrası ya da diğer resmî makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı veremeyeceği gibi, üçüncü kişileri bağlayan ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı da veremez. Taraflardan biri, hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararını yerine getirmezse; karşı taraf, ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebilir. Yetkili mahkeme gerekirse başka bir mahkemeyi istinabe edebilir ...”

Aynı zamanda HMK'nin “*ihiyati tedbir ve delil tespiti*” başlıklı 414. maddesi de bu çerçevede değerlendirilebilecektir. Söz konusu bu maddenin 1. fıkrasında yer alan “*Aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin talebi üzerine, bir ihtiyati tedbirin alınmasına veya delil tespitine karar verebilir. Hakem veya hakem kurulu, ihtiyati tedbir kararı vermeyi, uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilir.*” ifadesi geçici hukuki koruma tedbiri alınması için gerekli olan koşullara değinmiştir. Bu hükme göre geçici hukuki korumadan bahsedebilmek için öncelikle tarafların talebinin bulunması gerekmektedir ve bunun üzerine hakem veya hakemler bu yönde bir karar verebileceklerdir.

Tahkime başvurunun tarafların iradeleri ile gerçekleşmesi ve tahkime ilişkin düzenlemelere yine tarafların iradeleri çerçevesinde yer verilmesi sebebi ile tahkim sürecinde verilen kararlara uyulmasında da sorun yaşanmamaktadır. Buna rağmen tahkim sürecinde verilen “*geçici hukuki koruma tedbiri*”ne uyulmadığı bir durumun yaşanması muhtemeldir. Bu durumun çözüme kavuşturulması amacıyla devlet yargısına gidilebilmektedir¹⁹⁸.

İlerleyen kısımlarda ele alınacağı üzere, WIPO Tahkim Kuralları, tahkim sürecinde verilen kararlara uymayan tarafın aleyhine hükümler öngörmektedir. Tarafların tahkim sürecinde verilen karara uymayan taraf için cezai şart öngörmesi de mümkündür¹⁹⁹. Aynı zamanda hakem veya hakemlerin geçici hukuki koruma tedbirine uymayan tarafa karşı tarafın uğradığı zararları karşılaması amacıyla zararları ve masrafları karşılamasına ilişkin karar verebilmesi de mümkündür²⁰⁰.

¹⁹⁸ AKINCI (2021), s. 240.

¹⁹⁹ AKINCI Ziya, Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997, s. 209-224.

²⁰⁰ ERTEN, s. 172 vd.

1.3.4.2. Tahkimin Fikri ve Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıkları Bağlamında Öne Çıkan Olumsuz Özellikleri

Ele alınacak olumsuz özellikler, genel olarak bütün tahkim uyuşmazlık çözüm yolu için geçerli bulunmaktadır.

a. Tahkim Uyuşmazlık Çözüm Yolu Sürecini Uygulayacak Yaptırım Erkinin Olmaması

Devlet yargısı olan mahkemelerden farklı olarak, tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda yaptırım yetkisi devletin değil tarafların elindedir²⁰¹. Uyuşmazlığa taraf kimseler, serbest iradeleri çerçevesinde oluşturmuş oldukları tahkim anlaşmasında tahkim sürecinde alınan ara kararların ve tahkim sonucunda alınan nihai kararın bağlayıcı nitelik taşıdığına, aynı zamanda alınan bu kararların uyulmaması durumunda ise tazminat gibi yaptırımlarla bağlı olunmasına yer verebilmektedir²⁰². Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda tarafların tahkim sürecinde yaptırıma ilişkin kararlar alabilmesi, tarafların tahkimi tercih etmesini ve tahkimin etkinliğini olumlu yönde etkileyen bir faktör olarak görünse de tahkimin bu özelliği birçok olumsuz durumlar yaratabilme potansiyeline sahiptir²⁰³.

Tahkim yolunda tarafların yaptırım gücüne sahip olması sonucunda ortaya çıkabilecek başlıca sorunlar:

- i. *Yaptırım gücünün taraflarca kötüye kullanılması:* Taraflar, örnek olarak tahkim anlaşmasına, yaptırım gücüne ilişkin kendi çıkarları lehine sonuçlar doğuracak hükümler koyabilecektir. Bu durumda tahkim uyuşmazlık çözüm yolu uyuşmazlığın çözümüne odaklanmak yerine tarafların kendi lehlerine yaptırım gücünü kullanmaya odaklanmış olacaktır. Bu da tahkim yolunda istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilecektir²⁰⁴.
- ii. *Tarafların yaptırım gücü kapsamında ortak bir iradeye sahip olmaması:* Tarafları ortak iradeleri çerçevesinde belirlenebilecek olan yaptırımlarda taraflar her zaman ortak bir noktada buluşamayabileceklerdir. Bu anlaşmazlık da tahkim sürecini olumsuz yönde etkileyecek olup uyuşmazlığın çözümünü sekteye uğratabilecektir²⁰⁵.

²⁰¹ Daha fazla bilgi için bkz. DOĞAN Murat, Tahkimde Yaptırım Gücü, Legal Hukuk Dergisi, 2023b, S. 10.

²⁰² ÇAKMAK Ahmet, Tahkimde Yaptırım Gücü ve Uygulama Sorunları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 77, S. 2. s. 1 vd.

²⁰³ AYDOĞDU Ufuk, Tahkimde Yaptırım Gücü ve Tarafların İradesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 11, S. 2, s. 1 vd.

²⁰⁴ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 137-138.

²⁰⁵ ÇELİKEL Aysel / ERDEM B. Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 813.

iii. *Tarafların belirlemiş oldukları yaptırımların uygulanmasında güçlükler ortaya çıkması:* Tarafların belirlemiş oldukları yaptırımları uygulama aşamasında sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna taraf kimselerden biri geçerli ve uygulanması gereken yaptırıma uymazsa bazı durumlarda diğer taraf devlet yargısına başvurarak bu duruma çözüm getirmeye çalışabilecektir²⁰⁶. Yukarı bahsedilen bu olumsuz durumlarla karşılaşmamak için taraflar tahkim anlaşmasını imzalamadan önce olası bu durumları göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapması gerekmektedir. Taraflara bırakılmış olan yaptırım gücüne ilişkin tüm detayları ve olası tüm durumları taraflar açık ve detaylı bir şekilde düzenlemiş olması tavsiye edilmektedir.

b. *Tahkim Uyuşmazlık Çözüm Yolunda Çok Taraflı Uyuşmazlıklar Özelinde Ortaya Çıkan Sorunlar*

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolu çok taraflı bir uyuşmazlığı ilendirdiği durumlarda tarafların aleyhine olabilmektedir²⁰⁷. Bunun altında yatan sebepler ise:

i. *Zaman yönünden;*

Uyuşmazlığın çok taraflı olması durumda tahkim yolu, karmaşık ve zaman alıcı bir sürece dönüşebilmektedir²⁰⁸.

ii. *Ekonomik açıdan;*

Çok taraflı uyuşmazlıkların çözümü için tahkim tercih edildiği durumlarda maliyet açısından dezavantajlı durumlar ortaya çıkabilmesi mümkündür²⁰⁹.

iii. *Kararların niteliği açısından;*

Çok taraflı uyuşmazlıkların söz konusu olduğu durumlarda, verilen kararların bağlayıcılığı açısından problemler çıkabilmektedir. Kararların bağlayıcılığı konusunda çıkan problem esas olarak tahkim anlaşmasının nispi etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, tahkim yargılaması sonucunda alınan kararların taraflar üzerinde etkisi olması genel kural olarak kabul

²⁰⁶ AYDOĞDU, s. 19 vd.

²⁰⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 137-138;

Daha fazla bilgi için bkz. ÇAKMAK Ahmet, Çok Taraflı Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümünde Ortaya Çıkan Sorunlar, Legal Hukuk Dergisi, 2023, S. 10; DOĞAN Murat, Çok Taraflı Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümünde Karşılaşılan Sorunlar, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 78, S. 2.

²⁰⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 137-138.

²⁰⁹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 137-138.

görmektedir.²¹⁰ Ancak bu genel kuralın istisnalar bulunmaktadır. Tahkim anlaşmasına taraf olmayan kimseler üzerinde etki doğurmasına “*üçüncü kişilere teşmili*” olarak da ifade edilmektedir. Tahkim anlaşmasının üçüncü kişileri de bağlayacak şekilde genişlemesi durumunda söz konusu bu üçüncü kişiler tahkim yargılamasına davalı veya davacı sıfatıyla tahkim yargılama sürecine dâhil olabilmektedir. Tarafların akdettikleri tahkim anlaşmasının üçüncü kişilere teşmili hususu tahkimin güncel sorunlara cevap verebilmesi amacıyla ortaya çıkmış bir olgudur²¹¹. Dolayısıyla bu durumda tahkim yargılamasında alınan kararlar tahkim anlaşmasına taraf olmayan üçüncü kişiler üzerinde bağlayıcı niteliğe sahip olabilmektedir²¹². Tahkim yargılama sürecine üçüncü kişilerin katılması ve anılan kararların bu üçüncü kişiler üzerinde etki doğurması hususu doktrinde tartışmalı bir konudur. Aynı zamanda, tahkime ilişkin düzenlemeler arasında bu konuda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Tahkimin üçüncü kişiler üzerinde etkisinde esas sorun burada öne çıkmaktadır. Zira tahkim kararlarının üçüncü kişiler üzerindeki etkisi hakkındaki uygulamalar ve mevzuatlar yeknesaklıktan oldukça uzaktır²¹³.

Devlet mahkemelerinde hangi durumlarda ve koşullarda mahkemede alınan kararın üçüncü kişiler üzerinde etki doğuracağı açık bir biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır. Devlet mahkemesi ve tahkim yargılaması arasındaki farklardan biri bu noktada ortaya çıkmaktadır. Tahkim yargılama süreci sonucunda alınan kararın üçüncü kişiler üzerindeki bağlayıcı etkisi ve icrası devlet mahkemesinde olduğu gibi katı bir biçimde uygulanamamaktadır.

Devlet mahkemeleri genel yargılama yetkisine sahiptir. Burada alınan kararların icrası yine devlet aracılığı ile icra edilir ve yaptırımları uygulanır. Ancak, tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda hakem veya hakemlerin yargılama yetkisine sahip olabilmesi için taraflar buna ayrıca anlaşma yolu ile rıza göstermiş olmalıdır. Tahkimin sahip olduğu bu yetki genel bir yetki olarak kabul edilemez. Burada söz konusu olan yargılama yetkisi “*özel yargı yetkisidir*”. Dolayısıyla tahkim uyuşmazlık çözüm yolu devlet mahkemesinden farklı olarak, sadece özel olarak yetkilendirildiği konu üzerinde yargılama yetkisini gerçekleştirebilir ve ancak özel olarak yetkilendirildiği uyuşmazlık konuları hakkında alınan kararlar bağlayıcı niteliğe sahiptir²¹⁴.

²¹⁰ ÇELİKEL Aysel / ERDEM Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayınevi, 16. Baskı, İstanbul, 2021, s. 650 vd; AKINCI Ziya, *Milletlerarası Tahkim*, İstanbul, 2016, s. 5 vd; BORN Gary B., “*International Commercial Arbitration*”, Kluwer Law International, The Hague, 2014, s. 1400 vd.

²¹¹ ESEN (2021), s. 78 vd.

²¹² ÇELİKEL / ERDEM, (2021), s. 650 vd; ESEN (2021), s. 10 vd.

²¹³ ESEN (2021), s. 18 vd.

²¹⁴ ÇELİKEL / ERDEM, (2021), s. 650 vd; ESEN (2021), s. 10 vd.

Çok taraflı uyuşmazlıklarda tahkim yolunu daha etkin kılabilmek amacıyla tarafların alabileceği bazı önlemler bulunmaktadır. Öncelikle tarafların süreci baştan sona planlamış olması gerekmektedir. Aynı zamanda çok taraflı uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenmesinde tarafların ortaya çıkabilecek maliyetlerin farkında olması ve bu doğrultuda bir maliyet yapısı oluşturması oldukça önemlidir²¹⁵. Çok taraflı uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenmesinde ortaya çıkabilecek en önemli sorunlardan biri hakemin vermiş olduğu kararların bağlayıcı niteliği hususudur. Bu çerçevede, hakemlerin vermiş oldukları kararların taraflarca uygulanması aşamasında çıkacak sorunların önüne geçilmesi amacıyla uyuşmazlığın çözümünün başında bu hususun ortak bir irade dâhilinde kararlaştırılmış olması tahkimin daha etkin bir niteliğe sahip olması açısından önem arz etmektedir²¹⁶.

c. Devlet Yargısından Farklı Olarak Delillerin İncelenmesinde Ortaya Çıkabilecek Kısıtlamalar

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda delillerin incelenmesi hususu devlet yargısından farklı bir biçimde işlemektedir²¹⁷. Tahkimde söz konusu bu farklılardan biri, devlet yargısında delil olarak kabul edilebilecek bulgular kısıtlanmış iken tahkimde bu husus daha esnek bir şekilde uygulanabilmektedir. Aynı zamanda delillerin sunulma süresine kimi durumlarda daha esnek bir yaklaşım sergilenebilmektedir. Hakem veya hakemlerin re'sen delilleri toplama yükümlülüğü bulunmamaktadır²¹⁸. Bu farklılıklardan bazıları taraflar açısından daha avantajlı bir durum oluşturabileceği düşünülse de tahkim sürecinin etkin olmasını sekteye uğratabilmektedir.

Tahkimde genel prensip olarak kabul edilen irade serbestliği kapsamında taraflar özel hükümler belirleyebilmektedirler. Bu doğrultuda taraflar kendi lehlerine sonuç doğurabilecek hükümleri geçerli kılıp uyuşmazlığın çözümündeki hakkaniyet olgusuna zarar verebileceklerdir. Aynı zamanda, tahkim sürecinin devlet yargısından çok daha hızlı işlemesinden dolayı hakemler delilleri gerektiği gibi inceleme şansı bulamayabileceklerdir²¹⁹.

²¹⁵ ÇELİKEL (2021), s. 813; ESEN (2021), s. 10. vd.; JOVIĆ Njegoslav, “Benefits and Limitations of International Arbitration in Intellectual Property Law Disputes”, Yearbook of Banjaluka Law School, 2018, s. 155; AKINCI (2021), s. 49-150.

²¹⁶ ŞİT KÖRSEÖĞLU Banu, “Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. XV, S. 3, 2011, s. 3.

²¹⁷ DOĞAN Murat, Tahkimde Delillerin İncelenmesi, Legal Hukuk Dergisi, 2023a, S. 10, s. 11 vd.

²¹⁸ AKINCI (2021), s. 345-346, 680; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 354-355.

²¹⁹ BACANLI Mehmet Rıfat, Bir Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak İstanbul Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi (ISTAC) Tahkim Yargılamasında Delillerin İbrazi ve Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Araştırma Makalesi, C. 1, S. 1, 2016, s. 77-78.

Söz konusu bu sorunların önüne geçilmesi amacıyla taraflar delillerin incelenmesi aşaması hakkında detaylı ve açık biçimde anlaşmış olmaları gerekmektedir²²⁰.

Devlet mahkemesi ve tahkim uyuşmazlık çözüm yolu arasında kanuni delil sınırlaması noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Türk hukuk düzeni bazı uyuşmazlıkların ispat aracını sınırlı sayıda tutmuştur. Türk hukuk düzenine göre devlet mahkemelerinde görülmekte olan ve mevzuatta detaylı bir şekilde belirtilmiş olan bazı uyuşmazlıklar sadece senetle ispat edilebilecektir. Bu hükümler HMK'nin 200. ve devamında yer almaktadır. Senetle ispat çerçevesindeki delil sınırlamalarında öne çıkan kıstaslardan birisi, belirlenmiş miktarın üzerinde bir miktardaki parayı konu olan uyuşmazlıkların sadece senetle ispatlanabileceğidir. HMK 200. madde 1. fıkrası: *“Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve ifası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle ikibinbeşyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat olunamaz.”* Bu hüküm genel kural niteliği teşkil etmekte olup bazı istisnaları bulunmaktadır. Devlet mahkemelerinde bulunan *“senetle ispat”* şartı tahkim uyuşmazlık yollarında bulunmamaktadır. Öyle ki, tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda devlet mahkemesine benzer şekilde genel ve bağlayıcı kural niteliği taşıyan bir delil sınırlaması bulunmamaktadır²²¹.

Delillerin incelemesinde tahkim ile devlet yargısında bulunan diğer bir farklılık ise ispat hakkının süre ile kısıtlanma usulüne ilişkindir²²². Türk hukuk düzeni ispat hakkını belirli veya belirlenebilecek sürelerle kısıtlamıştır. Bu kısıtlamalar özellikle de HMK ve MTK mevzuatlarında bulunmaktadır. Dolayısıyla bu süreler kanun koyucu tarafından belirlenmiş olup uyuşmazlığa taraf kimselerin iradeleri veya hâkimlerin kararları belirleyici unsur olarak kabul görmemektedir. Ancak tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda genellikle ispat sürelerinin belirlenmesinde taraf iradeleri ya da hakem / hakemlerin kararları esas alınmaktadır²²³. Bunun istisnasını ISTAC gibi bazı kurumların düzenlemelerinde önceden belirlenmiş süreler oluşturmaktadır²²⁴.

²²⁰ ÇAKMAK Ahmet, Tahkimde Delillerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 78, S. 2, s. 7 vd.

²²¹ GÖKYAYLA Demir, *“Milletlerarası Tahkimde İspat Hakkı ve Sınırlarına Uygulanacak Hukuk”*, Public and Private International Law Bulletin, 40(2): (s. 729–773) Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 746-747.

²²² GÖKYAYLA, s. 741.

²²³ KALPSÜZ Turgut, Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Yetkin, 2010, s. 101.

²²⁴ GÖKYAYLA, s. 741-743.

Türk hukuk düzeni aynı zamanda delil olarak devlet mahkemelerinde öne sunulacak belgelerin Türkçe olması mecburiyetini getirmiştir. Buna ilişkin düzenleme 805 sayılı İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun’unda yer almaktadır²²⁵. Türkçe düzenlenmemiş belgelerin delil olarak sunulduğunda, bunu Türkçe olarak düzenlemeyen şirket aleyhine sonuçlar doğurabilmektedir²²⁶. Ancak tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda belgelerin Türkçe olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Tahkim uyuşmazlık yolunda sunulan delillerin tahkim için kararlaştırılan dilde olması ya da sonradan bu da dile tercüme edilmiş olması yeterli olarak kabul görmektedir²²⁷.

d. Tahkim Sözleşmesinin Nispi Etkisi

Tahkim anlaşması tarafların birbirine uygun irade beyanları ile oluşturulabilmektedir. Dolayısıyla bu anlaşmanın tarafları haricindeki kimselere etki doğurması beklenemez. Bu durum “sözleşmenin nisbiliği ilkesi”nin (*res inter alios acta aliis neque prodest*) doğal sonucudur. Uyuşmazlıkların devlet mahkemelerinde yargılanması genel kuralı, tahkim yolunda yargılanması istisnai durumu teşkil ettiğinden dolayı bu uyuşmazlık yolunda alınan kararların yalnızca taraflar açısından (*inter partes*) bağlayıcı olması daha uygundur²²⁸.

Yukarıda da değinildiği üzere tahkim, tarafların serbest iradesine dayanmakta olup bu yönde irade beyan etmemiş kimseleri etkileyecek şekilde karar alınamaması esastır²²⁹. Sözleşmenin üçüncü kişilere teşmili tahkim anlaşmasının yalnızca taraflar açısından bağlayıcı olacağı prensibinin istisnası oluşturmaktadır. Türk hukuk düzeninde tahkim anlaşmasının nisbiliği ilkesinin istisnalarından birisini de “halefiyet ilkesi” oluşturmaktadır. Külli halefleri ve cüzi halefleri kapsamakta olan halefiyet ilkesi gereğince sözleşmenin taraflarının yasal halefleri, tahkim sözleşmesi ile bağlıdır²³⁰.

Tahkim sözleşmelerinin üçüncü kişilere yükümlülük doğuracak şekilde etkisi bulunmaması durumu²³¹ tahkim kararlarının icrai özelliğini, etkinliğini ve tercih edilirliliğini olumsuz bir

²²⁵ İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 805, Kabul Tarihi: 10.4.1926.

RG 22.04.1926/353

²²⁶ ESEN Emre, “İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun’un Milletlerarası Tahkim Anlaşmaları Üzerindeki Etkisi”, Public and Private International Law Bulletin, 2020, s. 225.

²²⁷ GÖKYAYLA, s. 747-749.

²²⁸ MEKENGECİ Merve Acun, “Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu”, Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi, 68 (1) 2019: 1-38, 2018, s. 9.

²²⁹ JOVIÇ, s. 155.

²³⁰ KURU Baki, ARSLAN Ramazan / YILMAZ Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 783-785.

²³¹ PEKCANITEZ (2017), s. 2628-2629; BULUTTEKİN, s. 271.

biçimde etkilemektedir²³². Devlet mahkemelerinde alınan kararların nispi özelliği bulunmamakta olup üçüncü kişiler üzerinde de etkisi bulunabilmektedir. Ancak geçerli bir tahkim yolundan bahsedilebilmesi için geçerli bir tahkim anlaşması bulunması gerekmektedir. Sözleşmelerin nispi etkisi ilkesi gereğince bir anlaşmanın sonuçları ancak taraflar için bağlayıcı olacaktır²³³. Devlet mahkemelerinin yargılama yetkisine sahip olabilmesi için ortada bir sözleşme bulunmasına veya tarafların buna ayrıca rıza göstermesine gerek yoktur²³⁴. Dolayısıyla üçüncü kişileri de ilgilendiren bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda, tarafların bu uyuşmazlığın yargılanması için tahkim uyuşmazlık çözüm yolu yerine devlet mahkemesini tercih etmesi daha olası gözükmektedir.

²³² COOK Trevor ve GARCIA Alejandro, “Commercial Lending Revenue Growth in the Knowledge Economy, The Importance of Intellectual Property”, Commercial Lending Review, Vol. 17, No. 6, 2002, s. 4 vd; ÇELİKEL (2021), s. 813 vd.

²³³ KOCABAŞ Gediz, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Yararlananın Edimi Ret Hakkı, 1. Bası, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı), C. 22, İstanbul 2016, s. 1798.

²³⁴ ÇİLENTİ KONURALP Ayşen, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2020, s. 7.

BÖLÜM 2: SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA TAHKİME ELVERİŞLİLİK

Çalışmamızın bu bölümünde sınai mülkiyet haklarından ortaya çıkan uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik konusu ele alınacaktır. Tahkime elverişlilik konusunda bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle sınai mülkiyet haklarının hukuki niteliğine bakılacaktır. Zira bir uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığına karar verebilmek için asıl önemli olan uyuşmazlığın konusunun hukuki niteliğidir. Sonrasında tahkime elverişlilik kavramına genel hatlarıyla değinilecektir. Bu çerçevede tahkime elverişliliğin esasını oluşturan unsurlar değerlendirilecektir. Aynı zamanda tahkime elverişliliğin yargılamanın hangi aşamalarında göz önünde bulundurulduğu incelenecektir. Tahkime elverişliliğin ülkemizin mevzuatında ne şekilde düzenlendiğine bakılacaktır. Tahkime elverişlilik iç tahkim bakımından ve milletlerarası tahkim bakımından ayrı ayrı değerlendirilmeye alınacaktır. Çalışmamızın bu bölümü sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği hususunda yapılacak nihai tayin ile sonuçlandırılacaktır.

2.1. SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Fikri ürünler düşünce ürünleri olup²³⁵ bu ürünler üzerindeki mülkiyet hakkı ise genel ve geniş bağlamda fikri mülkiyet olarak adlandırılır. Sınai mülkiyetin tahkime elverişliliği hakkında değerlendirme yaparken sınai mülkiyet üzerinde bulunan sınai hakların hukuki niteliği önem arz etmektedir. Genel anlamda mülkiyet hakları için geçerli bulunan ilke, bu hakların mutlak hak niteliği taşıdığıdır. Mutlak haklar sahibine sınırsız yetki tanımakta ve herkese karşı ileri sürülebilmektedir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz üzere fikri ürünler soyut ürünlerdir bu sebeple de aynı hak özelliğinden bahsedilememektedir²³⁶. Sınai mülkiyet gayri maddi malvarlığı değeridir. Sınai mülkiyet haklarının soyut niteliğe sahip olmasının nedeni, bu hakların üzerinde somutlaştığı cisimlerden ayrı bir varlığa sahip olmasından kaynaklanmaktadır²³⁷.

²³⁵ TEKİNALP, s. 5; BOZBEL Savaş, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, İstanbul, 2012, On İki Levha Yayınları, s. 1; KILIÇOĞLU, s. 3.

²³⁶ TÜZÜNER Özlem, Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul, Vedat, 2007, s. 9; UTKU Doruk, Sınai Hakların Rehni, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 40-41; TÜZÜNER Özlem, Faydalı Modelin Korunması ve Faydalı Modelin Korunmasına Uygulanacak Hukuk, İstanbul, Vedat, 2011, s. 41.

²³⁷ PARLAKYILDIZ F. Merve / GÜVEL E. Alper, Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi 8(4) 29-39, 2015, s. 31.

SMK m 148/1 uyarınca; “*Sınai mülkiyet hakkı devredilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir, teminat olarak gösterilebilir, haczedilebilir veya diğer hukuki işlemlere konu olabilir. Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı; lisans, devir, intikal, haciz ve benzeri hukuki işlemlere konu olamaz ve teminat olarak gösterilemez.*” Benzer şekilde fikir ve sanat eserlerine ilişkin mali haklar da devredilebilen ve hukuki işlemlere konu olabilen haklardır. Ancak manevi haklar genellikle devredilemez ve hukuki işlemlere konu olamaz. Sınai haklarda sağlanan korumanın süresi sınırsız değildir. Örnek olarak markanın koruma süresi on yıldır. SMK m. 23; “*Tescilli markanın koruma süresi başvuru tarihinden itibaren on yıldır. Bu süre, onar yıllık dönemler hâlinde yenilenir.*” Aynı zamanda, sınai mülkiyet hakkı kullanmakla tükenen haklardan değildir.²³⁸

2.2. TAHKİME ELVERİŞİLİK KAVRAMI

Hukuki bir kavram olan tahkime elverişlilik, uyuşmazlığın görülmesi için tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna başvurulup başvurulamayacağını ifade etmektedir.²³⁹ Tahkime elverişlilik kavramı ile ortaya çıkan kısıtlama esas olarak devletlerin hangi uyuşmazlıkların tahkim tarafından görülebileceğine karar verebilme yetkisine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Uyuşmazlığın çözümü için tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun söz konusu olabilmesi için tarafların aralarında akdettikleri geçerli bir tahkim anlaşması olması gerekmektedir. Çalışmamızda daha önce de değinildiği üzere taraflar uyuşmazlığın tahkim ile çözümlenmesini esas sözleşmeye bu iradelerini belirten bir hüküm eklemek kaydıyla ya da ayrı bir sözleşmede bu yöndeki iradelerini belirtmek kaydıyla ortaya koyabilmektedirler. Öncesinde aralarında bir sözleşme ilişkisi bulunmayan kimselerin sonrasında aralarında çıkan bir uyuşmazlık için tahkimi tercih etmek istemeleri halinde sonradan bir tahkim anlaşması yapmaları mümkündür.²⁴⁰

Tahkime elverişlilik farklı devletlerin hukuk sistemlerinde farklı düzenlemelere tabi kılınmıştır. Türkiye’de mevcut bulunan hukuk düzenlemelerinden 6100 sayılı HMK’ya bakıldığı takdirde tahkime elverişlilik hususu 408. maddesinde yer almaktadır.²⁴¹

²³⁸ BOZBEL (2012), s. 25.

²³⁹ AYDEMİR, Fatih: Tahkim Sözleşmesinin Kaynakları, Tanımı, Hukuki Niteliği ve Yapılış Türleri, B. 1., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 219-220.

²⁴⁰ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 186-189.

²⁴¹ EKŞİ Nuray, “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim*”, 2. B., Beta, Ankara, 2019, s. 35; ATALAY Oğuz, ÖZEKES Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 9. B., On İki Levha, Ankara, 2021, s. 606.

“Taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklardan veya iki tarafın iradelerine tabi olmayan işlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli değildir.”

Bu hükme göre uyuşmazlığın konusunun tarafların iradelerine tabi olduğu takdirde uyuşmazlığın tahkime elverişli olduğu söylenebilecektir²⁴². Aynı zamanda söz konusu bu hüküm taşınmaz üzerindeki aynı hakların da tahkime elverişli olmadığını ifade etmektedir²⁴³.

Türk hukuk düzeninde yürürlükte bulunan farklı mevzuatlarda tahkime elverişlilik kavramının çerçevesinin oluşturulmasına yardımcı olabilecek çeşitli hükümler bulunmaktadır. TBK'nın 27. maddesinde yer verilen *“Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür”* ifadesi sözleşmelerin hangi durumlarda hükümsüz kabul edileceğini belirtmektedir²⁴⁴. Tahkim yolunun tercih edilebilmesi için de taraflar arasında geçerli bir sözleşmenin akdedilmiş olması gerektiğinden dolayı söz konusu bu hüküm tahkime elverişlilik kavramı açısından yol belirleyicidir²⁴⁵. Bu hükme uyulmaması durumunda da taraflar arasında gerçekleştirilen tahkim anlaşması kesin hükümsüz olarak kabul edilecektir²⁴⁶.

Fikri ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği değerlendirilmesi yapılırken öne çıkan bir hususta sicile tescilin etkisidir²⁴⁷. Devlet nezdinde gerçekleştirilen sicile tescil işlemine konu bu haklardan doğan uyuşmazlıkların yine devlet mahkemelerinde çözümlenmesi söz konusu olabilmektedir²⁴⁸. Ancak tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun kapsam alanının genişlemesi doğrultusundaki yönelim bu uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği hususuna bazı esneklikler tanımaktadır²⁴⁹. Tahkime elverişliliğin kapsamının anlaşılması amacıyla subjektif anlamda tahkime elverişlilik ve objektif anlamda tahkime elverişlilik kavramlarının değerlendirilmesi gerekmektedir²⁵⁰.

²⁴² HUYSAL Burak, Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 18.

²⁴³ PEKCANITEZ (2018), s. 586.

²⁴⁴ ALANGOYA Yavuz / YILDIRIM M.Kâmil / DEREN YILDIRIM Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. B., Beta Yayınları, İstanbul 2009, s. 599; ARSLAN Ramazan / YILMAZ Ejder / TAŞPINAR AYVAZ Sema, Medeni Usul Hukuku, B. 3., Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 786.

²⁴⁵ ALANGOYA / YILDIRIM / DEREN YILDIRIM, s. 599; CEBE Mehmet Sinan, Mal Satım Sözleşmesi ve Tahkim, 1. B., Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 451; ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ, s. 786.

²⁴⁶ YILMAZ Süleyman / ÇAVUŞOĞLU Gökçe Filiz, *“Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı Ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi”*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İnönü University Law Review – InULR 10(2): 594-613, 2019, s. 600-601.

²⁴⁷ BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Tahkim, BATİDER, 2009, s. 336.

²⁴⁸ LEW J. D. M., *“Final Report on Intellectual Property Disputes and Arbitration”*, The ICC International Court of Arbitration Bulletin, 1998, Vol. 9, No. 1, s. 38.

²⁴⁹ İLHAN Hüseyin Afşin, Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, 1. B., Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 9 vd.

²⁵⁰ KAYA Serkan, Millî Tahkim Kapsamında Tahkime Elverişlilik, On İki Levha, İstanbul, 2022, s. 6.

2.2.1. Sübjektif Anlamda Tahkime Elverişlilik

Sübjektif anlamda tahkime elverişlilik, gerçek ve tüzel kişilerin tahkim anlaşması düzenleyip düzenleyemeyeceğini ifade eden bir kavramdır²⁵¹. Yani bu kavram yapılması söz konusu olan tahkim yargılamasına taraf olabilme ehliyetine ilişkindir²⁵². Taraflardan birinin ehliyetsiz olduğu durumda tahkim anlaşması düzenlenemeyecektir. Sübjektif anlamda tahkime elverişlilik değerlendirmesinde söz konusu olan ehliyet unsuru tarafların bağlı buldukları hukuk düzenine göre değerlendirilmektedir²⁵³.

Sübjektif elverişlilik (*ratione personae*), uyuşmazlığın tahkime elverişliliğinde tarafların ehliyetine ve temsil yetkisine bakılarak yapılan değerlendirmedir²⁵⁴. Sübjektif elverişlilikle tarafların ehliyeti ve temsil yetkisi hakkında yapılan inceleme devletlerin hukuki düzenlemelerine göre farklılık gösterebilmektedir²⁵⁵. Bu konuyla ilgili aynı zamanda Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen 21 Nisan 1961 tarihli Milletlerarası Ticari Hakemlik Konusundaki Avrupa Cenevre Sözleşmesinin 2. maddesine bakılmalıdır²⁵⁶: “*Haklarında uygulanan hukuka göre kamu hukuku tüzel kişileri olarak sayılan tüzel kişilerin geçerli bir tahkim anlaşması yapma hakkına sahip oldukları; ancak Sözleşmeye taraf olurken (imza, onaylama veya katılma aşamalarında) devletlerin kamu tüzel kişilerinin geçerli bir tahkim anlaşması yapabilmelerini belirli şartlar altında sınırlayabileceği kabul edilmiştir.*”

Tahkim anlaşmasına taraf kimselerin ehliyetsizlik durumundan dolayı uyuşmazlığın sübjektif açıdan tahkime elverişsiz olması durumunda tahkim tarafından alınan kararın tenfiz ve tanıma talepleri kabul edilmeyecektir²⁵⁷. Buna örnek bir hüküm New York Sözleşmesi'nin 5. maddesinde bulunmaktadır:

“Aleyhine hakem kararı ileri sürülen taraf talepte bulunmaz ve zikri geçen kararın tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı önünde aşağıdaki hususları ispat etmez ise, hakem kararının tanınması ve icrası isteği reddolunamaz:

(a) II. maddede derpiş olunan anlaşmayı akdeden tarafların haklarında tatbiki gereken kanuna göre ehliyetsiz olduğu yahut da zikri geçen anlaşmanın taraflarca tabi kılındığı kanuna

²⁵¹ AYDEMİR, s. 251; HUYSAL, s. 18.

²⁵² YILMAZ / ÇAVUŞOĞLU, s. 601.

²⁵³ TANRIÖVEN, s. 49.

²⁵⁴ DOĞAN (2021), s. 1124; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 189; ÖZKAN Işıl / TÜTÜNCÜBAŞI Uğur, Uluslararası Usul Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara, 2017, s. 242.

²⁵⁵ ERKAN Mustafa, Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 81.

²⁵⁶ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 189-190.

²⁵⁷ KAYA, (2022), s. 7.

ve eğer bu babta sarahat mevcut değilse hakem kararının verildiği yer kanununa göre hükümsüz bulunduğu; veya

(b) Aleyhine hakem hükmü öne sürülen tarafın hakemin tayininden veya hakemlik prosedüründen usulü dairesinde haberdar edilmemiş olduğu yahut da diğer bir sebep yüzünden iddia ve müdafaa vasıtalarını ikame etmek, imkânını elde edememiş bulunduğu ...”

2.2.2. Objektif Anlamda Tahkime Elverişlilik

Tahkime elverişlilik kavramı ile asıl kastedilmek istenilen objektif elverişlilikdir. Objektif elverişlilik (*ratione materiae*) hangi uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözülebileceğini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu uyuşmazlıkların dışında kalan uyuşmazlıklarda ise devlet mahkemeleri yetkilidir²⁵⁸. Objektif elverişli kabul edilen uyuşmazlıklar kanunla tespit edilip belirlenmektedir²⁵⁹. Devletler bu kanuni düzenlemeleri genellikle kamu düzeni ve ulusal çıkarları göz önünde bulundurarak yapmaktadırlar²⁶⁰. Uyuşmazlığın çözümünün kamu düzenini ilgilendirdiği durumlarda genellikle bu uyuşmazlığın konusunun tahkime elverişli olmadığı kabul edilmektedir. Devletin uyuşmazlığın konusuna yönelik doğrudan uygulamakta olduğu düzenleme bulunması durumunda da bu uyuşmazlığın konusunun tahkime elverişli olmadığı söylenebilecektir²⁶¹.

Objektif anlamda tahkime elverişlilik esasında uyuşmazlığın konusunu tahkime ile çözümlenip çözülemeyeceğine dair bir değerlendirme yapar²⁶². Bu değerlendirmenin içine kamu çıkarı, hukuk politikası ve kamu düzeni dahil edilmektedir²⁶³. Objektif anlamda tahkime elverişlilikte uyuşmazlık konuları esas alınarak ve tarafların rızasına bakılmadan değerlendirilerek yapılmaktadır²⁶⁴. Bu değerlendirme tahkimin serbestliği karşısına sınırlamalar getirmektedir. Bu sınırlamaların altında yatan temel nedenler ise ekonomik açıdan zayıf olanın korunması ve tahkimin kötü niyetle kullanılmasının önüne geçilmeye çalışılmasıdır²⁶⁵.

Objektif anlamda tahkime elverişlilik ulusal ve uluslararası uyuşmazlıkların etkin ve kalıcı bir şekilde çözüme ulaştırılması için önemlidir. İrade serbestisi ve kamu yararı dengesine dikkat

²⁵⁸ COOK (2002), s. 116-117; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 191.

²⁵⁹ FARGAS Miquel dels Sants Mirambel, “*Economics of Arbitrability in International IP Contracting*”, Journal of Law and Commerce, Vol. 37, No. 2, 2019, s. 197.

²⁶⁰ ŞANLI (2016), s. 468 vd.

²⁶¹ CHROCZIEL, s. 123-130; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 191-192.

²⁶² ÖZBEK Serdar Mustafa, Tahkim Hukuk, Ankara: Yetkin Yayınları, C. 1, 2022, s. 789.

²⁶³ ÖZBEK, s. 789; EKŞİ Nuray, Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurulmasının Sonuçları, İstanbul, 2015, s. 49.

²⁶⁴ BORN (2014), s. 767.

²⁶⁵ BORN (2014), s. 767.

edilmelidir. Bu dengenin sağlanması, özellikle farklı devletlerin sahip olduğu mevzuatlar ve uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, bu devletlerin arasında uyum sağlanabilmesinde önemli bir faktördür²⁶⁶.

Uyuşmazlığın konusunun objektif anlamda tahkime elverişli olmadığına yönelik itirazlar şu aşamalarda yapılabilecektir²⁶⁷:

- i. Hakem mahkemesi önünde objektif anlamda tahkime elverişli olmadığı itirazında bulunulabilir²⁶⁸.
- ii. Taraflar, tahkim yargılama süreci devam ederken devlet mahkemesine, uyuşmazlığın konusunun objektif anlamda tahkime elverişli olmadığı şeklinde itirazda bulunabilir²⁶⁹.
- iii. Tahkim yargılaması sonucunda verilen kararın esasında tahkime elverişli olmayan bir uyuşmazlık konusu hakkında alınmış bir karar olduğu yönünde devlet mahkemesine itirazda bulunulabilir²⁷⁰.
- iv. Milletlerarası tahkimin söz konusu olduğu durumlarda, uyuşmazlık sonucunda alınan tahkim kararının tanıma ve tenfizi amacıyla devlet mahkemelerinde iken mahkeme önünde taraflardan birinin uyuşmazlığın konusunun tahkime elverişli olmadığı yönünde itirazda bulunması mümkündür²⁷¹.

2.3. TAHKİME ELVERİŞLİLİKTE KAMU DÜZENİ

Kamu düzeni, doktrinde genel olarak kabul gören görüşle paralel olarak “*belli bir toplumun güvenliği ve menfaati göz önünde tutularak konulmuş olan hükümler*” şeklinde tanımlanmıştır²⁷². Aynı zamanda “*Toplumun çıkarını koruyan hükümlerle ortaya çıkan hukukî düzenin bütünü kamu düzeni olarak ifade edilebilir.*”²⁷³ şeklinde tanımlaya da yer verilmektedir.

²⁶⁶ BORN (2014), s. 767, EKŞİ, s. 49 vd.

²⁶⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAGIL, s. 192-215.

²⁶⁸ ÖZKAN (2017), s. 58 vd.; COOK (2002), s. 57.

²⁶⁹ FARGAS, s. 202; CHROCZIEL, s. 26 vd.; AKINCI (2021), s. 225.

²⁷⁰ CHROCZIEL, s. 27; ATAMAN FİGANMEŞE İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2021, s. 44.

²⁷¹ CHROCZIEL, s. 27; HUYSAL, s. 411-412.

²⁷² AKİPEK Jale G. / AKINTÜRK Turgut / ATEŞ Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, 11. Basıdan Tıpkı 12. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2015, s. 99.

²⁷³ OĞUZMAN M. Kemal / ÖZ M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, C. 1, İstanbul, 2016, s. 83.

Kamu düzeninin kapsamı da doktrinde detaylı bir biçimde değerlendirilmeye alınan bir konudur. Kamu düzeninin kapsamını ile ilgili olarak “*belirli bir ülkede, belirli bir zamanda kamu yararlarını, kamu vicdanı ile genel ahlâkı çok yakından ilgilendiren hususlar kamu düzeni içine girer.*²⁷⁴” ifadesi yer almaktadır. Bununla birlikte doktrinde çoğunluğun kabul ettiği görüş çerçevesinde “*Kamu düzeni kuralları, bir memlekette kamu hizmetlerinin iyi yapılmasını, devletin emniyet ve asayişini ve fertler arasındaki münasebetlerde huzur ve ahlâk kaidelerine uygunluğu temine yarayan müesseseler ve kaidelerin tümüdür.*²⁷⁵” olarak yer almaktadır. Doktrinde kamu düzeninin kapsamını ifade eden daha detaylı bir görüş ise : “*Kamu düzeni kavramı ile, muayyen bir ülke veya ülke topluluğunda hakim olan sosyal, siyasal ve ekonomik sistemin temel kural ve müesseseleri ifade edilmektedir.*²⁷⁶” “*...hukuk sisteminin toplumsal kalkınmayı hedefleyen ve kişisel hak ve özgürlükleri koruyan temel prensipleri, anayasanın temel ilkeleri ve toplumda cari olan örf-âdet ve ahlâk telakkileri, kamu düzenini temsil eden değerler olarak ifade edilebilir*²⁷⁷” şeklindedir.

Yargıtay kararları da bu tanımları desteklemektedir: “*Ancak, bir sözleşmenin tarafları, kamu düzenini ilgilendirmeyen ve arzularına bağlı olan konularda, aralarında çıkacak uyuşmazlıkların halli için tahkim yolunu seçebilirler*²⁷⁸.”

Tahkime elverişliliğin kamu düzeni ile ilişkisi kaçınılmazdır. Ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemeleri, tahkime elverişliliği değerlendirirken esas olarak “*tahkime elverişlilik*” ve “*irade serbestliği*” kavramlarının birbiriyle olan bağlantısına değinmektedir. “*Tahkime elverişlilik*” ve “*irade serbestliği*” tahkime elverişlilik açısından denge mekanizması içerisindedir²⁷⁹. İrade serbestliği taraflara ortak iradeleri dahilinde hareket edebilmeyi ve engellere maruz bırakmamayı ifade eder. Nitekim İsveç Federal Yasası’nın 178. maddesi irade serbestisini tahkim çerçevesinde değerlendirmiştir: “*Bu irade serbestisi ilkesi, İsviçre hukukunda tahkimde temel bir unsurdur ve taraflara, tahkim sürecini özel ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre uyarlamalarına olanak tanır.*” Kamu düzeni ise esas olarak toplumsal çıkarları gözetir ve toplumun çıkarı için olumsuz bir durum yaratacağını düşündüğü noktalarda engelleme işlevini üstlenir²⁸⁰.

²⁷⁴ ÖKÇÜN A. Gündüz, Devletler Hususî Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni, Sevinç Matbaası, Ankara, 1967, s. 14.

²⁷⁵ ÇELİKEL Aysel / ERDEM Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, Yenilenmiş 14. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2016, s. 139.

²⁷⁶ ŞANLI (1986), s. 379.

²⁷⁷ ŞANLI (2016), s. 72.

²⁷⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 12.04.2005 tarihli, 2004/6686 E., 2005/3600 K.

²⁷⁹ ŞANLI (2016), s. 72 vd.; OĞUZMAN / ÖZ, s. 84; ÇELİKEL / ERDEM, s. 139 vd.

²⁸⁰ ŞANLI (2016), s. 72 vd.; OĞUZMAN / ÖZ, s. 84; ÇELİKEL / ERDEM, s. 139 vd.

Tahkime elverişlilik, ülkenin kamu düzeni ve politikası ile yakından ilişkilidir²⁸¹. Bununla birlikte, kamu düzeni ve tahkime elverişlilik hususunda ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir. Tahkimde tanıma ve tenfiz yargılamasında da kamu düzeni ve tahkime elverişlilik değerlendirmesinin ayrı ayrı yapılması gerektiği New York Sözleşmesi'nin 5. maddesinde yer almaktadır²⁸²: “*Hakem kararının tanınması ve icrası istenen memleketin yetkili makamı tarafından aşağıdaki hallerin bulunduğu görülecek olursa, tanıma ve icra isteği keza lik reddolunabilir: (a) Tanıma ve icra isteğinin öne sürüldüğü memleketin kanununa göre uyuşmazlık konusunun hakemlik yolu ile halle elverişli bulunmaması; veya (b) Hakem kararının tanınması ve icrasının zikri geçen memleketin amme intizamı kaidelerine aykırı olması.*”

2.3.1. Milli Hukukta Kamu Düzeni

Devletin temel görevlerinden birisi kamu düzenini sağlamak ve korumaktır. Devlet bu görevini adli ve idari gücü sayesinde yerine getirmektedir. Aynı zamanda kamu düzenini sağlamak amacıyla başta Anayasa olmak üzere Türk mevzuatlarında düzenlemeler bulunmaktadır. Bir uyuşmazlığın devlet mahkemeleri haricinde çözümlenmesi de kamu düzeni ile yakından ilişkili bulunmaktadır²⁸³. Dolayısıyla bir uyuşmazlığın çözümü için tahkime başvurulup başvurulamayacağına devlet karar verirken kamu düzenini göz önünde bulundurmaktadır²⁸⁴.

Anayasa Mahkemesi ise kamu düzenini “*toplumun huzur ve sükûnunun sağlanmasını, devletin ve devlet teşkilâtının muhafazasını hedef tutan her şeyi ifade ettiği, bir başka deyimle cemiyetin her sahadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kuralları kapsadığı sonucuna varılmaktadır.*”²⁸⁵ şeklinde tanımlamıştır.

“*Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu Kararı*” temelinde kamu düzeni hususunu ele almak gerekirse²⁸⁶: “*Türk kanunlarının temel değerlerine, Türk genel ahlak ve adap anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı temel adalet anlayışına, Türk kanunlarının dayandığı genel siyasete, Anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası alanda geçerli ortak prensip ve özel hukuka ait iyiniyet prensibine dayanan kurallara, medeni*

²⁸¹ ERDEM Ercüment, Tahkim Anlaşması, Prof. Dr. Hamdi Yasaman'a Armağan, İstanbul 2017, s. 189.

²⁸² HUYSAL, s. 199.

²⁸³ BORN Gary, “*International Arbitration: Law and Practice*” (2nd edition), London, Kluwer Law International, 2015, s. 267.

²⁸⁴ BARON Patrick M. / LINIGER Stephan A., “*A Second Look at Arbitrability: Approaches to Arbitration in the United States, Switzerland and Germany*”, Arbitration International, Vol. 19(1), 2003, s. 27.

²⁸⁵ AYM., 28.01.1964 T., 1963/128 E., 1964/8 K., R.G.: 17.04.1964- 11685.

²⁸⁶ EKER AYHAN Zeynep Feyza “*Rekabet Hukuku Uyuşmazlıklarının Uluslararası Tahkim Yoluyla Çözümü: Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2017, s. 13.

*toplulukların müştereken benimsedikleri ahlak ilkeleri ve adalet anlayışının ifadesi olan hukuk prensiplerine, toplumun medeniyet seviyesine, siyasi ve ekonomik rejimine, insan hak ve özgürlüklerine aykırılık*²⁸⁷ şeklinde ifade etmiştir.

Kamu düzeni aynı zamanda devletlerin edinmiş olduğu hukuki prensiplerini, hukuk düzenlerini ve sosyal-siyasi yapılarını anlama yönünde önemli ipuçları vermektedir. Yukarıda tahkime elverişlilik incelenirken subjektif anlamda tahkime elverişlilik ve objektif anlamda tahkime elverişlilik ayırımına yer vermiştik. Kamu düzeni ele alınırken ise esas olarak objektif anlamda tahkime elverişlilik doğrultusunda değerlendirme yapılacaktır. Zira objektif anlamda tahkime elverişlilik incelemesi sınai mülkiyet konusunun tahkime elverişliliği incelemesinin temelini oluşturmaktadır. Subjektif anlamda tahkime elverişlilik kimlerin tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna taraf olacağına değerlendirmekte olup konumuz itibarıyla detaylı bir biçimde üzerinde durulması gerekmemektedir. “*Mülkiyetin korunması, yargılama usulünün temel ilkeleri, temel insan hak ve hürriyetlerinin korunması, iyi niyetin korunması ve hakkın kötüye kullanılması yasağı*²⁸⁸” devletlerin kamu düzenini gözlerken dikkat ettiği öne çıkan ilkelere²⁸⁹.

2.3.2. Milletlerarası Hukukta Kamu Düzeni

Uluslararası alanda tarafların tahkime başvurabilmesi için bu uyuşmazlık yolunun devlet mahkemesine göre daha elverişli olması ve devletlerin daha az müdahalesi olması gerekmektedir. Sınai mülkiyet hakları ticaretle yakından bağlantısı bulunmaktadır. Bu çerçevede özellikle uluslararası ticaretin gelişmesi için kamu düzeni gibi devletlerin göz önünde bulundurduğu kıstasların iç hukuka kıyasen daha arka planda bulunması gerekmektedir²⁹⁰. Ancak yine bazı kıstaslar devletler tarafından her zaman göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Burada da iç hukukta olduğu milletlerarası hukukta da “*milletlerarası kamu düzeni*” kavramı söz konusu olmaktadır²⁹¹. Milletlerarası kamu düzeni ise devletlerin yabancı unsurlu uyuşmazlıklara yönelik izlediği politikaları göstermektedir²⁹².

²⁸⁷ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu Kararı E. 2010/1, 2012.

²⁸⁸ EKER, s. 14.

²⁸⁹ VISCHER Frank, “*General Course on Private International Law*” Recueil Des Cours, Vol. 232, 1992, s. 101.

²⁹⁰ BLAVI Francisco, “*The Role of Public Policy in International Commercial Arbitration*”, 2016, s. 13.

²⁹¹ OKEKEIFERE Andrew I., “*Public Policy and Arbitrability Under UNCITRAL Model Law*”, International Arbitration Law Review, Vol. 2(2), 1999, s. 72.

²⁹² AMOKHURA Kawharu, “*The Public Policy Ground for Setting Aside and Refusing Enforcement of Arbitral Awards*” Journal of International Arbitration, Vol. 24(5), 2007, s. 510.

Milletlerarası kamu düzeninden dolayı tahkime elverişli kabul edilmemesi durumu istisnai durumlarda gündeme gelmektedir. Milletlerarası hukukta tahkime elverişlilik bağlamında kamu düzenin negatif ve pozitif etkileri bulunmaktadır. Negatif etkisi devletin engelleyici tutum sergilediği durumlarda söz konusu olmaktadır²⁹³.

2.4. MİLLİ TAHKİM ÇERÇEVESİNDE TAHKİME ELVERİŞLİLİK

Bir uyuşmazlığın milli tahkim çerçevesinde tahkime elverişli olup olmadığı hususu iç hukuk kurallarına göre belirlenir. Türk hukukunda fikri ve sınai mülkiyet hakların 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda²⁹⁴ düzenlendiğine ve sınai hakların 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda²⁹⁵ düzenlendiğine ilişkin hususlar çalışmamızda hâlihazırda yer almaktadır. Aynı zamanda entegre devre topografyalarının 5147 sayılı Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun²⁹⁶ ve yeni bitki çeşitleri ıslah eden kimseler için düzenlenen 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun²⁹⁷ çerçevesinde düzenlendiğine değinilmiştir. Bu düzenlemelerin yanında sınai haklar dâhilinde yer alan ticaret unvanı ve işletme adına ilişkin düzenlemeler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) kapsamında yer almaktadır²⁹⁸.

Çalışmamızın bu kısmında fikri ve sınai mülkiyet haklarından doğan uyuşmazlıkların yukarıda verilen düzenlemeler ve HMK'nin 408. ve diğer ilgili hükümleri çerçevesinde tahkime elverişliliği değerlendirilmeye alınacaktır. Sınai mülkiyet haklarının çeşitlerinin her birinin sahip olduğu farklı ve özgün nitelikleri nedeniyle bu haklardan doğan uyuşmazlıkların milli tahkim çerçevesinde tahkime elverişliliği ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.4.1. Markadan Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

Marka hukukunun geniş kapsamı göz önünde bulundurulduğunda markadan doğan uyuşmazlık türlerini ayrı ayrı ele almak daha faydalı bulunmaktadır. Bu uyuşmazlık türlerini; markanın hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği, marka

²⁹³ SHELKOPLYAS Natalya, "The Application of EC Law in Arbitration Proceedings", 2003, s. 193.

²⁹⁴ Kabul Tarihi: 5/12/1951, R.G.: 13/12/1951 7981.

²⁹⁵ Kabul Tarihi: 22/12/2016, R.G.: 10/1/2017 29944.

²⁹⁶ Kabul Tarihi: 22/4/2004, R.G.: 30/4/2004 25448.

²⁹⁷ Kabul Tarihi: 8/1/2004, R.G.: 15/1/2004 25347.

²⁹⁸ ARIKAN Özgür, "Sınai Haklara İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkime Elverişliliği", Milli Tahkim Kapsamında Tahkime Elverişlilik, Editör Kaya Serkan, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022, (11-64).

hakkının ihlali uyuşmazlığının tahkime elverişliliği ve marka hakkının lisans sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür²⁹⁹.

2.4.1.1. Markanın Hükümsüzlüğünden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Tahkime Elverişliliği

Sınai Mülkiyet Kanunu mutlak ret ve nispi ret sebeplerine yer vermektedir. SMK'nin sırasıyla 5. ve 6. maddelerinde sayılan bu sebeplerin söz konusu olması durumunda SMK'nin 25. maddesinin 1. fıkrasında da belirtildiği üzere devlet mahkemeleri markanın hükümsüzlüğü yönünde karar vermektedir: *“5 inci veya 6 ncı maddede sayılan hâllerden birinin mevcut olması hâlinde mahkeme tarafından markanın hükümsüzlüğüne karar verilir.”* Aynı zamanda bu maddenin 2. fıkrasında mahkemeden markanın hükümsüzlüğünü kimlerin talep edebileceği belirtilmektedir: *“Menfaati olanlar, Cumhuriyet savcıları veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları markanın hükümsüzlüğünü mahkemeden isteyebilir.”*

Marka üzerinde menfaati bulunanlar hem mutlak ret sebeplerine (SMK madde 5) dayanarak hem de nispi ret sebeplerine (SMK madde 6) dayanarak markanın hükümsüzlüğüne yönelik dava açabilecektir. Kanunda net bir ayırım bulunmamakla birlikte, Cumhuriyet savcıları ve ilgili kamu kurum veya kuruluşları kamu düzenine dayanarak mutlak ret sebepleri ile ilgili durumlarda markanın hükümsüzlüğü talebiyle dava açabilecektir³⁰⁰. Mahkeme tarafından markanın hükümsüzlüğü şeklinde verilen karar geçmişe de etkilidir. Zira verilen bu karar başvuru tarihinden itibaren sonuç doğurur. SMK madde 27/1: *“25 inci madde gereğince markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesi hâlinde bu karar marka başvuru tarihinden itibaren etkili olup, markaya bu Kanunla sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır.”*

SMK'nin 27. maddesinin 2. fıkrasında yer verilen hüküm iptal kararın geriye yönelik etkisinin istisnaları belirtilmiştir³⁰¹: *“Ancak talep üzerine, iptal hâllerinin daha önceki bir tarihte doğmuş olması hâlinde iptal kararının bu tarihten itibaren etkili olacağına karar verilebilir.”*

“Marka sahibinin ağır ihmali veya kötüniyetli olarak hareket etmesi nedeniyle zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, hükümsüzlük ve ikinci fıkranın ikinci cümlesinde düzenlenmiş olan iptal kararının geriye dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez:

²⁹⁹ ARIKAN, s. 20-21.

³⁰⁰ PEKDİNÇER Tamer, Yargıtay Kararları Çerçevesinde Marka Hükümsüzlük Davalarında Zarar Gören Kişiler, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2015, s. 157 vd.; ARIKAN, s. 21.

³⁰¹ ARIKAN, s. 22.

a) Karardan önce, markanın sağladığı haklara tecavüz nedeniyle açılan davada verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar.

b) Karardan önce kurulmuş ve uygulanmış sözleşmeler.”

Markanın hükümsüzlüğü hakkında kesinleşmiş karar herkes için hüküm ifade etmektedir. Bu kararlar mahkeme tarafından kendiliğinden Kurum’a iletilmektedir. Hükümsüzlük kararına konu olan markaların sicilden terkinin gerçekleştirilip bültende yayını yapılmaktadır³⁰². SMK m. 27/5,6,7: “Markanın hükümsüzlüğüne veya iptaline ilişkin kesinleşmiş kararlar, herkese karşı hüküm doğurur. Hükümsüzlük kararının kesinleşmesinden sonra mahkeme, bu kararı Kuruma resen gönderir. Hükümsüzlük veya iptal kararının kesinleşmesinden sonra marka sicilden terkin edilir ve durum Bültende yayımlanır.”

Bir uyuşmazlığın tahkim uyuşmazlık çözüm yolu ile çözülüp çözülemeyeceğini belirten tahkime elverişlilik³⁰³ hususunda markanın hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda net bir sonuca varılamamaktadır. Markanın hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olup olmadığı devletlerin hukuk düzenlemelerine göre değişkenlik göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere bu konuda modern görüşe sahip olarak nitelendirilebilecek ülkeler genel olarak sınai mülkiyet uyuşmazlıklarını tahkime elverişli olarak kabul etmektedir. Belçika gibi bazı istisnaları bulunmakla birlikte, Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ise bunun aksi yönünde hukuk düzenlemelerine sahiptir ve bu ülkeler tescile tabi haklardan doğan uyuşmazlıkları tahkime elverişli kabul etmemektedir³⁰⁴.

Markanın hükümsüzlüğünden doğan uyuşmazlıklarda tahkimi elverişli kabul etmeyen görüşün gerekçesi markanın tescilinin devlet tarafından gerçekleştirilecek olmasıdır³⁰⁵. Markanın hükümsüzlüğü kararı üzerine markanın sicilden terkinin söz konusu olmaktadır. Hükümsüzlük kararının mahkeme tarafından alınması üzerine ülkemizde Türk Patent ve Marka Kurumu’na karar yine mahkeme tarafından kendiliğinden iletilmektedir. Sicile tescil ve terkin işlemlerinin kamu düzeninden kaynaklandığı değerlendirildiğinden, bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığını düşünen yazarlar vardır³⁰⁶.

³⁰² ARIKAN, s. 21-22.

³⁰³ ÖZBEK Mustafa Sedar, Tahkim Hukuku C. 1. Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 785.

³⁰⁴ HUYSAL, s. 226.

³⁰⁵ MANTAKOU Anna P., “Arbitrability and Intellectual Property Disputes” in Loukas A. Mistelis ve Stavros L. Brekoulakis, Arbitrability International and Comparative Perspectives, Wolters Kluwer, 2009, s. 267–268.

³⁰⁶ ÖZBEK (2022), s. 803.

Hukukumuz açısından bir değerlendirme yapıldığında, markanın hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği iki ayrı duruma göre incelenebilir. Yukarıda da değinildiği üzere, markanın hükümsüzlüğü mutlak ret sebeplerine ve nispi ret sebeplerine dayanabilmektedir. Mutlak ret sebeplerine dayanarak markanın hükümsüzlüğü sonucuna ulaşılmasında “*kamu yararı*” unsuru ön plandadır. Zira Cumhuriyet Savcılarının ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da mutlak ret sebeplerine dayanarak markanın hükümsüzlüğünün saptanması yönünde talepte bulunmaları mümkündür. Mutlak ret sebeplerinden dolayı markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesinde kamu düzeni ve kamu yararı unsurlarının ön planda olmasından dolayı bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli bulunmadığı sonucuna ulaşılabilir³⁰⁷.

SMK'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ç. bendinde “*Aynı veya aynı türdeki mal veya hizmetlerle ilgili olarak tescil edilmiş ya da daha önceki tarihte tescil başvurusu yapılmış marka ile aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer işaretler*” şeklinde yer alan mutlak ret sebebinin diğer mutlak ret sebeplerinden bir farkı bulunmaktadır. İlgili maddenin 3. fıkrasında belirtildiği üzere sonradan yapılan marka başvurusu için önceki marka veya marka başvurusu sahibinin rıza göstermesi halinde Türk Patent ve Marka Kurumu tescil talebini reddedememektedir ve böylece mutlak ret sebepleri açısından istisnai bir durum yaratılmaktadır. Bu konuya ilişkin uyuşmazlıklar tarafların irade serbestliği bulunmasından dolayı tahkime elverişli uyuşmazlıklar olarak kabul edilebilecektir³⁰⁸.

Nispi ret sebeplerinde ise durum mutlak ret sebeplerinden oldukça farklıdır. Nispi ret sebeplerinde kamu yararı ve kamu düzeni ön planda değildir. Nispi ret sebeplerinde asıl göz önünde bulundurulmuş durum şahıs menfaatleridir. Nispi ret sebeplerine dayanarak markanın hükümsüzlüğünün talep edildiği durumlarda menfaati gözetilen önceki marka veya marka başvurusuna sahip kimsedir. Türk Patent ve Marka Kurumu nispi ret sebeplerine dayanarak re'sen inceleme yapamamakta ancak uyuşmazlığa konu markanın korunmasında menfaati bulunan kimsenin talebi üzerine inceleme yapabilmektedir³⁰⁹. Nispi ret gerekçesine dayanan markanın hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradeleri ön planda olduğu için bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu sonucuna ulaşılması mümkündür³¹⁰.

³⁰⁷ ÖZBEK (2022), s. 803; YILMAZ / ÇAVUŞOĞLU, s. 601.

³⁰⁸ ÖZBEK (2022), s. 793.

³⁰⁹ ARIKAN, s. 24.

³¹⁰ ARIKAN, s. 24-25.

6100 sayılı HMK'nin 408. maddesinde düzenlediği üzere, taşınmaz mallar üzerinde bulunan aynı haklardan ya da iki tarafın iradelerine bağlı bulunmayan işlerden ortaya çıkan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı söylenebilecektir³¹¹. HMK m. 408 ve aynı zamanda MTK madde 1/4'te yer alan düzenlemelerde yer aldığı üzere “*taşınmazın aynından doğan*” ve “*iki tarafın üzerinde serbestçe tasarruf edemediği uyuşmazlıklar*” tahkim yoluyla çözülemeyeceği için bu tür uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi bulunmaktadır³¹².

SMK'nin 19. maddesinin 4. fıkrasında markanın hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradelerine dayanılan durumlara ilişkin özel bir düzenleme bulunmaktadır: “*Kurum gerekli görmesi hâlinde tarafları uzlaşmaya teşvik edebilir. Uzlaşma ile ilgili hususlarda 7/6/2012 tarihli ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu hükümleri uygulanır.*”. Bu hükümde ifade edilen “*uzlaşma*” nispi ret sebeplerine dayanan itirazlar için geçerlidir³¹³. Hükümde yer verilen uzlaşma ile kastedilen arabuluculuk uyuşmazlık çözüm yoludur. Bir uyuşmazlığın tahkimde olduğu gibi arabuluculuk ile de çözümlenebilmesinin mümkün olması için uyuşmazlığın konusunun tarafların serbest iradesine dayanması gerekmektedir. Çalışmamız açısından önemli olan, bu düzenlemenin markanın hükümsüzlüğüne yönelik bazı uyuşmazlıkların çözümünde tarafların serbest iradesinin etkin olabileceğine işaret etmesi ve böylelikle bu uyuşmazlıkların tahkime de elverişli olduğu sonucuna varılabilesidir³¹⁴.

2.4.1.2. Marka İhlali Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkime Elverişlilik

Marka hakkına tecavüz olarak kabul edilen durumlar SMK'nin 29. maddesinin 1. fıkrasında sıralanmıştır:

“Aşağıdaki fiiller marka hakkına tecavüz sayılır:

- i. Marka sahibinin izni olmaksızın, markayı 7 nci maddede belirtilen biçimlerde kullanmak.*

³¹¹ ARIKAN, s. 25.

³¹² YILDIRIM Nevhis Deren, Uncitral Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, Alkim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 30; HUYSAL, s. 13; EKŞİ Nuray, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 213 vd.

³¹³ YASAMAN Hamdi / YASAMAN Zeynep, Sınai Mülkiyet Kanununu Şerhi C. 2 Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 2409; ARIKAN, s. 25.

³¹⁴ KAYA Serkan, “Uyuşmazlıkların Çözümünde Hibrit Yöntem: Arabuluculuk – Tahkim (Mediation – Arbitration), MIHDER, 2021, s. 228 vd.; ARIKAN, s. 25-27.

- ii. *Marka sahibinin izni olmaksızın, markayı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini kullanmak suretiyle markayı taklit etmek.*
- iii. *Markayı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini kullanmak suretiyle markanın taklit edildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği hâlde tecavüz yoluyla kullanılan markayı taşıyan ürünleri satmak, dağıtmak, başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, ithal işlemine tabi tutmak, ihraç etmek, ticari amaçla elde bulundurmak veya bu ürüne dair sözleşme yapmak için öneride bulunmak.*

ç) *Marka sahibi tarafından lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek.”*

Markanın SMK'nin 29. maddesinin 1. fıkrasında sayılan şekillerde kullanılması, taklit edilmesi, ticari kazançta konu olması ve izinsiz biçimde üçüncü kişilere devredilmesi gibi durumlarda marka sahibi bu ihlali gerçekleştiren üçüncü kişiden SMK'nin 149. maddesinin 1. fıkrasında yer alan taleplerde bulunabilecektir³¹⁵.

“Sınai mülkiyet hakkı tecavüze uğrayan hak sahibi, mahkemeden aşağıdaki taleplerde bulunabilir:

- i. *Füilin tecavüz olup olmadığının tespiti.*
- ii. *Muhtemel tecavüzün önlenmesi.*
- iii. *Tecavüz fiillerinin durdurulması.*
- iv. *Tecavüzün kaldırılması ile maddi ve manevi zararın tazmini.*
- v. *Tecavüz oluşturan veya cezayı gerektiren ürünler ile bunların üretiminde münhasıran kullanılan cihaz, makine gibi araçlara, tecavüze konu ürünler dışındaki diğer ürünlerin üretimini engellemeyecek şekilde elkonulması.*
- vi. *(d) bendi uyarınca elkonulan ürün, cihaz ve makineler üzerinde kendisine mülkiyet hakkının tanınması.*
- vii. *Tecavüzün devamını önlemek üzere tedbirlerin alınması, özellikle masraflar tecavüz edene ait olmak üzere (d) bendine göre elkonulan ürünler ile cihaz ve makine gibi araçların şekillerinin değiştirilmesi, üzerlerindeki markaların silinmesi veya sınai mülkiyet haklarına tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise imhası.*

³¹⁵ ARIKAN, s. 27.

viii. *Haklı bir sebebin veya menfaatinin bulunması hâlinde, masrafları karşı tarafa ait olmak üzere kesinleşmiş kararın günlük gazete veya benzeri vasıtalarla tamamen veya özet olarak ilan edilmesi veya ilgililere tebliğ edilmesi”*

SMK'nin 29. maddesinin 1. fıkrasında marka hakkına tecavüz olarak kabul edilen durumlara ilişkin uyuşmazlıklar ve SMK'nin 149. maddesinin 1. fıkrasında yer alan taleplere ilişkin uyuşmazlıkların konusunun tarafların serbest iradesi dahilinde olup olmadığı tartışılabilir. Bir görüşe göre bu uyuşmazlıklar sonucunda verilen kararlar sadece taraflar açısından hüküm ifade edeceği için, kamu düzeni ve kamu yararı ile yakından ilişkili değildir. Dolayısıyla genel olarak marka hakkının ihlali sebebiyle çıkan uyuşmazlıkların tahkime elverişli uyuşmazlıklar olarak kabul görmektedir³¹⁶. SMK m. 29/1 ve m. 149/1`de yer alan ve tahkime elverişli kabul edilen uyuşmazlıkları ele almak için SMK'nin 154. maddesine bakılması gerekmektedir. Marka ihlali uyuşmazlıklarında tarafların üzerinde serbest iradelerinin söz konusu olduğu için tahkime elverişli olarak kabul edilen diğer bir düzenleme ise SMK'nin 154. maddesinin 1. fıkrasında bulunmaktadır³¹⁷: *“Menfaati olan herkes, Türkiye’de giriştiği veya girişeceği ticari veya sınai faaliyetin ya da bu amaçla yapmış olduğu ciddi ve fiili girişimlerin sınai mülkiyet hakkına tecavüz teşkil edip etmediği hususunda, hak sahibinden görüşlerini bildirmesini talep edebilir. Bu talebin tebliğinden itibaren bir ay içinde cevap verilmemesi veya verilen cevabın menfaat sahibi tarafından kabul edilmemesi hâlinde, menfaat sahibi, hak sahibine karşı fiillerinin tecavüz teşkil etmediğine karar verilmesi talebiyle dava açabilir. Bildirimin yapılmış olması, açılacak davada dava şartı olarak aranmaz. Bu dava, kendisine karşı tecavüz davası açılmış bir kişi tarafından açılmaz.”* Özellikle hak sahibinin ekonomik çıkarlarının söz konusu olduğu durumlar tahkime elverişli kabul edilmekle birlikte³¹⁸ istisnai bazı durumlarda tahkime elverişlilik hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Türk hukukunda SMK'nin 149. maddesinin 1. fıkrasında yer alan taleplerin yerine getirilmesi için kamu gücünün kullanılması ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir³¹⁹. Kamu gücünün kullanıldığı bu durumlar kamu düzenine etkisi bulunabilmektedir³²⁰. Aynı zamanda *“toplatma, ilan, imha, mülkiyet devri ve el koyma amacıyla”* kamu gücünün kullanılmasıyla birlikte üçüncü kişilerin menfaatleri etkilenebilecektir³²¹. Doktrinde de bu husus üzerinde görüş

³¹⁶ ARIKAN, s. 28; HUYSAL, s. 231.

³¹⁷ HUYSAL, s. 232; ÇOLAK Uğur, Türk Patent Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 1221; PIERCE John / GUNTER Pierre-Yves, *“The Guide to IP Arbitration”*, 2021. https://nyiac.org/wpcontent/uploads/2021/03/GAR_Guide_to_IP_Arbitration_1st_Edition.pdf (E.T.: 1.4.2024).

³¹⁸ MANTAKOU, s. 270.

³¹⁹ HUYSAL, s. 232.

³²⁰ ÇOLAK, s. 1220.

³²¹ ÇOLAK, s. 1220; ARIKAN, s. 29.

ayrılıkları bulunmakta ve ilgili taleplerden kaynaklanan uyuşmazlıklarda yukarıda bahsedilen somut durumlarda tahkime elverişliliğinin kabul edilmeyeceği ileri sürülmektedir³²². Yine doktrinde yer alan bu görüşe göre SMK'nin 159. maddesinin 1. fıkrasının uyuşmazlığın konusunu oluşturması durumunda bu uyuşmazlık tahkime elverişli uyuşmazlık olarak kabul görmeyecektir: *“Bu Kanun uyarınca dava açma hakkı olan kişiler, dava konusu kullanımın, ülke içinde kendi sınai mülkiyet haklarına tecavüz teşkil edecek şekilde gerçekleşmekte olduğunu veya gerçekleşmesi için ciddi ve etkin çalışmalar yapıldığını ispat etmek şartıyla, verilecek hükmün etkinliğini temin etmek üzere, ihtiyati tedbire karar verilmesini mahkemeden talep edebilir.”* Bu hükümde bahsedilen koşulların mevcut olması halinde ihtiyati tedbir talebinin resmi makamlarca uygulanması gerektiği ya da üçüncü kişileri de bağlayan ihtiyati tedbir talebi bulunması durumlarında bu uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği hususunda yukarıda yer verilen görüş ayrılığı söz konusu olmaktadır³²³. İhtiyati tedbir *“davacının davayı kazanması halinde dava konusu mala kavuşmasını daha dava sırasında (hatta davadan önce) emniyet (güvence) altına almaya yarayan tedbirlerdir.”*³²⁴ ya da *“İhtiyati himaye tedbirleri, hemen etki eden bir güce sahip olduklarına göre, bunlara öyle muhteva vermeliyiz ki, henüz işin esası hakkında bir karar yokken bu derece etkili olan bu tedbirler, esas hakkındaki davanın alacaklıya sağlayacağı sonucu sağlayamazsın ve ayrıca da, esas hakkındaki davanın sürüncemesiz takibine de sebebiyet verebilirsin”*³²⁵ şeklinde tanımlanabilecektir.

*Tahkim yargılamasında hakem veya hakem kurulunun ihtiyati tedbir kararı vermesinin şartları*³²⁶;

- i. Taraflarca başka bir yönde karar alınmamış olması³²⁷; *HMK m. 414/1-c.1'e göre, “Aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulu, taraflardan birinin talebi üzerine, bir ihtiyati tedbirin alınmasına veya delil tespiti karar verebilir.”*
- ii. Taraflardan birinin bu yönde talebi bulunması³²⁸

³²² ÇOLAK, s. 1222; ARIKAN, s. 29.

³²³ ÇOLAK, s. 1220; ARIKAN, s. 29.

³²⁴ KURU, s. 4289-4290.

³²⁵ ÜSTÜNDAĞ Saim, İhtiyati Tedbirler, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981, s. 10.

³²⁶ LOKMANOĞLU, s. 219-220.

³²⁷ YÜCEL Tunç Müjgan, HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 77-78.

³²⁸ YÜCEL, s. 79.

- iii. Hakem veya hakem kurulunun ihtiyati tedbir kararını uygun bir teminat verilmesi şartına bağlaması³²⁹; *HMK m. 414/1-c.2 uyarınca ‘Hakem veya hakem kurulu, ihtiyati tedbir kararı vermeyi, uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilir.’*

İhtiyati tedbir kararlarının icra edilebilir olması için bazı koşulları gerçekleştirmiş olmalıdır. HMK'nin 414. maddesinin 2. fıkrasına göre: *‘Mahkeme hakem veya hakem kurulunca verilen tedbir kararının, geçerli bir tahkim sözleşmesinin var olması kaydıyla taraflardan birinin talebi üzerine icra edilebilirliğine karar verir.’* Söz konusu bu hükme göre hakem ya da hakem kurulunca verilen tedbir kararının icrası için geçerli bir tahkim sözleşmesi bulunması gereklidir.

SMK'nin 159. maddesinde de belirtildiği üzere marka hakkına tecavüz teşkil edecek biçimde kullanıldığına dair ya da bu yönde bir tutumun olduğuna dair delil veya delillerin bulunması durumunda, dava açma hakkına sahip olan kimseler mahkemeden ihtiyati tedbir talep etme hakkına haiz bulunmaktadırlar. *‘Marka hakkına tecavüz edecek şekilde, kullanıldığını veya kullanılacağını ispat eden kişiler ihtiyati tedbir kararı verilmesi halinde açılmış veya açılacak asıl davada verilecek olan hükmün icrasını boşa çıkararak tehlikeyi bertaraf etmiş olacak ve hükmün etkinliğini sağlayacaktır. İhtiyati tedbir açılacak olan asıl dava ile talep edilebileceği gibi dava açılmadan veya dava açıldıktan sonra da talep edilebilir.’* Söz konusu bu hükümde yer aldığı gibi ihtiyati tedbir sadece dava açma hakkına sahip kimseler tarafından talep edilebilecektir. Davayı açabilecek bu kişiler marka hakkı sahibi olanlar ve sözleşmede diğer türlü belirtilmemişse inhisarı lisansa sahip kişilerdir. Zira inhisarı olmayan lisans hakkı sahibi dava açamayacaktır.

Sonuç olarak, marka hakkının ihlalden kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli kabul edilebilecektir. Bu kuralın istisnaları bulunmaktadır. Uyuşmazlığın kamu düzeni ve kamu yararı ile doğrudan ilişkili olduğu durumlarda istisnai olarak bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesine ulaşılmaktadır.

2.4.1.3. Marka Lisansından Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

Lisans sözleşmesini sınai mülkiyet çerçevesinde tanımlamak gerekirse; sınai mülkiyete bağlı ve somut niteliği bulunmayan hakların kullanım yetkisini lisans alan kişiye veren sözleşmeler lisans sözleşmeleridir. Lisans sözleşmesinin üçüncü kişilerin bu sınai mülkiyet

³²⁹ YÜCEL, s. 80-81; PEKCANITEZ Hakan, Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2003, s. 144-145; YILMAZ Ejder, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri C. 1 (Geçici Hukuki Himaye), Ankara, Yetkin Yayınları, 2001, s. 920.

hakları kullanması için zorunludur. Aynı zamanda, lisans sözleşmelerini, mülkiyet hakları sınaî mülkiyet hakkına sahip kimsede kalmak şartı ile “marka, patent, tasarım ve know-how” gibi gayri maddi fikrî mülkiyet hakların, üçüncü kişilerin kullanımına izin verilmesini sağlayan sözleşmeler olarak da tanımlamak mümkündür³³⁰.

SMK'nin 24. maddesi lisans sözleşmelerini düzenlemekte olup marka hakkının lisans sözleşmelerinin konusunu oluşturabileceğine bu maddenin 1. fıkrasında yer vermektedir: “Marka hakkı, tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı ya da tamamı için lisans sözleşmesine konu olabilir.” Konumuz olan lisans sözleşmelerinde tahkime elverişlilik hususunda sözleşmelere ilişkin aynı kural geçerlidir. Lisans sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda elverişlilik kapsamında, tasarım lisansı sayesinde ise hak sahibi tasarımdan kaynaklanan hakları ya da bu hakların kullanımı üçüncü kişilere devredebilmektedir³³¹. Tasarım lisansının yazılı şekilde yapılması gerekliliğine SMK'nin 148. maddesinin 4. fıkrasında yer verilmiştir: “Hukuki işlemler, yazılı şekle tabidir. Devir sözleşmelerinin geçerliliği, ancak noter tarafından onaylanmış şekilde yapılmış olmalarına bağlıdır.”

Sınaî mülkiyet hakların üçüncü kişiler tarafından kullanılmasını izin veren bu sözleşmelerden kaynaklı bazı uyuşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu uyuşmazlıklar inhisarı ve inhisarı olmayan sözleşmeler açısından farklılıklar gösterebilmektedir. SMK m.24/2: “Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans, inhisari değildir. İnhisari olmayan lisans sözleşmelerinde lisans veren markayı kendi kullanabileceği gibi üçüncü kişilere de başka lisanslar verebilir. İnhisari lisans sözleşmelerinde lisans veren, başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça kendisi de markayı kullanamaz.” Bu durumda mülkiyet hakkına sahip kimsenin inhisari sözleşme kapsamında başkasına lisans vermesi durumunda bir uyuşmazlık çıkması söz konusudur. Bu tarz uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu değerlendirilmesi ve açıklaması ise şu şekildedir:

Hukukumuzda özel hukuk alanındaki sözleşmelere ilişkin temel hükümler 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK) yer almaktadır. 6098 sayılı TBK'nın 1. maddesi uyarınca sözleşmeler kural olarak tarafların serbest iradesine dayanır: “Sözleşme, tarafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla kurulur. İrade açıklaması, açık veya örtülü olabilir.” Bundan dolayı da uyuşmazlığın konusunun taraflar arasındaki bir sözleşmeden

³³⁰ ÖZTÜRK Refik Emre, Marka Lisansı Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Lisans Alanın Denkleştirme İstemi, Eskişehir Barosu Dergisi, C. 8, S. 2, 2023, s. 287; BOZBEL (2015), s. 449.

³³¹ ARIKAN, s. 34.

doğması halinde bu uyuşmazlığın tahkime elverişli olduğu genel olarak kabul edilmektedir³³². Konumuz olan lisans sözleşmeleri açısından da aynı kural geçerlidir.

2.4.2. Tasarımdan Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

Ülkemizde tescilli ve tescilsiz tasarımlara Sınai Mülkiyet Kanunu koruma sağlamaktadır. Tasarıma ilişkin düzenleme yukarıda yer verilmiş üzere SMK'nin 55. maddesinde bulunmaktadır.

2.4.2.1. Tasarımın Hükümsüzlüğüne İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

SMK'nin 77. maddesinde tasarımın hükümsüzlüğü sonucuna sebep olacak durumlar ele alınmaktadır:

“(1) Aşağıdaki hâllerde tasarımın hükümsüz sayılmasına mahkeme tarafından karar verilir:

- i. 55 inci maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yer alan tanımlara uygun olmadığı, 56 nci ve 57 nci maddelerde belirtilen şartları taşımadığı, 58 inci maddenin dördüncü fıkrası ve 64 üncü maddenin altıncı fıkrasının (c) bendi kapsamında olduğu, başvurunun kötü niyetle yapıldığı ve bir fikri mülkiyet hakkının yetkisiz kullanımını içerdiği ispat edilmişse.*
- ii. Hak sahipliğinin başka kişiye veya kişilere ait olduğu ispat edilmişse.*
- iii. Sonradan kamuya açıklanan aynı veya benzer nitelikteki bir tasarımın başvuru tarihi, tescilli bir tasarımın başvuru tarihinden önce ise.*

(2) 64 üncü maddenin altıncı fıkrasının (b) ve (ç) bentleri ile fikri mülkiyet haklarının yetkisiz kullanımı gerekçesiyle tasarımın bir kısmına ilişkin hükümsüzlük talebinin kabul edilmesi hâlinde, o kısmın tescilli hükümsüz kılınır. Kısmi hükümsüzlük sonucunda tescilin devamı için, kalan kısmın koruma şartlarını sağlaması ve tasarım kimliğini muhafaza etmesi şarttır.”

Tasarımın hükümsüzlüğü yönünde talepte bulunabilecek kimseler SMK'nin 78. maddesinin 1. ve 2. fıkrasında kısıtlanmıştır: *“(1) Tasarımın hükümsüzlüğü, ikinci fıkrada sayılan hâller dışında menfaati olanlar tarafından istenebilir. (2) Tasarımın hükümsüzlüğü, 77 nci maddenin birinci fıkrasının (c) bendine göre sadece önceki hak sahibi; 70 inci ve 73 üncü maddelere göre ise ancak tasarım hakkına sahip kişiler tarafından ileri sürülebilir.”* Söz konusu bu hükümde tasarımın hükümsüzlüğü talebinde bulunabilecek kimselerde genel kural *“menfaati olanlar”*

³³² HUYSAL, s. 236.

olarak kabul görmektedir. Gerçek hak sahipliği yönünde iddiası olanların ya da önceki hak sahipliği olduğu yönünde iddiası olanların tasarımın hükümsüzlüğü talebinde geçerli olan bu istisnai durum yukarıda yer verildiği üzere aynı maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir.

Tasarımın hükümsüzlüğüne ilişki uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik somut duruma göre değişkenlik gösterebilmektedir. Tescile tabi tasarımlarda devlet tescil vermektedir³³³. Tasarımın hükümsüzlüğüne ilişkin karar üzerine tasarımın sicilden terkinin gerçekleştirilmelidir. Türk hukuk düzeni tasarımların hükümsüzlüğü kararının devlet mahkemelerince verileceğini hükme bağlamıştır. Aynı zamanda bu karar mahkemeler tarafından kendiliğinden Türk Patent ve Marka Kurumu'na iletileceği hükmü bulunmaktadır. Türk hukuk düzenindeki bu hükümlerden tasarımlar arasından tescilli tasarımların yukarıda açıkladığımız gerekçelerle birlikte kamu düzeni ile işkili olduğu değerlendirilmesi yapılabilecektir ve tahkime elverişli kabul edilemeyecektir.

2.4.3. Patentten Doğan Hukuki Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

SMK kapsamında korunan bir diğer sınai hak olan patentten kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliği incelenirken ele alınacak olan alt başlıkları; patentin hükümsüzlüğünden doğan uyuşmazlıklarda tahkim, patent hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıklarda tahkim, patent hakkının ihlalinden doğan uyuşmazlıklarda tahkim ve patent lisansına konu uyuşmazlık çözümünde tahkim olarak belirlemek mümkündür.

Patent haklarının ve bu haklardan dolayı ortaya çıkan uyuşmazlıkların kendine özgü sahip olduğu birtakım niteliklerden dolayı her bir uyuşmazlık konusunun ayrı olarak değerlendirmeye alınması ihtiyacı hasıl olmuştur.

2.4.3.1. Patentin Hükümsüzlüğünden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

TPMK'nin tescil ettiği bir patentin sonradan hükümsüz sayılabileceği bir sebep ortaya çıkmış olabilmektedir. Bu durumda mahkeme söz konusu patentin hükümsüzlüğüne karar verilebilmektedir. Bu sebepler SMK'nin 138. maddesinin 1. fıkrasında ele alınmaktadır:

“Kurumun nihai kararından sonra;

- i. Patent konusu, 82 nci ve 83 üncü maddelere göre patent verilebilirlik şartlarını taşııyorsa,*

³³³ MANTAKOU, s. 268; ARIKAN, s. 34.

- ii. *Buluş, 92 nci maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları uyarınca yeteri kadar açıklanmamışsa,*
- iii. *Patent konusu, başvurunun ilk hâlinin kapsamını aşıyorsa veya patentin, 91 inci maddeye göre yapılan bölünmüş bir başvuruya veya 110 uncu maddenin üçüncü fıkrasının (b) bendine göre yapılan bir başvuruya dayanması durumunda en önceki başvurunun ilk hâlinin kapsamını aşıyorsa,*
- iv. *ç) Patent sahibinin, 109 uncu maddeye göre patent isteme hakkına sahip olmadığı ispatlanmışsa,*
- v. *Patentin sağladığı korumanın kapsamı aşılmışsa, patentin hükümsüz kılınmasına ilgili mahkeme tarafından karar verilir.”*

Patentin tescilinin TPMK gibi bir devlet otoritecisince gerçekleştiğinden dolayı ve aynı şekilde patentin yukarıda sayılan sebeplere dayanılarak verilen hükümsüzlük kararı da devlet erki olan mahkemeler tarafından kararı bağlandığından dolayı bundan doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı kabul edilebilmektedir. Zira tescil ve terkin işlemlerini kamu düzeni ile ilişkili olduğunu kabul eden görüşler bulunmaktadır³³⁴. Bu çerçevede de tescil işlemlerinden ve tescilin terkin işlemlerinden doğan uyuşmazlıkları da kamu düzeni ile bağlantılı olduğunu ileri sürerek patentin hükümsüzlüğünden doğan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesi yapılabilmektedir³³⁵. Bu değerlendirmenin altında yatan temel gerekçe mahkeme tarafından verilen hükümsüzlük kararının geçmişe etkisine dayandırılmaktadır. Geçmişe etkili olan hükümsüzlük kararı, kararın sadece taraflar açısından hüküm doğurmadığı ve üçüncü kişiler içinde etkili olduğu anlamına gelmektedir. Ancak tahkim kararları çalışmamızda yukarıda bahsedildiği üzere sadece taraflar açısından bağlayıcı niteliğe sahip bulunmaktadır³³⁶.

Patentin hükümsüzlüğünü uyuşmazlığın taraflarının yanı sıra aynı zamanda Cumhuriyet Savcıları ve kamu kurum ve kuruluşları da ileri sürebilmektedir. SMK madde 138 fıkrasının ilk cümlesi: *“Menfaati olanlar, Cumhuriyet savcıları veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları patentin hükümsüzlüğünü isteyebilir.”* Yine bu sebeple de patentin hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda kamu yararının söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Patentten doğan uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik konusunda değinilmesi gereken istisnai bir durum ise sadece buluşu gerçekleştiren ya da haleflerin talep edebileceği patentin

³³⁴ MANTAKOU, s. 268.

³³⁵ ÖZBEK (2022), s. 803.

³³⁶ HUYSAL, s. 225; ARIKAN, s. 56.

sicilinde patentin sahibi olarak gözüken ve bu hak sahipliğinin hükümsüzlüğü amacıyla ortaya çıkan uyuşmazlıktır. Söz konusu bu istisnai durum yine SMK'da düzenlenmektedir. SMK'nin 138. maddesinin 3. fıkrası: *“Patent sahibinin 109 uncu maddeye göre patent isteme hakkına sahip olmadığı hakkındaki iddia, ancak buluşu yapan veya halefleri tarafından ileri sürülebilir.”* Patent isteme hakkını düzenleyen SMK'nin 109. maddesi: *“(1) Patent isteme hakkı, buluşu yapana veya onun haleflerine ait olup bu hakkın başkalarına devri mümkündür. (2) Buluş birden çok kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmişse patent isteme hakkı, taraflar başka türlü kararlaştırmamışsa bunların tamamına aittir. (3) Aynı buluş, birbirinden bağımsız olarak birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmişse patent isteme hakkı, önceki tarihli başvurunun yayımlanmış olması şartıyla daha önce başvuru yapana aittir. (4) Patent almak için ilk başvuran kişi, aksi ispat edilinceye kadar, patent isteme hakkının sahibidir.”* Bu durum özelinde tarafların bu uyuşmazlık üzerinde serbest iradelerinin bulunduğu söylenebilecektir. Fakat patent hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıkların geneli için geçerli olan hükümsüzlük kararının geçmişe etkili olması ve dolayısıyla uyuşmazlığa taraf kişiler haricinde de etki doğurması söz konusudur. Dolayısıyla patent hükümsüzlüğünden doğan uyuşmazlıklarının kamu düzenine etkisi bulunduğu ve aynı zamanda da tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesi yapılabilecektir³³⁷.

2.4.3.2. Patentın Hak Sahipliğine İlişkin Uyuşmazlıklarda Tahkime Elverişlilik

Patenti buluş yapan ya da halefleri isteyebilmektedir. Başvuru sahibinin patent isteme hakkı bulunmadığı iddiası TPMK tarafından ileri sürülememektedir. Başvuru sahibinin patent isteme hakkı olmadığı iddiasının ispat yükümlülüğü bunu iddia eden kimseye aittir.

Patentin hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik hususu patente konu sınai hakkın tescili gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine göre ikiye ayırarak değerlendirilmelidir. Sınai haklardan tescili gerçekleştirilmemiş patentte hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıklarda verilecek hükmün sicil üzerinde doğrudan etkisi söz konusu olmayacaktır³³⁸. Dolayısıyla bu uyuşmazlık konularının kamu düzeni ile ilişki olmadığı değerlendirilmesi yapılabilmektedir. Bu sebeplerle de sınai haklardan tescili gerçekleştirilmemiş patentte hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu sonuca ulaşılabilmektedir³³⁹. Tescili gerçekleştirilmiş olan sınai hakların patentin hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıklarda

³³⁷ AKINCI (2021), s. 88; ÖZBEK (2022), s. 802; ÇOLAK, s. 1221; ARIKAN, s. 57.

³³⁸ HUYSAL, s. 240.

³³⁹ HUYSAL, s. 239.

mahkeme tarafından alınan hükümsüzlük kararın geçmişe etkisinden dolayı kamu düzeni ile ilişkisinin varlığı söz konusudur. Dolayısıyla, tescili gerçekleştirilmiş olan sınai hakların patentin hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesi yapılmaktadır.

2.4.3.3. Patent Hakkının İhlalinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkime Elverişlilik

SMK'nin 141. maddesinin 1. fıkrası patent hakkına tecavüz sayılan fiilleri düzenlemektedir:

“(1) Aşağıdaki fiiller, patent veya faydalı model hakkına tecavüz sayılır:

- i. Patent veya faydalı model sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üretme sonucu taklit etmek.*
- ii. Kısmen veya tamamen taklit suretiyle meydana getirildiğini bildiği ya da bilmesi gerektiği hâlde tecavüz yoluyla üretilen buluş konusu ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal etmek, ticari amaçla elde bulundurmak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak.*
- iii. Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu usulü kullanmak veya bu usulün izinsiz olarak kullanıldığını bildiği ya da bilmesi gerektiği hâlde buluş konusu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal etmek, ticari amaçla elde bulundurmak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünlerle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak.*
- iv. Patent veya faydalı model hakkını gasp etmek.*
- v. Patent veya faydalı model sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek.”*

Patent hakkının ihlalinden doğan uyuşmazlıklar ve tazminat talepleri tahkime elverişli olarak değerlendirilebilmektedir³⁴⁰. Çalışmamızda yukarıda da değindiğimiz üzere tarafların serbest iradesinin bulunduğu ve hükmün etkisinin sadece taraflar açısından geçerli olduğu uyuşmazlıklar tahkime elverişli olduğu kabul görmektedir. Zira patent hakkının ihlali

³⁴⁰ ARIKAN, s. 61.

durumunda hak sahibi serbest iradesi ile tahkime başvurabileceği kabul edilmesi gerekmektedir³⁴¹.

2.4.3.4. Patent Lisansına Konu Uyuşmazlık Çözümünde Tahkime Elverişlilik

Taraflar arasında sözleşmenin bulunduğu ve uyuşmazlığın sözleşmeye konu bir durumdan çıktığında bu uyuşmazlığın tahkime elverişli olduğu söylenebilmektedir. Taşıdıkları farklı niteliklerden dolayı konumuz kapsamında değerlendirme yaparken inhisarı ve inhisarı olmayan lisans sözleşmesi olarak ikiye ayırarak değerlendirilme yapılacaktır.

Genel kural olarak kabul edilen inhisarı olmayan lisans sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar tahkime elverişli olarak kabul edilmektedir. Ancak inhisarı lisans sözleşmeleri kamu düzeni ile ilişkinin var olduğu kabul görmemektedir. Zira inhisarı lisans sözleşmesinde patent sahibi bazı durumlarda iradesinden vazgeçmektedir. SMK'nin 24. maddesinin 2. fıkrası: *“Lisans, inhisari lisans veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa lisans, inhisari değildir. İnhisari olmayan lisans sözleşmelerinde lisans veren markayı kendi kullanabileceği gibi üçüncü kişilere de başka lisanslar verebilir. İnhisari lisans sözleşmelerinde lisans veren, başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça kendisi de markayı kullanamaz.”*

Patent sahibinin iradesinden vazgeçtiği durumlar mevzuat tarafından düzenlenmiş olup devlet erki tarafından verilen bir karardır. Dolayısıyla bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesine ulaşılmaktadır. Ancak devletin bu husustaki kararı çerçevesinde inhisarı lisans sözleşmesinin bulunduğu ancak uyuşmazlığın kamu düzeni ile etkisi olmadığı durumlarda yine tahkime elverişli olduğu söylenmelidir³⁴².

2.5. MİLLETLERARASI TAHKİM ÇERÇEVESİNDE TAHKİME ELVERİŞLİLİK

Çalışmamızda daha önce belirtildiği üzere tahkime elverişlilik hususunda değerlendirme yapabilmek için HMK ve MTK düzenlemeleri önem arz etmektedir. Tahkime elverişliliğin milletlerarası hukuk açısından incelenmesi için öncelikli olarak MTK'nın 1. maddesinin 4. fıkrası göz önünde bulundurulması gerekmektedir. MTK'nın 1. maddesi esas olarak tahkime elverişli olmayan unsurları belirtmektedir. Söz konusu düzenlemede, bunlardan ilki *“taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar”*, ikincisi ise *“iki tarafın iradesine tabi*

³⁴¹ HUYSAL, s. 232; ARIKAN, s. 61-62.

³⁴² ARIKAN, s. 62.

olmayan uyuşmazlıklar” olarak yer almaktadır. Tahkime elverişliliği ilişkin bu kısıtlamalar çalışmamızda gerekçeleriyle birlikte değerlendirilen kamu düzeni ilişkisinden kaynaklanmaktadır³⁴³. Bu hüküm kapsamında sınai mülkiyet hakları değerlendirildiğinde bazı muğlak alanlar ortaya çıkabilmektedir³⁴⁴.

Sınai mülkiyet hakları çalışmamızda belirtildiği üzere gayri-maddi niteliğe sahip bulunmaktadır. Bu doğrultuda hükümde belirtilen “*taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar*” kısıtlaması konumuz açısından önem arz etmemektedir. Aynı maddede bulunan “*iki tarafın iradesine tabi olmayan uyuşmazlıklar*” kısıtlaması yukarıda milli hukuk kapsamında tahkime elverişlilikte detaylı bir şekilde incelenmiş olup konumuz açısından aynı şeyleri ifade etmektedir.

Milletlerarası tahkime ilişkin düzenlemeye MTK haricinde Anayasa’ımızda da yer verilmiştir. Anayasa’nın 125. maddesinde yer alan “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. (Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.*” ifadesi milletlerarası tahkime başvurulabilmesi için söz konusu uyuşmazlığın yabancılık unsurunu içermesi gerektiğine değinmektedir. Zira MTK ve HMK’da tahkim açısından bulunan farklılık yabancılık unsurudur.

Yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıkların var olduğu durumlarda MTK’ya bakılması gerekmektedir. Aynı zamanda, tahkim kurallarının Milletlerarası Tahkim Kanunu olarak belirlendiği durumlarda geçerli olmaktadır. Uyuşmazlığın tahkime elverişli olması esas olmakta olup uyuşmazlığın tahkime elverişli olmadığı durumlarda uygulanacak olan ve çalışmamızın konusunu ilgilendiren hüküm MTK’nın 15. maddesinin 2. fıkrasının a ve b bendinde yer almaktadır: “*... Hakem veya hakem kurulu kararına konu uyuşmazlığın Türk hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı, Kararın kamu düzenine aykırı olduğu, Tespit edilirse. Hakem veya hakem kurulunun, tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verdiği iddiasıyla açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konuların, tahkim anlaşması kapsamında olmayan konulardan ayrılması mümkün olduğu takdirde, hakem kararının sadece tahkim anlaşması kapsamında olmayan konuları içeren bölümü iptal edilebilir ...*”

³⁴³ ŞANLI (1986), s. 123 vd.

³⁴⁴ ULUÇ Didem, Rekabet Hukukunda Tahkim Uygulamaları, Rekabet Kurumu, Ankara, 2012, s. 47.

2.6. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK KAPSAMINDA TAHKİME ELVERİŞLİLİK

Küresel çerçevede sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği farklı düzenlemelere ve uygulamalara tabi bulunmaktadır. Devletten devlete farklılık gösteren mevzuatların hukuki niteliği esas olarak kamu düzenine ve ekonomik ihtiyaçlara çözüm üretmeyi hedeflemektedir³⁴⁵. Dolayısıyla sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği hususunda ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş devletlerde tahkim yanlısı eğilimler mevcut iken henüz gelişmekte olan devletlerin daha tutucu davrandığı görülmektedir³⁴⁶. Çalışmamızın bu kısmında da farklı devletlerin sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliğine ilişkin tutumları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.6.1. Amerika Birleşik Devletleri

19 Nisan 1920 tarihinde yürürlüğe giren “*New York Tahkim Kanunu*” Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) tahkim uygulamaları için ve aynı zamanda diğer tüm devletlerin tahkim uygulamaları için bir dönüm noktası olarak kabul görmektedir. Bu kanundan sonra 1925 yılında yürürlüğe girmiş bulunan “*ABD Tahkim Kanunu*” da tahkim uygulamaları açısından önemlidir. Sınai haklara ilişkin olarak ilk gündeme gelen patent uyuşmazlıklarıdır. Patent uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği konusu 1930’lu yıllarda ABD mahkemelerini meşgul etmeye başlamıştır. Patent uyuşmazlıklarında ABD mahkemeleri bu dönemde lisans sözleşmelerini konu alan uyuşmazlıkları tahkime elverişli kabul etmiştir. Ancak patent geçerliliğini ve ihlalini konu alan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığını değerlendirmiştir³⁴⁷.

1947 yılında ABD, taraflar arasında geçerli bir tahkim anlaşmasının varlığı halinde, taraflardan birisinin tahkim süreci başladıktan sonra uyuşmazlığı devlet mahkemesine götürmesi durumunda, diğer tarafın itirazı üzerine devlet mahkemesine götürülen davanın tahkim yargılaması sonuçlanıncaya kadar bekletilmesine yönelik tutum sergilemiştir³⁴⁸. Bu

³⁴⁵ YILMAZ / ÇAVUŞOĞLU, s. 604; HUYSAL, s. 32.

³⁴⁶ YILMAZ / ÇAVUŞOĞLU, s. 604.

³⁴⁷ LENTNER Gabriel M., “*The Rumors of Arbitrability’s Death Have Been Greatly Axaggerated: Revisiting Arbitrability of IP Disputes from a Transatlantic Perspective*”, Transatlantic Technology Law Forum Working Papers, No. 71, 2021, s. 11.

³⁴⁸ 9 US Code 3 Stay of Proceedings Where Issue Therein Referable Arbitration (<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/9/3#:~:text=If%20any%20suit%20or%20proceeding,is%20referable%20to%20arbitration%20under>) (E.T.: 17.07.2024), “If any suit or proceeding be brought in any of the courts of the United States upon any issue referable to arbitration under an agreement in writing for such arbitration, the court in which such suit is pending, upon being satisfied that the issue involved in such suit or proceeding is referable to arbitration under such an agreement, shall on application of one of the parties stay the trial of the action until such arbitration has been had in accordance with the terms of the agreement, providing the applicant for the stay

gelişme sayesinde federal mahkemeler, önlerine getirilen patent konulu uyuşmazlıklarda taraflar tahkim şartı öngörmüş ise bu uyuşmazlıklara bakmama konusunda mutabık kalmışlardır³⁴⁹.

ABD’de 1960’lı yıllarda tahkime elverişlilik değerlendirmesi sıklıkla kamu yararı ve kamu politikası ile ilişkilendirilmiştir. Bu yüzden ABD’de tahkime elverişlilik konusu daha katı bir uygulamaya tabi tutulmuştur. Nitekim ABD Yüksek Mahkemesi’nin 1969 yılında vermiş olduğu bir karar bu tutumun göstergesidir. “*Lear, Inc. v Adkins*³⁵⁰” davasında ABD Yüksek Mahkemesi patent geçerliliği ve ihlali konulu uyuşmazlığın tahkime elverişliliği değerlendirilmesinde kamu politikası kıstasına yer vermiştir. Bu sebeple ABD Yüksek Mahkemesi bu uyuşmazlığın tahkim uyuşmazlık yolu ile değil devlet yargısı ile çözümlenmesi gerektiği kararına varmıştır³⁵¹.

Sınai mülkiyeti haklarının ihlali konulu uyuşmazlıkların kamu yararı ve kamu politikası ile ilişkisinin katı bir biçimde değerlendirilmesi dolayısıyla bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı yönündeki kanı 1982 yılına kadar devam etmiştir³⁵². Söz konusu bu tutum teknolojik gelişmelere uyum sağlanabilmesi amacıyla 1982 yılında getirilen mevzuat düzenlemeleri ile değişmiştir³⁵³. ABD Federal Patent Kanunu’nun 294. maddesinde gerçekleştirilen bu değişiklik ile patent uyuşmazlıklarının tahkime elverişli olduğu kabul edilmiştir.

ABD Federal Patent Kanunu madde 294, (a) bendi: “*bir patent hakkını veya patenti içeren bir sözleşme, sözleşmenin ihlali veya patentin geçersizliğine ilişkin uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözülebilmesi konusunda hüküm içerebilir. Sözleşmede bu hükmün yokluğu durumunda taraflar, patentin geçersizliğine veya ihlaline ilişkin uyuşmazlığın doğması durumunda, uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümü için yazılı olarak anlaşabilirler. Bu yöndeki tahkim şartı veya anlaşması, sözleşmenin iptali yönünde kanuni bir sebep dışında geçerli, geri alınamaz ve icra edilebilir niteliktedir.*” Söz konusu bu hüküm hâlihazırda ABD’de yürürlükte bulunmaktadır.

is not in default in proceeding with such arbitration. (July 30, 1947, ch. 392, 61 Stat. 670.)”; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 230.

³⁴⁹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 230-231.

³⁵⁰ “*Lear, Inc. v Adkins*” 395, US 653, 1969.; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 230-231.

³⁵¹ ADAMO Kenneth R., “*Overview of International Arbitration in the Intellectual Property Context*”, The Global Business Law Review, Vol. 2, 2011, (s. 6—28), s. 14.

³⁵² JOVIÇ, s. 151; BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, Patent Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları, Milletlerarası Tahkim ve Devlet Yargısı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 152.

³⁵³ LENTNER, s. 12.

ABD’de sınai mülkiyeti konu alan uyuşmazlıklarda tarafların henüz uyuşmazlık doğmadan önce tahkim anlaşması yapmadıkları hallerde uyuşmazlık doğduktan sonra da tahkimi tercih etmeme eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir³⁵⁴.

Sınai haklar arasında önemli bir yere sahip olan marka hakkının geçerliliği ve ihlali konulu uyuşmazlıkların tahkime elverişliliğine ilişkin ise ABD mevzuatında hüküm bulunmamaktadır³⁵⁵. Ancak marka hakkının geçerliliği ve ihlali konulu uyuşmazlıkların patent hakkında olduğu gibi tahkime elverişli olduğuna ilişkin mahkeme kararları³⁵⁶ bulunmaktadır³⁵⁷.

2.6.2. Fransa

Fransa’nın sınai mülkiyet haklarından kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişliliğine olan yaklaşımının 2011 yılında dönüşüme uğradığı görülmektedir³⁵⁸. Fransa’da 2011 yılından önceki süreçte patentten kaynaklanan uyuşmazlık konuları genel olarak tahkime elverişli olarak kabul görmemekteydi³⁵⁹. Fransa Fikri Mülkiyet Kanunu 17 Mayıs 2011 yılında tadil edilmiştir³⁶⁰. Bu değişikliklerde, patentten kaynaklanan uyuşmazlıklarda mahkemelerin kesin yetkisi bulunduğu dair hükme yer verilmiştir (m.L 615-17)³⁶¹. Bununla birlikte bu uyuşmazlıkların çözümü için tarafların tahkime başvurma hakkının olduğu da belirtilmiştir (m.L 615-17)³⁶².

Fransa aynı zamanda sınai mülkiyet haklarından kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili düzenlemelerinde değişiklikler gerçekleştirerek bu hakların ihlalden ve geçerliliğinden kaynaklanan uyuşmazlıklar sonucunda “*tahkime elverişlilik*” ve “*hakkın geçerliliği*” kapsamında alınan kararların yalnızca taraflar açısından bağlayıcı niteliğe sahip olacağına³⁶³ yer vermiştir³⁶⁴.

³⁵⁴ ADAMO, s. 8; ZAMMİT Joseph P. / HU Jamie, “*Arbitrating International Intellectual Property Disputes*”, American Arbitration Association Dispute Resolution Journal (November 2009 – January 2010), s. 1-4, s. 2.

³⁵⁵ ADAMO, s. 8; FARGAS, s. 224.

³⁵⁶ Cara’s Notions, Inc. v. Hallmark Cards, Inc., 140 F. 3d 566, 571-72, 4th Circuit 1998.

³⁵⁷ GÜMÜŞLÜ TUNÇAGİL, s. 233.

³⁵⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAGİL, s. 234.

³⁵⁹ VERON Pierre, “*Arbitration of Intellectual Property Disputes in France*”, International Business Lawyer, Vol. 23, No. 3, 1995, s. 132.

³⁶⁰ Code de la Propriete Intellectuelle, as amended by Law no 2011-525, of 17 May 2011; GÜMÜŞLÜ TUNÇAGİL, s. 234.

³⁶¹ LENTNER, s. 9.

³⁶² GÜMÜŞLÜ TUNÇAGİL, s. 234.

³⁶³ Örnek karar için ayrıca bkz.: Cour d’appel de Paris, 28 fevrier 2008, No. 05/10577

³⁶⁴ CHROCZIEL, s. 123-130; GÜMÜŞLÜ TUNÇAGİL, s. 234-236.

2.6.3. Güney Kore

Güney Kore, “*tahkime elverişlilik*” konusunda kısıtlayıcı bir yaklaşım sergilemektedir. Güney Kore’de uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenmesi kamu politikasıyla yakından ilişkilendirilmiştir³⁶⁵. Güney Kore “*ticari uyuşmazlıklar*” haricindeki tüm uyuşmazlıkların devlet mahkemeleri tarafından çözümlenmesi gerektiğini kabul etmektedir. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarını da çoğu kez ticari uyuşmazlıklar çerçevesinde değerlendirmedikleri için, genel olarak sınai haklardan kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı değerlendirilmesi yapılmaktadır³⁶⁶.

2.6.4. İsviçre

İsviçre, tahkime elverişlilik konusunda oldukça serbest bir tutuma sahiptir³⁶⁷. Öyle ki, genel olarak sınai haklardan kaynaklanan uyuşmazlıklar tahkime elverişli kabul edilmektedir³⁶⁸. İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi 1945 yılında patent hakkında kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde devlet mahkemelerinin tek yetkili olmadığına hükmetmiştir. Bu durum sadece tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun tercih edilebilmesine imkân tanımıştır³⁶⁹.

İsviçre’de tahkime ve sınai haklara ilişkin geçerli bulunan mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilme yapıldığında, patent ya da markanın geçerliliğine ilişkin alınan hakem kararları, devlet mahkemelerince verilen icra edilebilirlik kararı sayesinde Federal Fikri Mülkiyet Enstitüsü’nde (Institut Federal de la Propriete Intellectuelle) tanınacağı sonucuna ulaşılmaktadır³⁷⁰.

Tahkim tarafından patent ya da markalar hakkında verilen kararlar kesin hüküm niteliği taşımaktadır³⁷¹. Bu kararların kesin hüküm niteliği genel kural olmakla birlikte bazı istisnai durumlar bulunmaktadır³⁷². Zorunlu lisans ve sınai mülkiyet hakkının devlet erkiyle müsadere

³⁶⁵ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 236; BOZKURT YÜKSEL, (PATENT 2009), s. 164.

³⁶⁶ CELLI / BENZ, (2002), s. 597; DESSEMONTET François, “Intellectual Property and Arbitration”, 2022, s. 1-8, s. 2.

³⁶⁷ JANSSON Therese, “Arbitrability Regarding Patent Law, An International Study”, Jurisdisk Publikation, Vol. 1, 2011, s. 49-76, s. 66.

³⁶⁸ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 236; ÇALIŞKAN Yusuf, Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 31.

³⁶⁹ JANSSON, s. 66.

³⁷⁰ CELLI ve BENZ, (2002), s. 598; LENTNER, s. 16; CHROCZIEL, s. 24; BOZKURT YÜKSEL (PATENT 2009), s. 158-159; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239.

³⁷¹ CELLI / BENZ, (2002), s. 598; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239.

³⁷² CELLI / BENZ, (2002), s. 598; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239.

edilmesi bu istisnalar kapsamında olup bu uyuşmazlık konuları İsviçre hukuk düzenine göre tahkime elverişli değildir³⁷³.

İsviçre aynı zamanda Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'ne (WIPO) ev sahipliği yapmaktadır. İsviçre'nin tahkime yönelik sergilediği olumlu ve teşvik edici yaklaşım, WIPO'yu ülkesinde bulundurmasına ve tahkim düzenlemelerinde dünya çapında belirleyici bir role sahip olmasına sebep olmuştur³⁷⁴.

2.6.5. Singapur

Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında tahkim konusu Singapur Uluslararası Tahkim Kanunu'nda (*Singapore International Arbitration Act*) ayrıca düzenlenmiştir³⁷⁵. Söz konusu Kanun 1994 yılında yürürlüğe girmiş olup en son 2019'da güncellenmiştir³⁷⁶. Singapur Uluslararası Tahkim Kanunu, fikri mülkiyete ilişkin bir çerçeve oluşturmaktadır.

Singapur Uluslararası Tahkim Kanunu aynı zamanda fikri ve sınai hakları konu alan uyuşmazlıkları ve bu uyuşmazlıkların tahkime elverişliliğini düzenlemektedir (madde 24/a). Özellikle bu kanunun 26. maddesi incelendiğinde, Singapur'un sınai hakların konu olduğu uyuşmazlıkların çözümü için tahkime başvurulabilmesi hususunda oldukça destekleyici ve esnek bir yönelim sergilediği görülmektedir. Anılan bu hüküm sayesinde uyuşmazlığa taraf kimselerin aralarında geçerli bir tahkim anlaşmasının mevcut olması sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözümlenmesi için yeterli olmaktadır³⁷⁷.

Singapur'un sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği hususunda sahip olduğu pozitif uygulamaları, esnek ve tarafların ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzenlemeleri Singapur'un tahkim yeri olarak seçilme noktasında etken rol oynamaktadır³⁷⁸. Yine bu sayede Singapur, WIPO bünyesinde önemli bir aktör olarak görülmektedir³⁷⁹.

³⁷³ CELLI / BENZ, (2002), s. 598; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239.

³⁷⁴ CELLI / BENZ, (2002), s. 598; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239; BOZKURT YÜKSEL (PATENT 2009), s. 158-159; BOOG Christopher / MENZ James, "Arbitrating IP Disputes: The 2014 WIPO Arbitration Rules", *Journal of Arbitration Studies*, Vol. 24, No. 3, 2014, s. 105-124, s. 111.

³⁷⁵ <https://sso.agc.gov.sg/Act>

³⁷⁶ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 239.

³⁷⁷ CELNIKER Craig I. / HAMBRICK David / THOMAS Sarah / STEEL Daniel / ZHU Cheryl / HYUN Janelle, "Arbitration of Intellectual Property and Licensing Disputes", *The Asia-Pacific Arbitration Review, A Global Arbitration Review Special Report*, 2021, s. 7-10, s. 7.

³⁷⁸ BOOG / MENZ, s. 111; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 241.

³⁷⁹ BOOG / MENZ, s. 111; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 241; CELIKNER / HAMBRICK / THOMAS / STEEL / ZHU / HYUN, s. 7-9.

2.6.6. Almanya

Alman Medeni Usul Kanunu'nun Uluslararası Ticaret Tahkimi ile ilgili kuralları büyük ölçüde UNCITRAL Model Kanunu ile benzerdir³⁸⁰. Almanya hukukuna göre, ekonomik bir çıkar bulunan herhangi bir anlaşmazlık tahkime tabidir. Ancak, tahkime tabi olmanın bu geniş tanımı kapsamına girmeyen, kanunla açıkça düzenlenen veya genel kural kapsamında olmadığı kabul edilen belirli sınırlı istisnalar vardır. Aile hukukunda statü konularını, iş hukukunun belirli kısımlarını, kira hukukunu ve ceza yargılamalarını içeren anlaşmazlıklar gibi belirli anlaşmazlık türleri tahkime tabi değildir³⁸¹.

Almanya hukuku sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkime elverişliliği hususunda esnek düzenlemelere sahiptir. Türk hukukunda tahkime elverişlilik değerlendirmesinde temel kıstaslardan olan taşınır mal – taşınmaz mal ayrımı Almanya hukukunda bulunmamaktadır. Almanya hukuku tahkime elverişliliğe ilişkin bu yöndeki hükme Medeni Usul Kanunu'nun 1030. maddesinin 1. fıkrasında yer vermiştir: *“Her türlü malvarlığı uyuşmazlığı tahkim anlaşmasının konusunu olabilir”*³⁸². Bu maddenin 2. fıkrası tahkime elverişliliğin kapsamını daha da geniş ve esnek bir şekilde düzenlemiştir. Burada yer alan hükme göre malvarlıklarına ilişkin olmayan ancak tarafların üzerinde serbest iradesinin söz konusu olduğu uyuşmazlıklar tahkime elverişlidir³⁸³.

Alman hukukuna göre bir sözleşmeyi akdetme yetkisine sahip olan herhangi bir kişi tahkim anlaşmasının tarafı olabilir. Alman tahkim hukukunun temel ilkesi taraf özerkliğidir. Taraflar, tahkim usulünü özgürce düzenleyebilmektedirler. Kıta Avrupası hukuk sistemini benimseyen Almanya şirketler hukukuna göre, genel kurul kararlarının iptaline ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu genel olarak kabul edilmektedir³⁸⁴.

³⁸⁰ BMJ Schiedsgerichtsbarkeit - https://www.bmj.de/DE/themen/wege_zum_recht/aussergerichtlichest_reitbeilegung/schiedsgerichtsbarkeit/schiedsgerichtsbarkeit_node.html (E.T.: 2.8.24).

Detaylı karşılaştırma için bkz.: https://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/Nav_Themen/Gegenueberstellung_10_Buch_ZPO.html?nn=17412

³⁸¹ BMJ Schiedsgerichtsbarkeit - https://www.bmj.de/DE/themen/wege_zum_recht/aussergerichtlichest_reitbeilegung/schiedsgerichtsbarkeit/schiedsgerichtsbarkeit_node.html (E.T.: 2.8.24).

³⁸² KLAUS Lionet / ANNETTE Lionet, *“Hardbuch den Internationamen und Nationalen Schiedsgerichtsbarkeit”*, Stuttgart 2005, s. 64 vd; ROLF A. Schütze, *“Schiedsgericht und Schiedsverfahren”*, München 1998, s. 49-50; LEO Rosenberg / KARL HEINZ Schwab / PETER Gottwald, *“Zivilprozessrecht”*, München 2010, s. 1028-1029.

³⁸³ BMJ Schiedsgerichtsbarkeit - https://www.bmj.de/DE/themen/wege_zum_recht/aussergerichtlichest_reitbeilegung/schiedsgerichtsbarkeit/schiedsgerichtsbarkeit_node.html (E.T.: 2.8.24)

³⁸⁴ MISTELIS Loukas A. / BREKOULAKIS Stavros L.: *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*, The Netherlands 2009, s. 286; AYOĞLU Tolga, *Sermaye Şirketleri Özelinde Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümünde Tahkim*, İstanbul 2018, s. 104.

Alman hukuk sisteminin, “*kompetenz-kompetenz*” ilkesinin orijinal kaynağı olarak kabul edildiği tartışmaya açık olmakla birlikte, Alman Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 1032. maddesinde bu ilke kanunlaştırılmıştır. Ayrıca, bu maddenin 2. fıkrası, hakemler tarafından yargı yetkisine ilişkin ara kararın derhal verilmesini ve bu kararın mahkemelerde derhal itiraz edilebilmesini düzenlemektedir³⁸⁵.

Alman hukukunda tahkime elverişlilik değerlendirmesinde iç tahkim ile milletlerarası tahkim arasında farklılık bulunmamaktadır. Alman hukukunda da tahkime elverişlilik değerlendirmesinde kamu düzeni kısıtlaması bulunmaktadır. Dolayısıyla kamu düzenini yakından ilgilendiren uyuşmazlıklar tahkime elverişli olarak kabul edilememektedir. Bu çerçevede, Alman hukukunda alacaklıların hepsini doğrudan etkileyen iflas davaları tahkime elverişli olarak kabul edilemeyecektir³⁸⁶.

³⁸⁵ BMJ Schiedsgerichtsbarkeit - https://www.bmj.de/DE/themen/wege_zum_recht/aussergerichtliche_reitbeilegung/schiedsgerichtsbarkeit/schiedsgerichtsbarkeit_node.html (E.T.: 2.8.24)

³⁸⁶ AUFDERMAUER Christian, Schiedgerichtsbarkeit und Insolvenz in Deutschland, Europaeischer Hochschulschriften Recht (1. Auflage, Peter Lang D 2013) s. 19.

BÖLÜM 3: SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARININ TAHKİM İLE ÇÖZÜMÜ SÜRECİNDE DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ (WIPO)

3.1. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN GELİŞİMİ

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü³⁸⁷, sınai mülkiyet haklarının ve telif haklarının konusunu oluşturan unsurların küresel çapta korunmasına öncülük ve aracılık etmek amacıyla kurulmuş olan uluslararası bir örgüttür³⁸⁸. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Stockholm'de 1967 yılında imzalanan ve 1970 yılında yürürlüğe giren “*Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilâtını Kuran Stockholm Sözleşmesi*” sayesinde kurulmuştur³⁸⁹. Sonrasında, 1974 yılında Birleşmiş Milletler’in bir uzman kuruluşu olmuştur. Bu kuruluşun merkezi ise İsviçre’nin Cenevre şehrinde yer almaktadır³⁹⁰.

Ancak Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün kuruluş aşaması çok daha eski döneme götürülebilmektedir. “*Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilâtını Kuran Stockholm Sözleşmesi*”nden önce yürürlüğe girmiş olan ancak benzer faaliyet unsurları ve amaçları barındıran “*Endüstriyel Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi*” dikkat çekmektedir³⁹¹. Paris Sözleşmesi 1883 yılında 14 ülke tarafından imzalanmıştır. Bu kapsamda yer alan gelişmelerden bir diğeri ise “*Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi*”dir. Bern Sözleşmesi 9 Eylül 1886 yılında İsviçre’nin Bern şehrinde imzalanmıştır³⁹². Bern Sözleşmesi’nde öne çıkan husus bu sözleşmenin ünlü yazar Victor Hugo tarafından ileri sürülmesidir. Dolayısıyla bu sözleşme esas olarak “*yazar hakları*”nı göz önünde bulundurduğu söylenebilir³⁹³.

Burada değinilen, kısa adlarıyla “*Paris Sözleşmesi*” ve “*Bern Sözleşmesi*” Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün kurulmasını sağlamıştır. Öyle ki, Bern Sözleşmesi ve Paris Sözleşmesi aracılığıyla oluşturulan kuruluşlar yeknasaklık sağlanması adına birleştirilmiştir³⁹⁴. Bu birleşme

³⁸⁷ Daha fazla bilgi için bakınız: <https://www.wipo.int/about-wipo/en/>.

³⁸⁸ DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258.

³⁸⁹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 258; ŞANLI (2016), s. 303.

³⁹⁰ <https://www.wipo.int/about-wipo/en/>; SOYKAN, s. 6-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

³⁹¹ SOYAK Alkan, Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Goü’ler Açısından Önemi, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, Y. 1, S. 1, 2005, s. 1-8; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

³⁹² SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060; ŞANLI (2016), s. 303 vd.

³⁹³ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

³⁹⁴ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

1893 yılında Bern’de gerçekleşmiştir³⁹⁵. Bu iki kuruluşun birleşmesi sonucunda oluşan kuruluşun adı “*Fikri Mülkiyetin Korunması İçin Uluslararası Birleşik Bürolar*” (*Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle* (BIRPI)) olmuştur³⁹⁶. Kurumsallaşma adına bazı adımlar atılmıştır. Bu çerçevede büro 1960 yılınca İsviçre’nin Cenevre şehrine taşınmıştır. Bunun sebebi diğer uluslararası örgütlere daha yakın olup daha kolay iş birliğinde bulunabilmektir. 1967 yılında Fikri Mülkiyetin Korunması İçin Uluslararası Birleşik Büroları, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü olarak dönüşüm yaşamıştır ve yedi sene sonra da Birleşmiş Milletler bünyesine dahil olmuştur³⁹⁷.

3.2. GENEL OLARAK DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün iki temel kuruluş amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki uluslararası arenada fikri ve sınai hakların korunmasını sağlamaktır. Bu hedefine ulaşma aracı olarak ise uluslararası anlaşmaları kullanmaktadır. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün ikinci kuruluş amacı ise Paris ve Bern Sözleşmesi sonucunda oluşturulan ofislerin ve diğer fikri sınai mülkiyete ilişkin oluşturulmuş kurum – kuruluşların iş birliğini sağlamak ve denetlemektir³⁹⁸.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü arasında imzalanmış olan iş birliği anlaşması sayesinde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü fikri ve sınai mülkiyet haklarını korumada daha önemli bir aktör haline gelmiştir. Teknolojinin hızlı gelişimi Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün farklı görev alanlarına sahip olmasına sebep olmuştur. Örneğin, teknolojinin günlük hayatımıza girmesiyle “*internet alan adlarına*” ilişkin uyuşmazlıklar ortaya çıkarmıştır. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü de bu uyuşmazlık konusunun çözülmesine dair adımlar atmıştır³⁹⁹.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü günümüzde 190 civarında üye ülkeye sahip bulunmaktadır⁴⁰⁰. Bu üye devletlerin etkisi karar alma organlarında ortaya çıkmaktadır. Bu organlar aracılığıyla üye devletler, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün bütçesine ve faaliyetlerine ilişkin kararlar alabilmektedirler. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü açık kapı politikasına sahip bulunmaktadır.

³⁹⁵ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

³⁹⁶ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

³⁹⁷ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258;

³⁹⁸ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

³⁹⁹ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

⁴⁰⁰ Daha fazla bilgi için bakınız: <https://www.wipo.int/members/en/>

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'ne üyelik Genel Müdürlüğe sunulan bir onay belgesi ya da katılım belgesi sayesinde gerçekleştirilebilmektedir⁴⁰¹.

3.3. SİNAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolu için ülkesel, bölgesel veya küresel olarak otorite kabul edilmesi gereken bir kurum veya kuruluş bulunmamaktadır⁴⁰². Ancak, sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim ile çözümü sürecinde Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü ön plana çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler'in uzmanlık kurumu olan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü bünyesinde birtakım tahkim kuralları barındırmaktadır⁴⁰³. Aynı zamanda, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü bünyesinde ticari bir amaç gütmeyen “*Tahkim ve Arabuluculuk Merkezini*” barındırmaktadır. “*Tahkim*”, “*seri-tahkim*”, “*arbuluculuk*” ve “*hakem-bilirkişilik*” bu çözüm merkezinin yürütmekte olduğu faaliyetlerdir⁴⁰⁴.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nü Kuran Anlaşma sayesinde 1967 yılında kurulmuş olan bu örgütün sahip olduğu kuralların bir kısmı UNCITRAL ve AAA Tahkim kurallarının etkin – etkili kabul edilen hükümlerinin örnek alınması suretiyle oluşturulmuştur. Ayrıca, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü tahkim ve diğer uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin kuralları hazırlarken bu kuralların küresel çapta uygulanabilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Bu şekilde bir esnekliğe sahip olan söz konusu mekanizmanın hızla değişen ve gelişen küresel dünyada ortaya çıkan uyuşmazlıklara ayak uydurması mümkün olabilmektedir⁴⁰⁵.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları'nın⁴⁰⁶ uygulanabilmesinin ilk şartı tarafların bu yönde ortak bir iradeye sahip olmalarıdır. Bu çerçevede, taraflar, aralarında bir tahkim anlaşması üzerinde mutabık kalacaklardır. Eğer tarafların arasında bu şekilde mutabık kalınmış bir anlaşma bulunmamakta ise Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları'nın uygulanması söz konusu olacaktır. Sürekli olarak tadil edilen ve güncellenen bu kurallardan hangilerinin uygulanacağına ayrıca ve yine bir ortak irade çerçevesinde karar verilmesi gerekmektedir⁴⁰⁷.

⁴⁰¹ SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

⁴⁰² SOYKAN, s. 1-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

⁴⁰³ DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059.

⁴⁰⁴ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258.

⁴⁰⁵ SOYKAN, s. 6-8; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 257-258; DE CASTRO / CHALKIAS, s. 1059-1060.

⁴⁰⁶ <https://wipo.int/amc/en/center/uncitral>, (E.T.: 04.03.2024)

⁴⁰⁷ CARON David D., “*The World of Intellectual Property and the Decision to Arbitrate, Arbitration International*”, Vol. 19, No. 4, 2003, s. 442; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 266-267.

3.4. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ TAHKİM KURALLARI

1 Ekim 2002 yılında yürürlüğe WIPO Tahkim Tüzüğü'nde WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Kurallarına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Kurallarında yer alan düzenlemeler 1 Temmuz 2021 yılında güncellenmiştir ve toplam 80 maddeden oluşmaktadır⁴⁰⁸. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi Kurallarının konu başlıkları; “Genel Hükümler”, “Tahkim Başlangıcı”, “Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kuruluşu”, “Tahkim İdaresi”, “Hakem Kararları ve Diğer Hükümler”, “Ücret ve Masraflar”, “Gizlilik” ve “Çeşitli Hükümler” şeklinde sırasıyla yer almaktadır. Çalışmamızda bu konu başlıklarından konumuz açısından önemli olan hükümler sırasıyla değerlendirilecektir.

3.4.1. Genel Hükümler

Genel Hükümler, WIPO Tahkim Kurallarının birinci ve beşinci maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 2. maddesi uyarınca; tarafların aralarında akdettikleri tahkim anlaşması WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tahkimi öngörüyorsa, WIPO Tahkim Kuralları söz konusu Tahkim Anlaşmasının bir parçası olarak kabul edilir ve uyuşmazlık, taraflar aksi şekilde anlaşmadığı takdirde, tahkimin başladığı tarihte yürürlükte olan WIPO Tahkim Kurallarına uygun olarak çözülür⁴⁰⁹.

3.4.2. Tahkim Başlangıcına İlişkin Hükümler

Tahkim Başlangıcı, WIPO Tahkim Kurallarının altıncı ve on üçüncü maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 7. maddesi ise WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'ne başvuruyu düzenlemektedir. Burada yer alan hükme göre, tahkim yargılamasının başladığı an WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi'nin tahkim talebini aldığı an olarak kabul edilmektedir⁴¹⁰; “Tahkimin başlama tarihi, Tahkim Talebinin Merkeze ulaştığı tarihtir”.

Tahkim talebi ve tahkim talebinin içermesi gereken unsurlar WIPO Tahkim Kurallarının 9. maddesinde düzenlenmiştir:

“Tahkim Talebi şunları içerecektir:

(i) uyuşmazlığın WIPO Tahkim Kuralları uyarınca tahkime sevk edilmesi talebi;

⁴⁰⁸ <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴⁰⁹ TANRIÖVEN, s. 69-70; WEGEN G. / ESİN İ. / SHORE L., “Materials on International Arbitration”, İstanbul, 2007, s. 125; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹⁰ TANRIÖVEN, s. 72; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

(ii) tarafların ve Davacının temsilcisinin adları, adresleri ve telefon, e-posta veya diğer iletişim bilgileri;

(iii) Tahkim Anlaşmasının bir kopyası ve varsa ayrı bir hukuk seçimi maddesi;

(iv) uyuşmazlığın niteliği ve koşullarının kısa bir açıklaması, söz konusu haklar ve mülkiyet ve söz konusu herhangi bir teknolojinin niteliği dahil;

(v) talep edilen tazminatın bir beyanı ve mümkün olduğunca talep edilen herhangi bir tutarın bir göstergesi;

(vi) 14 ila 20. Maddeler uyarınca gerekli olan herhangi bir adaylık veya Davacının bu maddelerle bağlantılı olarak yararlı olduğunu düşündüğü gözlemler; ve

(vii) varsa herhangi bir üçüncü taraf fon sağlayıcının kimliği. İşlemin daha sonraki bir aşamasında finansman sözleşmesinin akdedilmesi halinde, üçüncü kişi finansman sağlayıcının kimliği taraflara, Merkeze ve Hakem Mahkemesine derhal bildirilir.”

3.4.3. Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kuruluşuna İlişkin Hükümler

Hakem Mahkemesinin Oluşumu ve Kuruluşu, WIPO Tahkim Kurallarının on dördüncü ve otuz altıncı maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 14. ve 15. maddesi hakemlerin seçimini ve hakem kurulunun oluşumunu düzenlemektedir. WIPO Tahkim Kurallarının 14. maddesinin (a) bendi, tahkim heyetinin tarafların anlaştığı sayıda hakemden oluşacağına ilişkin hükme yer vermiştir⁴¹¹. Aynı maddenin (b) bendi, taraflar hakem sayısı üzerinde bir anlaşma sağlamamış ise hakem mahkemesinin tek hakemden oluşacağını belirtmektedir; “Taraflar hakem sayısı konusunda anlaşmamışlarsa, Tahkim Heyeti tek hakemden oluşur; ancak Merkez, olayın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak üç üyeden oluşan bir Tahkim Heyeti'nin uygun olduğuna kendi takdiriyle karar verirse bu hüküm uygulanmaz.”

⁴¹¹ TANRIÖVEN, s. 88-89 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

3.4.4. Tahkim İdaresine İlişkin Hükümler

Tahkim İdaresi, WIPO Tahkim Kurallarının otuz yedinci ve altmışıncı maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 37. maddesinin (b) bendine göre, hakem heyeti her durumda tarafların eşit muamele görmesini ve taraflara davalarını sunmaları için adil bir fırsat verilmesini sağlamalıdır⁴¹². WIPO Tahkim Kurallarının 37. maddesinin (b) bendi: *“Her durumda, hakem mahkemesi tarafların eşit muamele görmesini ve her tarafa davasını sunmak için adil bir fırsat verilmesini sağlayacaktır.”* WIPO Tahkim Kurallarının 37. maddesinin (c) bendine göre, hakem heyeti tahkim yargılama sürecinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi yönünde çaba sarf etmelidir⁴¹³. WIPO Tahkim Kurallarının 37. maddesinin (c) bendi: *“Hakem mahkemesi, tahkim prosedürünün gereken süratle gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bir tarafın talebi üzerine veya kendiliğinden, istisnai durumlarda bu Kurallar tarafından belirlenen bir süreyi kendiliğinden veya taraflarca kabul edilerek uzatabilir. Acil durumlarda, böyle bir uzatma yalnızca başkan hakem tarafından verilebilir.”*

WIPO Tahkim Kurallarının 48. maddesi, hakem mahkemesinin geçici koruma tedbirleri ve gerekli görmesi halinde diğer tedbirleri alma yetkisini haiz olduğunu belirtmektedir⁴¹⁴. WIPO Tahkim Kurallarının 48. maddesinin (a) bendi: *“Bir tarafın talebi üzerine, hakem mahkemesi, ihtiyati tedbirler ve uyuşmazlık konusunun bir parçasını oluşturan malların korunması için tedbirler (örneğin, malların üçüncü bir kişiye emanet edilmesi veya bozulabilir malların satışı için bir emir) dahil olmak üzere gerekli gördüğü diğer geçici tedbirleri verebilir veya alabilir. Hakem mahkemesi, bu tür tedbirlerin verilmesini, talep eden tarafın uygun bir teminat sağlamasına bağlı kılabilir.”*

3.4.5. Hakem Kararları ve Diğer Hükümler

Hakem Kararları ve Diğer Hükümler, WIPO Tahkim Kurallarının altmış birinci ve altmışıncı sekizinci maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının altmış birinci maddesinin (a) bendi tahkim yolunun usulüne uygulanacak hukuku düzenlemektedir. Bu hükme göre tahkim uyuşmazlık çözüm yoluna uygulanacak hukuk taraflarca seçilecektir. Taraflar tahkime uygulanacak hukuku belirlememişlerse hakem mahkemesi, tahkim yerindeki tahkim hukukunu uygulayacaktır⁴¹⁵. WIPO Tahkim Kurallarının 61. maddesinin (a) bendi:

⁴¹² TANRIÖVEN, s. 88-89 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹³ TANRIÖVEN, s. 88-89 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹⁴ TANRIÖVEN, s. 88-89 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹⁵ TANRIÖVEN, s. 111-112 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

“Hakem mahkemesi, uyuşmazlığın esasını, taraflarca seçilen yasa veya hukuk kurallarına göre karara bağlar. Aksi belirtilmediği takdirde, belirli bir Devletin hukukunun herhangi bir şekilde belirlenmesi, doğrudan o Devletin maddi hukukuna atıfta bulunuyormuş gibi yorumlanır ve kanunlar ihtilafı kurallarına atıfta bulunmuyormuş gibi yorumlanır. Taraflarca bir tercih yapılmaması halinde, Hakem mahkemesi uygun gördüğü yasa veya hukuk kurallarını uygular. Her durumda, Hakem mahkemesi, ilgili sözleşmenin hükümlerini gerektiği gibi dikkate alarak ve uygulanabilir ticari teamülleri dikkate alarak karar verir. Hakem mahkemesi, yalnızca taraflar açıkça yetkilendirmişse, dostça birleştirici veya ex aequo et bono olarak karar verebilir.”

3.4.6. Ücret ve Masraflara İlişkin Hükümler

Ücret ve Masraflar, WIPO Tahkim Kurallarının altmış dokuzuncu ve yetmiş dördüncü maddeleri arasında yer almaktadır. WIPO Tahkim Kurallarının 69. maddesinin (a) bendi WIPO Tahkim Merkezine tahkim uyuşmazlık çözüm yolu için başvurulması durumunda ödenmesi gereken ücreti düzenlemektedir⁴¹⁶: *“Tahkim Talebi, Merkeze iade edilmeyen bir kayıt ücretinin ödenmesine tabi olacaktır. Kayıt ücretinin miktarı, Tahkim Talebi'nin Merkez tarafından alındığı tarihte geçerli Ücretler Cetvelinde⁴¹⁷ sabitlenecektir.”*

WIPO Tahkim Kurallarının 69. maddesinin (c) bendi WIPO Tahkim Merkezine tahkim uyuşmazlık çözüm yolu için başvurulması durumunda ödenmesi gereken ücretin ödenmemesi durumunda Merkezin herhangi bir işlem yapmayacağını belirtmektedir⁴¹⁸: *“Kayıt ücreti ödeninceye kadar Merkez tarafından Tahkim Talebi veya karşı dava hakkında herhangi bir işlem yapılamaz.”*

3.4.7. Gizliliğe İlişkin Hükümler

Gizlilik, WIPO Tahkim Kurallarının yetmiş beşinci ve yetmiş sekizinci maddeleri arasında yer almaktadır. Gizlilik ilkesi tahkim yargılamasının temel özelliklerinden birisidir. Burada yer alan hükümler esas olarak hakemlerin tahkim yargılamasına ilişkin aldığı kararların gizliliğinin sağlanması hususunu düzenlemektedir⁴¹⁹. WIPO Tahkim Kurallarından 76. maddesinin (a) bendi yargılama esnasında yapılan açıklamaların, belgelerin ve delillerin gizliliğinin

⁴¹⁶ TANRIÖVEN, s. 113-114 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹⁷ Daha fazla bilgi için bkz.: <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/fees/>.

⁴¹⁸ TANRIÖVEN, s. 113-114 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴¹⁹ TANRIÖVEN, s. 125 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

sağlanmasına ilişkindir: “...tahkimde bir taraf veya tanık tarafından verilen herhangi bir belge veya diğer delil gizli tutulacak ve bu delil kamuya açık olmayan bilgileri tanımladığı ölçüde, tahkime katılımı sonucu bu bilgilere erişimi münhasıran gerçekleştiren tarafça, tarafların rızası veya yetkili bir mahkemenin emri olmaksızın herhangi bir amaçla kullanılmayacak veya üçüncü kişilere açıklanmayacaktır.”

Aynı maddenin (b) bendi, tahkim yargılamasına getirilen tanığın üçüncü kişi olarak kabul edilmeyeceğini ve gizlilik ilkesine tabi olacağını düzenlemiştir⁴²⁰: “Bu Maddenin amaçları doğrultusunda, bir tarafça çağrılan bir tanık üçüncü taraf olarak kabul edilmeyecektir. Bir tanığa, tanığın ifadesini hazırlamak için tahkimde elde edilen delillere veya diğer bilgilere erişim izni verildiği ölçüde, bu tanığı çağıran taraf, tanığın, tarafın gerektirdiği gizlilik derecesinin aynısını korumasından sorumlu olacaktır.”

WIPO Tahkim Kurallarından 78. maddesi, hakemlerin ve WIPO Tahkim ve Arbuluculuk Merkezinin tahkim uyuşmazlık sürecinde sunulan açıklamaların, belgelerin ve delillerin gizliliğini sağlamasına ilişkin yükümlülüğünü düzenlemektedir⁴²¹: “Taraflar aksi yönde anlaşmadıkları takdirde, Merkez ve hakem, tahkimin, kararın ve kamuya açık olmayan bilgileri açıkladıkları ölçüde, tahkim sırasında açıklanan her türlü belge veya diğer delilin gizliliğini, kararlarla ilgili bir mahkeme işlemiyle bağlantılı olarak gerekli olduğu veya kanun tarafından aksi şekilde gerekli olduğu durumlar hariç, koruyacaktır.”

3.4.8. Çeşitli Hükümler

Çeşitli Hükümler, WIPO Tahkim Kurallarının yetmiş dokuzuncu ve sekseninci maddelerinde yer almaktadır. Burada yer alan hükümler, tarafların, hakemlerin ve WIPO Tahkim ve Arbuluculuk Merkezinin, tahkim yargılamasında gerçekleştirdiği ifadelerin ve hareketlerin özgürlüğünün sağlanmasına ve yargılamanın etkili bir şekilde yürütülebilmesine ilişkindir.

⁴²⁰ TANRIÖVEN, s. 125 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

⁴²¹ TANRIÖVEN, s. 126 ; <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/index.html>, (E.T.: 10.05.2024).

3.5. DÜNYA FİKRİ MÜLKİYET ÖRGÜTÜ'NÜN SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLERİ VE AVANTAJLARI

Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim yolu ile çözümlenmesine aracı olan bu kurumsallaşmış sistematik yapı ve bünyesindeki Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi çoğunlukla kendi kurallarına göre süreci ilerletmektedir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün tahkim kuralları, sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının çözüm sürecini şu 3 temel unsur çerçevesinde düzenlenmiş bulunmaktadır⁴²²:

- i. *Geçici hukuki koruma tedbirleri*
- ii. *Gizlilik*
- iii. *Uzmanlık*

3.5.1. Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri

Tahkim yolu hakemlere geniş yetkiler tanımaktadır. Geçici hukuki koruma tedbirlerine karar verme de bu geniş yetkiler kapsamında sayılabilmektedir⁴²³. Hakem veya hakemler, aksi taraflarca kararlaştırılmadığı sürece bu yetkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Ancak hakem ya da hakemlerin vermiş olduğu geçici hukuki koruma tedbirleri somut uyuşmazlık açısından uygun ve anlamlı olmalıdır⁴²⁴. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kurallarının 48. maddesi geçici hukuki koruma tedbirlerinin alınabilmesine ilişkin hükme yer vermektedir.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları 48. madde (a) bendi: *“Bir tarafın talebi üzerine, Mahkeme, ihtiyati tedbirler ve uyuşmazlık konusunun bir parçasını oluşturan malların korunması için tedbirler (örneğin, malların üçüncü bir kişiye emanet edilmesi veya bozulabilir malların satışı için bir emir) dahil olmak üzere gerekli gördüğü diğer geçici tedbirleri verebilir veya alabilir. Mahkeme, bu tür tedbirlerin verilmesini, talep eden tarafın uygun bir teminat sağlamasına bağlı kılabilir.”*⁴²⁵

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları 48. maddesinden anlaşılacağı üzere hakem ya da hakemlerin geçici hukuki koruma tedbiri kararı verebilmesi için tarafların bu yönde bir

⁴²² CARON, s. 442; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 265.

⁴²³ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 346.

⁴²⁴ CHROCZIEL, s. 104-105; ÇALIŞKAN, s. 67 vd.

⁴²⁵ WIPO Mediation, Arbitration and Expedited Arbitration Rules and Clauses, <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-446-2022-en-wipo-mediation-arbitration-expedited-arbitration-and-expert-determination-rules-and-clauses.pdf>, (E.T.: 21.5.2024).

talepte bulunması gerekmektedir⁴²⁶. Söz konusu bu kurallara göre tahkim yargılamasında hakem ya da hakemler taraflardan talep olmadığı sürece geçici hukuki koruma tedbirine kendiliğinden hükmedemeyecektir⁴²⁷. Ancak tahkim yargılamasında yer alan hakem ya da hakemler acil durumlarda geçici hukuki koruma tedbirlerini alma ve kaldırma yetkisinin olduğu yönünde doktrinde ağırlık kazanan görüş bulunmaktadır⁴²⁸.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kurallarında tahkim yargılaması sürecinde hakem ya da hakemlerin geçici hukuki koruma tedbiri kararı alırken her iki tarafı da dinlemesi gerektiğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla hakem ya da hakemler, sadece taraflardan birinin talebi ve gerekli görmesi üzerine geçici hukuki koruma tedbirine ilişkin karar verebilecektir⁴²⁹.

Hakem ya da hakemler geçici hukuki koruma tedbirini teminat gösterme şartına bağlayabilmektedir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları 48. madde (b) ve (c) bendi: “(b) Bir tarafın talebi üzerine, Mahkeme diğer tarafa, Mahkeme tarafından belirlenecek bir biçimde, talep veya karşı talep için ve ayrıca Madde 74’te belirtilen masraflar için teminat sağlamasını emredebilir.

(c) Bu Madde kapsamında öngörülen tedbirler ve emirler, ara karar biçimini alabilir.”

Bu hükümde değinildiği üzere, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları 74. maddesinde de geçici hukuki koruma tedbiri kararı verilirken nelerin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir: “Tahkim heyeti kararında, taraflar arasında aksine bir anlaşma olması ve tahkimin tüm koşulları ve sonuçları ışığında, bir tarafın, diğer tarafın davasını sunmak için yaptığı makul masrafların tamamını veya bir kısmını, yasal temsilciler ve tanıklar için yapılanlar da dahil olmak üzere, ödemesini emredebilir.”⁴³⁰

Bu çerçevede alınan geçici hukuki koruma tedbirlerine uyulmaması halinde karşılığında bir yaptırımın olup olmayacağına ilişkin detaylı bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple de alınan

⁴²⁶ ÇALIŞKAN, s. 67; LANDOLT Philip / GARCIA Alejandro, “Commentary on WIPO Arbitration Rules”, Arbitration and Mediation Center, 2017, s. 50; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 347.

⁴²⁷ ÇALIŞKAN, s. 67; LANDOLT / GARCIA, s. 50; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 347.

⁴²⁸ BLESSING Marc, “The Conduct of Arbitral Proceedings Under the Rules of Arbitration Institutions; The WIPO Arbitration Rules in a Comparative Perspective (Articles 37 to 47 of the WIPO Rules in a Comparative Perspectives”, Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation, 20 January 1995, Geneva, Switzerland, s. 50; BOZKURT YÜKSEL (2009), s. 50; GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 349.

⁴²⁹ ERTEN, s. 71; ÇALIŞKAN, s. 67; LANDOLT / GARCIA, s. 51; BOZKURT YÜKSEL (2009), s. 52.

⁴³⁰ WIPO Mediation, Arbitration and Expedited Arbitration Rules and Clauses, <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-446-2022-en-wipo-mediation-arbitration-expedited-arbitration-and-expert-determination-rules-and-clauses.pdf>, (E.T.: 21.5.2024).

karara uyulmaması halinde bir yaptırımın olmayacağı değerlendirilmesi yapılabilmektedir⁴³¹. Bunun istisna ile ise Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kurallarının 54. maddesinin (d) bendinde karşılaşılmaktadır. Bu hükme göre eğer taraflardan birisi alınan karara haklı bir gerekçe göstermeksizin uymaz ise hakem ya da hakemler bunun bir yaptırımı olacak şekilde bazı çıkarımlarda bulanabilecektir. Bu sonuçlardan birisi, hakem ya da hakem tarafından geçici hukuki koruma tedbirine uymayan tarafın aleyhine olacak şekilde delil değerlendirilmesi yapılmasıdır⁴³².

3.5.2. Gizlilik

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun tercih edilme sebeplerinin başında gelen ve devlet mahkemesine göre en büyük avantajlı özelliği olan “gizlilik” hususu, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün de en çok dikkat ettiği noktalardandır. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarında gizliliğin sağlanması rekabet ortamında avantajlı konuma sahip olabilmek için uyuşmazlığın tarafları açısından oldukça önemlidir⁴³³.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları mevzuatında gizliliğe ilişkin hükümler “Gizlilik” başlığı ile 7. bölümde yer almaktadır. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kuralları çerçevesinde gizlilik kistası “*tahkimin mevcudiyeti*” de dâhil olmak üzere, yargılama kapsamında paylaşılan bilgiler, yargılamada alınan kararlar ve ticari sırlar gibi hususları kapsamaktadır⁴³⁴.

Bunları ayrı ayrı belirtmek gerekirse⁴³⁵;

- i. Tahkim Yargılamasında Gizliliğin Uygulanması: Gizlilik kistası sadece taraflar açısından değil aynı zamanda tahkim yargılama dâhilindeki tüm aşamalar açısından bağlayıcıdır. Dolayısıyla tahkimde tanıklar, tahkimin mevcudiyeti, yargılama sürecinde alınan kararlar ve belgeler gizlilik yükümlülüğünün kapsamındadır.
- ii. Ticari Sırlar Açısından Gizliliğin Uygulanması: Ticari sırların gizli tutulması taraflar açısından oldukça önemlidir. Ekonomik değeri yüksek olan ticari

⁴³¹ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 352; WIPO Mediation, Arbitration and Expedited Arbitration Rules and Clauses, <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-446-2022-en-wipo-mediation-arbitration-expedited-arbitration-and-expert-determination-rules-and-clauses.pdf>, (E.T.: 21.5.2024).

⁴³² BOZKURT YÜKSEL Armağan Ebru, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi, Ankara, 2010, s. 53.

⁴³³ BENNET, s. 402; ÇALIŞKAN, s. 85-86.

⁴³⁴ ÇALIŞKAN, s. 85 vd.; ÇALIŞKAN, s. 85-86; BENNET, s. 403.

⁴³⁵ GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, s. 426-435; ÇALIŞKAN, s. 85-86; BENNET, s. 403; LANDOLT / GARCIA, s. 103; BOOG / MENZ, s. 105-124.

uyuşmazlıklarda genellikle tahkimin tercih edilmesindeki en büyük etken gizliliğin sağlanmasıdır. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kurallarının 54. maddesi bu hususu düzenlemektedir.

- iii. Tahkimin Mevcudiyetine Dair Gizlilik: Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun taraflarının gizlilik yükümlülüğü, tahkime başvurulduğunun üçüncü kişilere bildirilmemesini de kapsamaktadır. Bunun istisnası ise devlet mahkemelerinde tahkim itirazında bulunulması, tahkim kararının tenfiz talebinde bulunulması, kanundan doğan yükümlülükler ve yetkili makamlarca talepte bulunulması oluşturmaktadır.
- iv. Tahkim Yargılamasında Ortaya Çıkan Bilgilerin Gizliliği: Tarafların rızası olmadığı sürece tahkim yargılamasında ifşa edilen bilgiler kamuya sunulamaz.
- v. Tahkim Yargılamasında Edinilen Hüküm Gizliliği: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Tahkim Kurallarının 77. maddesi çerçevesinde, hakem kararları üçüncü kişilerle paylaşılmaz:

“Karar, taraflarca gizli tutulacak ve yalnızca aşağıdaki durumlarda ve ölçüde üçüncü bir tarafa açıklanabilir:

1. taraflar rıza gösterirse;
2. ulusal bir mahkeme veya diğer yetkili bir makam önündeki bir eylem sonucunda kamuya açık hale gelirse;
3. bir tarafa yüklenen yasal bir gerekliliğe uymak veya bir tarafın üçüncü bir tarafa karşı yasal haklarını tesis etmek veya korumak için açıklanması gerekiyorsa.”

3.5.3. Uzmanlık

14 Temmuz 1967 yılında kurulmuş olan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü zaman içerisinde çeşitli uyarlamalara gitmiştir⁴³⁶. Sürekli olarak güncel gelişmelere ayak uyduran ve tahkim kurallarının ilerlemesinde önemli rol oynayan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü oldukça tecrübeli bir örgüt olarak öne çıkmaktadır⁴³⁷.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü sahip olduğu iyi kurumsallaşmış organları sayesinde fikri ve sınai mülkiyete ilişkin çoğu farklı alanda uzmanlaşma imkânına sahip olmuştur. Sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim aracılığıyla çözülmesi de bu alanlar içerisinde sayılabilmektedir.

⁴³⁶ ÇALIŞKAN, s. 67; BOOG / MENZ, s. 105-124; LANDOLT / GARCIA, s. 50; BOZKURT YÜKSEL (WIPO), s. 53 vd.

⁴³⁷ ÇALIŞKAN, s. 67; BOOG / MENZ, s. 105-124; LANDOLT / GARCIA, s. 50; BOZKURT YÜKSEL (WIPO), s. 53 vd.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, sınai mülkiyet ve tahkim alanında sahip olduğu uzman hukukçuların ve hakemlerin katkılarıyla hızla gelişmektedir ve hem ülkelere hem de diğer kurumlara örnek nitelik teşkil etmektedir⁴³⁸. Aynı zamanda bünyesinde barındırmakta olduğu “*Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi*” sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim ile çözülmesi noktasında ön plana çıkmaktadır. WIPO Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi, tarafların milli nitelikteki ya da uluslararası nitelikteki uyuşmazlıkları çözümlenmek amacıyla başta tahkim ve arabuluculuk yollarını teşvik etmektedir. Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi uluslararası bir kuruluştur ve sınai mülkiyet uyuşmazlıklarının tahkim ile çözülmesi noktasında da uzmanlaşmıştır⁴³⁹.

⁴³⁸ ÇALIŞKAN, s. 67; BOOG / MENZ, s. 105-124; LANDOLT / GARCIA, s. 50; BOZKURT YÜKSEL (WIPO), s. 53 vd.

⁴³⁹ WIPO Arbitration and Mediation Center, <https://www.wipo.int/amc/en/center/index.html> (E.T.: 20.06.2024).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sınai mülkiyet haklarından kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde tahkime elverişlilik değerlendirmesi çalışmamızda yer aldığı üzere her bir sınai mülkiyet hakkı konusu özelinde ayrı ayrı ele alınması gereken bir husustur. Zira sınai mülkiyet alanında doğabilecek her bir uyuşmazlık kendine özgü niteliklere sahiptir. Fakat bu uyuşmazlık konularından lisans sözleşmeleri gibi bazı uyuşmazlık türlerinin tahkime elverişli olduğu konusunda tereddüt yoktur.

Tahkime elverişlilik ve kamu arasındaki bağlantı konumuz açısından önemlidir. “*Tahkime elverişlilik*” ve “*irade serbestliği*” tahkime elverişlilik açısından denge mekanizması içerisindedir. İrade serbestliği taraflara ortak iradeleri dâhilinde hareket edebilmeyi ve engellere maruz bırakmamayı ifade eder. Kamu düzeni ise esas olarak toplumsal çıkarları gözetir ve toplumun çıkarı için olumsuz bir durum yaratacağını düşündüğü noktalarda engelleme işlevini üstlenir. Tahkime elverişlilik, ülkenin kamu düzeni ve politikası ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte, kamu düzeni ve tahkime elverişlilik hususunda ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir. Tahkimde tanıma ve tenfiz yargılamasında da kamu düzeni ve tahkime elverişlilik değerlendirmesinin ayrı ayrı yapılması gerektiği New York Sözleşmesi’nde yer almaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılması gerekir ise, sınai mülkiyet haklarının ihlalden kaynaklanan uyuşmazlıklar niteliği gereği- bazı istisnaları bulunmakla birlikte - taraflar arasında ortaya çıkan ve üzerinde serbestçe tasarrufta bulunulabilecek uyuşmazlıklar olarak öne çıkmaktadır. Çalışmamızın genelinde bahsi geçtiği üzere uyuşmazlık konusunun sadece taraflar açısından etkisi bulunduğu durumlarda bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu genel olarak kabul görmektedir.

Özellikle sınai mülkiyet hakkının hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda dayanılan gerekçeler farklılaşabilmektedir. Bu gerekçelere dayanarak sınai mülkiyet hakkının hükümsüzlüğünü ileri sürebilecek kişilerde uyumsuzluk özeline göre ve sınai mülkiyet hakkı çeşidine göre değişebilmektedir. Sınai mülkiyet haklarının hükümsüzlüğü gerekçeleri 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda yer almaktadır. Sınai mülkiyet haklarının türüne göre farklı özel hususlar hakkında değerlendirilmeler yapılması gerekmektedir.

“Sınai mülkiyet hakkın hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlık” ve “Sınai mülkiyet hakkının hak sahipliğine ilişkin uyuşmazlık” konuları bakımından ise her bir durum özelinde ayrı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Sınai mülkiyet haklarından markanın hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıklar iki ayrı duruma göre incelenebilir. Markanın hükümsüzlüğü mutlak ret ve nispi ret sebeplerine dayanabilmektedir. Mutlak ret sebebinden dolayı markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesinde kamu düzeni ve kamu yararı ile yakından ilişkili olduğundan dolayı bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Nispi ret sebeplerinde ise kamu yararı ve kamu düzeni değil şahıs menfaatleri ön planda bulunmaktadır. Dolayısıyla, nispi ret nedenlerine ilişkin uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradeleri ön planda olduğu için bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu sonucuna ulaşılması mümkündür. Marka hakkının ihlalinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradesi söz konusu olduğu için tahkime elverişli kabul edilebilmektedir.

Patent hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıklarda hükümsüzlük kararının geçmişe etkili olduğu için söz konusu karar üçüncü kişiler üzerinde de etki doğurmaktadır. Bu yüzden patent hükümsüzlüğünden doğan uyuşmazlıklarının kamu düzenine etkisi bulunduğu ve dolayısıyla tahkime elverişli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Patent hakkının ihlalinden doğan uyuşmazlıklarda tarafların serbest iradesinin bulunduğu ve hükmün etkisinin sadece taraflar açısından geçerli olduğu için bu uyuşmazlıkların tahkime elverişli olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Tasarım hakkının hükümsüzlüğünden kaynaklanan uyuşmazlıklar en çok “*tasarımın yeni ya da ayırt edici olmadığı*” gerekçesiyle ortaya çıkmaktadır. Hükümsüzlük uyuşmazlığı, bu hakkın hükümsüzlüğünde menfaati olan herkes tarafından ileri sürülebilir. Bu uyuşmazlık tasarım sahibine karşı açılabilir.

Tasarımın hükümsüzlüğüne ilişkin uyuşmazlıklarda tahkime elverişlilik somut duruma göre değişkenlik göstermektedir. Tescile tabi tasarımlarda devlet tescil vermektedir. Tasarımın hükümsüzlüğüne ilişkin karar üzerine tasarımın sicilden terkinin gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla, tescilli tasarımların kamu düzeni ile ilişkili olduğu için tahkime elverişli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz çıktılar uyarınca, Cumhuriyet savcılarının ve kamu kurum ve kuruluşlarının sınai mülkiyet hakkının hükümsüzlüğünü ileri sürebildiği durumlarda bu uyuşmazlıkların kamu düzeni ile ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda 4686 sayılı MTK ve ulusal nitelikli uyuşmazlıklarda 6100 sayılı HMK

düzenlemeleri de tahkime elverişliliğin bu kriter doğrultusunda değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. HMK ve MTK ayrıca taşınmaz mallar üzerindeki aynı hakların tahkime elverişli olmadığını belirtmiştir.

Tahkim uyuşmazlık çözüm yolunun tercih edildiği durumlarda, sınai mülkiyet hakkı ihlal edilen kimsenin devlet mahkemelerinde talep edebileceği her şeyi talep etmesi mümkün olmayabilecektir. Delillerin toplanması ve incelenmesi konusu bu farklılıklardan bir tanesidir. MTK'nın 12. maddesinin (B) bendinde yer alan "*Hakem veya hakem kurulu, delillerin toplanmasında asliye hukuk mahkemesinden yardım isteyebilir. Bu takdirde mahkeme, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerini uygular*" ifadesinden hakem ya da hakemlerin resmi delil toplama ve inceleme noktasında sınırlı yetkilerinin bulunduğu sonucuna varılabilmektedir. Dolayısıyla, tarafların delil toplama konusundaki talepleri bazı durumlarda karşılık bulamayabilecektir. Sınai mülkiyet hakkı ihlal edilen kimsenin tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda üçüncü kişilere yönelik karar alınmasını içeren talepleri de karşılanamayacaktır. Zira taraflar arasında akdedilmiş tahkim anlaşması nispi etkisi uyarınca anlaşmaya taraf olmayan kimse açısından etki doğuramayacaktır. Devlet mahkemesinde bir karar alınmasında ve bu kararın uygulanmasında kamu gücü söz konusu iken, tahkim uyuşmazlık çözüm yolunda kamu gücü unsuru yer almamaktadır.

HMK ve MTK'da bulunan "*iki tarafın iradelerine tabi olmayan*" ifadesi bazı durumlar açısından muğlaklık arz etmektedir. İrade özerkliği ilkesinin gereği olan bu ifadenin fikri ve sınai mülkiyetten kaynaklanan uyuşmazlıklarda doğru bir şekilde değerlendirilmesiyle tahkime elverişlilik hususunda sağlıklı bir sonuca ulaşılabilecektir.

Tahkime olan ihtiyaç ve talep her geçen gün artmaktadır ve tarafların iradesine daha çok özgürlük tanındığı görülmektedir. Bu sebeple de tahkime elverişliliğin kıstası olan kamu düzenine olan bakış değişmektedir. Her kamu düzeni ile ilişkisi olan uyuşmazlık konusunun tahkime elverişli olmadığı tanısı konulması doğru olmayacaktır. Zira "*kamu düzeni*" kavramı oldukça geniş ve sınırları tam olarak belirlenemeyecek bir kıstastır.

Bir uyuşmazlık konusunun tahkime elverişliliği değerlendirilirken ilgili hükümde belirtilen "*iki tarafın iradelerine tabi olmayan*" kıstasının yanı sıra bu uyuşmazlığın ekonomik özelliği bulunup bulunmadığına da bakılması konumuz açısından oldukça faydalı olacaktır. Sınai mülkiyet haklarının hemen hemen hepsinde olduğu gibi, söz konusu uyuşmazlığın ekonomik niteliği bulunan bir hak içermesi durumunda bu uyuşmazlığın tahkime elverişli olduğu yönünde

bir yaklaşım sergilenmesi daha doğru olup, bunun istisnası yukarıdaki gerekçeler doğrultusunda doğrudan kamu düzeni ile ilişkisinin bulunmasıdır.

KAYNAKLAR

1958 Tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair New York Sözleşmesi.

1961 Tarihli Milletlerarası Ticarî Tahkime Dair Avrupa (Cenevre) Sözleşmesi.

Açıkgöz Ahunur, "Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Anlaşması Çerçevesinde İlaç Patentlerinde Zorunlu Lisans ve Covid-19 Döneminde Yaşanan Bazı Gelişmeler", Ankara Barosu Dergisi S. 81, Ağustos 2023.

Adamo Kenneth R., "Overview of International Arbitration in the Intellectual Property Context", *The Global Business Law Review*, Vol. 2, 2011, (s. 6—28).

Akıncı Ziya, "Milletlerarası Ticari Hakem Kararları ve Tenfizi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara 1994.

Akıncı Ziya, "Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları", Batider, Aralık 1996, C. XVIII. S. 4.

Akıncı Ziya, "Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları", BATIDER, 18. Baskı, Ankara 1996.

Akıncı Ziya, "Hakemlerin İhtiyati Tedbir Ve İhtiyati Haciz Kararı Verme Yetkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1997.

Akıncı Ziya, Milletlerarası Tahkim, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2007.

Akıncı Ziya, "Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim", *Public And Private International Law Bulletin*, C. 40, S. 1, 2020.

Akıncı Ziya, Milletlerarası Tahkim, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021.

Akipek Jale G., "Akıntürk Turgut ve Ateş Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku", 11. Basıdan Tıpkı 12. Bası, Beta Basım, İstanbul, 2015.

Alangoya Yavuz / Yıldırım M.Kâmil / Deren Yıldırım Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. B., Beta Yayınları, İstanbul 2009.

Amokhura Kawharu, “*The Public Policy Ground For Setting Aside And Refusing Enforcement Of Arbitral Awards*” *Journal Of International Arbitration*, Vol. 24(5), 2007.

Ansay Sabri Şakir, *Hukuk Yargılama Usulleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 6. Bası, Ankara 1960.

Arfin Miriam R., “*The Benefits Of Alternative Dispute Resolution In Intellectual Property Disputes*”, *Hastings Communications And Entertainment Law Journal*, Vol. 17, No. 4, 1995.

Arıkan Özgür, “*Sınai Haklara İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkime Elverişliliği*”, *Milli Tahkim Kapsamında Tahkime Elverişlilik*, Editör Kaya Serkan, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2022, (11-64).

Arslan Ramazan / Yılmaz Ejder / Taşpınar Ayvaz Sema: *Medeni Usul Hukuku*, B. 3., Yetkin Yayınları, Ankara 2017.

Arslanlı Halil, *Fikri Hukuk Dersleri II. Fikir ve Sanat Eserleri*, Sulhi Garan Matbaa, İstanbul, 1954.

Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 9. B., On İki Levha, Ankara, 2021.

Ataman Figanmeşe İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2021.

Ateş Mustafa, “*Fikir ve Sanat Eserlerinin Kamuya Sunulması: Alenileşmemiş ve Yayınlanmamış Eserler Fikri Hukuka Göre Korunamaz Mı?*”, 2006, C. XXIII (3) BATİDER.

Ateş Mustafa, *Fikri Hukukta Eser*, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.

Ateş Mustafa, “*Sahibi Ölen Fikir ve Sanat Eseri Üzerindeki Mali Hakların Mirasçılara İntikali*”, *Dergi Park*, 2020.

Aufdermauer Christian, *Schiedgerichtsbarkeit und Insolvenz in Deutschland*, Europaeischer Hochschulschriften Recht (1. Auflage, Peter Lang D 2013).

Aydemir Fatih, *Tahkim Sözleşmesinin Kaynakları, Tanımı, Hukuki Niteliği ve Yapılış Türleri*, B. 1., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.

Aydıncık Şirin, *Fikri Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri*, Arıkan Yayıncılık, İstanbul 2006.

Aydoğdu Ufuk, “*Tahkimde Yaptırım Gücü ve Tarafların İradesi*”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 11, S. 2.

Aydoğmuş Yasemin, “*Seri Tahkim Yargılaması ve Güncel Uygulamaları*”, Araştırma Makalesi, Dergipark C. 41 S. 1, İstanbul, 2021.

Ayoğlu Tolga, *Sermaye Şirketleri Özelinde Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümünde Tahkim*, İstanbul, 2018.

Bacanlı Mehmet Rıfat, “*Bir Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak İstanbul Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (ISTAC) Tahkim Yargılamasında Delillerin İbrazı ve Değerlendirilmesi*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 166, 2016.

Balcı Muharrem, *İhtilafların Çözüm Yolları ve Tahkim*, Danışman Yayınları, İstanbul 1999.

Baron Patrick M. / Liniger Stephan A., “*A Second Look At Arbitrability: Approaches To Arbitration In The United States, Switzerland And Germany*” *Arbitration International*, Vol. 19 (1), 2003.

Basalla George, *Teknolojinin Evrimi*, Çev: Cem Soydemir, Tübitak, 1996.

Baygın Cem, “*Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na Göre Eser Sahibinin Hakları İle Bağlantılı Haklar*”, AÜEHFD., C. V, S. 1-4.

Bennet Jesse S., “*Saving Time And Money By Using Alternative Dispute Resolution For Intellectual Property Disputes- Wipo To The Rescue*”, *Revista Juridica Universidad De Puerto Rico*, Vol. 79, Issue 1, 2010.

Betancourt Ana Alba, “*Cross-Border Patent Disputes: Unified Patent Court or International Commercial Arbitration*”, *Utrecht Journal Of International And European Law*, Vol. 32, No. 82, 2016.

Birsel Mahmut T., “*Milletlerarası Ticari Tahkim ve Türkiye*”, Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İzmir 1980.

Birsel Mahmut T., “*Türkiye’de Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizinin Anayasal ve Küresel Boyutları*” Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C. 7. 2005.

Blavi Francisco, *“The Role Of Public Policy In International Commercial Arbitration”*, Kluwer Law International, 2016.

Blessing Marc, *“The Conduct of Arbitral Proceedings Under the Rules of Arbitration Institutions; The WIPO Arbitration Rules in a Comparative Perspective (Articles 37 to 47 of the WIPO Rules in a Comparative Perspectives, Conference on Rules for Institutional Arbitration and Mediation, 20 January 1995, Geneva, Switzerland.*

Block Marc Jonas, *“The Benefits Of Alternative Dispute Resolution For International Commercial And Intellectual Property Disputes”*, *Rutgers Law Record (The Digital Journal Of Rutgers School Of Law)*, Vol. 44, 2017.

BMJ Schiedsgerichtsbarkeit - https://www.bmj.de/DE/themen/wege_zum_recht/aussergerichtlichest_reitbeilegung/schiedsgerichtsbarkeit/schiedsgerichtsbarkeit_node.html.

Boog Christopher / Menz James, *“Arbitrating IP Disputes: The 2014 WIPO Arbitration Rules”*, *Journal of Arbitration Studies*, Vol. 24, No. 3, 2014, s. 105-124.

Born Gary B., *“International Arbitration Cases And Materials”*, ABD, 2011.

Born Gary B., *“International Commercial Arbitration, Kluwer Law International”*, The Hague, 2014.

Born Gary B., *“International Arbitration: Law And Practice (2nd Edition)”*, London, Kluwer Law International, 2015.

Bozbel Savaş, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.*

Bozbel Savaş, *Fikri Mülkiyet Hukuku, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.*

Bozkurt Yüksel Armağan Ebru, *“Fikri Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Tahkim”*, BATİDER, 2009. (FİKRİ MÜLKİYET)

Bozkurt Yüksel Armağan Ebru, *Patent Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları, Milletlerarası Tahkim ve Devlet Yargısı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009. (PATENT)*

Bozkurt Yüksel Armağan Ebru, *“Uncitral ve Uncitral Model Kanunu’na Genel Bir Bakış”*, Taad, C. 2, Y. 2, S. 4, Ankara, 2011. (UNCITRAL)

Bozkurt Yüksel Armağan Ebru, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Sistemi, Ankara, 2010. (WIPO)

Buluttekin Derya, “*Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Tahkimin Değerlendirilmesi*” (Araştırma Makalesi), DÜHFD, C. 27, S. 46, 2022.

Caron David D., “*The World of Intellectual Property and the Decision to Arbitrate, Arbitration International*”, Vol. 19, No. 4, 2003.

Cebe Mehmet Sinan: Mal Satım Sözleşmesi ve Tahkim, 1. B., Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

Celli Alessandro L. / Benz Nicola, “*Arbitration And Intellectual Property*”, European Business Organization Law Review, Vol. 3, 2002.

Celli Alessandro L. / Benz, Nicolo, “*Arbitration Of Intellectual Property and Licensing Disputes*”, *The Asia-Pacific Arbitration Review*, A Global Arbitration Review Special Report 2021.

Celniker Craig I., Hambrick David / Thomas Sarah / Steel Daniel / Zhu Cheryl / Hyun Janelle, “*Arbitration of Intellectual Property and Licensing Disputes*”, *The Asia-Pacific Arbitration Review*, A Global Arbitration Review Special Report, 2021, s. 7-10.

Ceylan Şahin Şule, Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2009.

Chrocziel Peter / Kasolowsky Boris / Whitener Robert / Waldeck Pymont / Wolras Prinz Zu, “*International Arbitration of Intellectual Property Disputes*”, München, 2017.

Code de la Propriete Intellectuelle, as amended by Law no 2011-525, of 17 May 2011.

Combs J. A., “*American Diplomatic History: Two Centuries Of Changing Interpretations*”. Kaliforniya: University Of California Press, 1986.

Cook Trevor / Garcia Alejandro, “*Commercial Lending Revenue Growth in The Knowledge Economy*”, *The Importance Of Intellectual Property*, Commercial Lending Review, Vol. 17, No. 6, 2002.

Cook Trevor / Garcia Alejandro I., “*International Intellectual Property Arbitration*”, London, 2010.

Çakmak Ahmet, “*Tahkimde Yaptırım Gücü ve Uygulama Sorunları*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 77, S. 2.

Çakmak Ahmet, “*Tahkimde Delillerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 78, S. 2.

Çakmak Ahmet, “*Çok Taraflı Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümünde Ortaya Çıkan Sorunlar*”, Legal Hukuk Dergisi, 2023, S. 10.

Çalışkan Yusuf, Uluslararası Fikri Mülkiyet Hukukunda Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmaları: WIPO Tahkimi ve Dünya Ticaret Örgütü, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Çelikel Aysel / Erdem Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, 14. Baskı, Beta Basım, İstanbul, 2016.

Çelikel Aysel / Erdem Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, 16. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021.

Çilenti Konuralp Ayşen, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, 1. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2020.

Çolak Uğur, Türk Patent Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Dam, Kenneth W., “*The Growing Importance Of International Protection Of Intellectual Property*”, International Lawyer, Vol. 21, No. 3., 1987.

Dayınlarlı Kemal, Uncitral Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim, Ankara: Dayınlarlı Hukuk Yayınları, 2012.

De Castro Ignacio / Chalkias Panagiotis, “*Mediation And Arbitration Of Intellectual Property And Technology Disputes*”, Singapore Academy Of Law Journal, Vol. 24, 2019.

Derecioglu, M. Kaan, “*Türkiye’de ve Avrupa Topluluğu’nda Markaların Korunması*”, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 4, 1996.

Dessemontet François, “*Intellectual Property and Arbitration*”, 2022.

Deynekli Adnan, “*Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizinde Karşılaşılan Sorunlar*” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 105-122 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan.

Doğan Murat, “*Çok Taraflı Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümünde Karşılaşılan Sorunlar*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022, C. 78, S. 2.

Doğan Murat, “*Tahkimde Delillerin İncelenmesi*”, Legal Hukuk Dergisi, 2023a, S. 10.

Doğan Murat, “*Tahkimde Yaptırım Gücü*”, Legal Hukuk Dergisi, 2023b, S. 10.

Doğan Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Doğan Vahit, *Milletlerarası Ticaret Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2021.

Donovan Donald Francis, “*International Commercial Arbitration and Public Policy*”, New York University Journal Of International Law and Policy, Vol. 27, No. 3, 1995.

Draetta Ugo, “*Behind The Scenes in International Arbitration*”, New York: Jurisnet Llc, 2011.

Eker Ayhan / Zeynep Feyza, “*Rekabet Hukuku Uyuşmazlıklarının Uluslararası Tahkim Yoluyla Çözümü: Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2017.

Ekşi Nuray, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Ekşi Nuray, “*Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 23, S. 1-2, 2011.

Ekşi Nuray, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2013.

Ekşi Nuray, “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Tahkim*”, 2.Baskı., Beta, Ankara, 2019.

Ekşi Nuray, *Tahkim Öncesi Uyuşmazlık Çözüm Usulleri ve Bu Usuller Tüketilmeden Tahkime Başvurulmasının Sonuçları*, İstanbul, 2015.

Ercan Cannur, “*Fikri Hak Kavramı ve Eser Sahibinin Manevi Haklarının Genel Anlamda Kişilik Hakkıyla İlişkisi*” (37-412), Araştırma Makalesi, 2021.

Erdem B. Bahadır, *Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

- Erel Şafak, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- Erkan Mustafa, *Milletlerarası Tahkimde Yetki Sorunları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Ertekin Erol / Karataş İzzet, *Uygulamada İhtiyari Tahkim ve Yabancı Hakem Kararlarının Tenfizi Tanınması*, Yetkin Yayınları, Ankara 1997.
- Erten Rifat, *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri*, Ankara, 2010.
- Esen Emre, “*İktisadi Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun’un Milletlerarası Tahkim Anlaşmaları Üzerindeki Etkisi*”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020.
- Esen Emre, *Yetkili Kılınan Tahkim Kurumunun Mevcut veya Belirli Olmadığı Tahkim Anlaşmalarının Geçerliliği*, Ankara 2021.
- Esen Eren, “*Uluslararası Ticarî Tahkimde Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2008.
- Esinoğlu Birant, “*Fikri Mülkiyet ve Sınai Mülkiyet Ayrımı*”, *Mevzuat Dergisi*, S. 85, Ocak 2005.
- Fargas Miqel Dels Sants Mirambel, “*Economics Of Arbitrability In International Ip Contracting*”, *Journal Of Law And Commerce*, Vol. 37, No. 2, 2019.
- Goldberg Stephen B. / Sander Frank E. A. / Rogers Nancy H. / Rudolph Cole Sarah, “*Dispute Resolution Negotiation, Mediation And Other Processes*”, New York, Apsen Publishers, 2007.
- Gökyayla Demir, “*Milletlerarası Tahkimde İspat Hakkı ve Sınırlarına Uygulanacak Hukuk*”, *Public and Private International Law Bulletin*, 40(2): (s. 729–773) Prof. Dr. Cemal Şanlı’ya Armağan, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- Guide to WIPO Arbitration.
- Gurry Francis, “*Fees And Costs*”, *Conference On Rules For Institutional Arbitration And Mediation*, 1995, Geneva, Switzerland.

Gurry Francis, *“The Commencement Of Arbitral Proceedings, Conference On Rules For Institutional Arbitration And Mediation”*, Geneva Switzerland, 1995b.

Gül Mehmet Akif, New York Sözleşmesi Bağlamında Hukukî Dinlenilme Hakkının İhlâli, TAAD, Y. 7, S. 29, Ocak 2017.

Gümüştü Tunçağıl Gülce, Uluslararası Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Tahkim Kuralları, Yetkin Yayınları, Ankara 2023.

Hamdi Pınar, Uluslararası Rekabette Fikri Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No. 2004/71, İstanbul, 2004.

Herboczkova Jana, *“Amiable Composition in The International Commercial Arbitration”*, Paper of Law Faculty of The Masaryk: University, 2008.

Hirsch Ernst, Fikri ve Sınai Haklar, Ar Basımevi, Ankara, 1948.

Huysal Burak, Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

Ildır Gülgün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

İlhan Hüseyin Afşin: Tahkim Sözleşmesinin Geçerliliği, 1. B., Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

Jansson Therese, *“Arbitrability Regarding Patent Law, An International Study”*, Jurisdisk Publikation, Vol. 1, 2011.

Joviç Njegoslav, *“Benefits And Limitations Of International Arbitration In Intellectual Property Law Disputes”*, Yearbook Of Banjaluka Law School, 2018.

Kalpsüz Turgut, Hakem Kararlarının İcrası, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi C. 25, S. 2 2009.

Kalpsüz Turgut, Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. B., Yetkin, 2010.

Karaaslan Pelin, *“Fikir ve Sanat Eserlerinin Teknik Gereklilik Nedeniyle Geçici Çoğaltılması”*, Araştırma Makalesi, 2022, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi 26 Ekim 2021 IV. Fikri Mülkiyet Hukuku Uluslararası Sempozyumu.

Karaçor Zeynep, Küreselleşme Süreci ve İstikrar Arayışındaki Türkiye Ekonomisi, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi, 2002.

Karadaş İzzet, 6100 Sayılı HMK’nda Düzenlenen Ulusal (İç) Tahkim, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

Karademir Ebru, Milletlerarası Kurumsal Tahkim Merkezlerinin Bir Karşılaştırması, MHB, Y. 32, S. 2, 2012.

Karahan Sami / Suluk Cahit / Saraç Tahir Nal Uygun, Temel, Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

Kaya Serkan, Milli Tahkim Kapsamında Tahkime Elverişlilik, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2022.

Kaya Serkan, “*Uyuşmazlıkların Çözümünde Hibrit Yöntem: Arabuluculuk – Tahkim (Mediation – Arbitration)*”, MIHDER, 2021.

Kılıçoğlu Ahmet M., Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.

Klaus Lionet/Annette Lionet, “*Hardbuch den Internationamen und Nationalen Schiedsgerichtsbarkeit*”, Stuttgart 2005.

Kocabaş Gediz, Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmede Yararlananın Edimi Ret Hakkı, 1. Bası, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Cevdet Yavuz'a Armağan Özel Sayısı), C. 22, İstanbul 2016.

Konuralp Cengiz Serhat, “*Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Tahkim*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2011.

Kuğuoğlu Dilşad / Demirkol Elit Meviza, “*ICSID Tahkiminde Onay (Rıza)*”, Araştırma Makalesi, 2018.

Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü (Hukuk Muhakemesi), C. IV, 6. B., İstanbul, Demir Yayıncılık, 2001.

Kuru Baki, Arslan Ramazan ve Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Landolt Philip / Garcia Alejandro, “*Commentary on WIPO Arbitration Rules, Arbitration and Mediation Center*”, 2017.

Lentner Gabriel M., “*The Rumors of Arbitrability’s Death Have Been Greatly Axaggerated: Revisiting Arbitrability of IP Disputes from a Transatlantic Perspective*”, Transatlantic Technology Law Forum Working Papers, No. 71, 2021.

Leo Rosenberg / Karl Heinz Schwab / Peter Gottwald, “*Zivilprozessrecht*”, München 2010.

Lew J. D. M., “*Final Report on Intellectual Property Disputes and Arbitration*”, The ICC International Court of Arbitration Bulletin, 1998, Vol. 9, No. 1.

Lokmanoglu Salim Yunus, 6100 Sayılı Yasa Uyarınca Tahkim Yargılamasında Geçici Hukuki Koruma Tedbirleri, Taad, Y. 11, S. 44, Ekim 2020.

Mantakou Anna P., “*Arbitrability And Intellectual Property Disputes*” In Loukas A. Mistelis ve Stavros L. Brekoulakis, *Arbitrability International And Comparative Perspectives*, Wolters Kluwer, 2009.

Marka Başvuru Kılavuzu (<https://www.turkpatent.gov.tr/basvuru-kilavuzlari>)

Mekengeç Merve Acun, “*Türk Şirketler Hukukundaki Bazı Durumlarda Tahkim Anlaşmasının Üçüncü Kişilere Teşmili Sorunu*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fak. Dergisi, 68 (1) 2019: 1-38, 2018.

Mercangöz Yakup Önder, *Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi*, İstanbul, 2019.

Metcalf Craig, “*Resolution of Patent and Technology Disputes by Arbitration and Mediation: A View From The United States, Arbitration*”, Vol. 74, 2008.

Mistelis Loukas A. / Brekoulakis Stavros L.: *Arbitrability: International and Comparative Perspectives*, The Netherlands 2009.

Mistelis Loukas A., “*Confidentiality And Third Party Participation*”, *Arbitration International*, Vol. 21, No. 2., 2005.

Moss Marianna, “*Trademark “Coexistence” Agreements: Legitimate Contracts Or Tools Of Consumer Deception?*”, *Loyola Consumer Law Review*, Vol. 1, No. 2, 2005.

Nomer Ergin, Milletlerarası Usul Hukuku, İstanbul, Beta Basım, 2009.

Nomer Ergin / Ekşi Nuray / Öztekin Gelgel Günseli, Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. 1, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

OECD, “*Patents and Innovation In International Context*”, OCDE/ Gd (97) 210, Paris, 1997.

Oğuzman M. Kemal / Öz M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, C. 1, İstanbul, 2016.

Okekeifere Andrew I., “*Public Policy And Arbitrability Under Uncitral Model Law*”, International Arbitration Law Review, Vol. 2(2), 1999.

Ormanoğlu Burhan, “*Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*”, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Mart 2004.

Ökçün A. Gündüz, Devletler Hususî Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni, Sevinç Matbaası, Ankara, 1967.

Özbay İbrahim / Korucu Yavuz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Tahkim, Adalet Yayınları, Ankara, 2016.

Özbek Mustafa Serdar, “*Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, C. 51, 2002.

Özbek Mustafa Serdar, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2004.

Özbek Mustafa Serdar, “*Arbuluculuk ile Tahkim Yöntemlerinin Kesişme Bölgesi: Arbuluculuk – Tahkim*”, Araştırma Makalesi, 2017.

Özbek Mustafa Serdar, Tahkim Hukuku C. 1 Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Özkan Işıl, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı İle İlk Derece Mahkemesinde İhtiyati Tedbirler, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, C. 22, S. 2, 2002.

Özkan Işıl / Tütüncübaşı Uğur, Uluslararası Usul Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara, 2017.

Öztañ Fırat, Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Turhan Kitabevi 2008.

Öztosun Ayşe, Entegre Devre Topografyası Hakkında Eleştirel Bir Bakış, AÜEHFD, 2004, C. 13, S. 3-4.

Öztosun Ayşe, Entegre Devre Topografyalarının Korunması Hakkında Kanun'un Eleştirel İncelenmesi", I. İstanbul Fikri Mülkiyet Hukuku Sempozyumu, İstanbul, 2005.

Öztürk Refik Emre, "Marka Lisansı Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Lisans Alanın Denkleştirme İstemi", Eskişehir Barosu Dergisi, C. 8, S. 2, 2023.

P.T.Yu, "Currents And Crosscurrents In The International Intellectual Property Regime", Working Paper, Intellectual Property & Communications Law Program, Michigan State University College Of Law, 2004.

Paksoy Serdar / Sarıalıoğlu Simel, "The Guide to Construction Arbitration, Turkey", 2. B., London 2018.

Parlakyıldız F. Merve / Güvel E. Alper, "Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi 8(4), 2015.

Patent-Faydalı Model Başvuru Kılavuzu.

Pekcanitez Hakan, "Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri", Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara, 2003.

Pekcanitez Hakan / Taş Korkmaz Hülya / Meriç Nedim, Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 4. Bası, Yetkin Yayınları, 2012.

Pekcanitez Hakan / Özekes Muhammet / Akkan Mine / Taş Korkmaz Hülya, Medeni Usul Hukuku, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Pekcanitez Hakan, Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, Medeni Usul Hukuku, 6.B., Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.

Pekcanitez Hakan, Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayıncılık, 9. Bası, İstanbul, Eylül, 2021.

Pekdiñçer Tamer, “*Yargıtay Kararları Çerçevesinde Marka Hükümsüzlük Davalarında Zarar Gören Kişiler*”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2015.

Pierce John, Gunter / Pierre-Yves, “*The Guide To Ip Arbitration*”, 2021.
https://nyiac.org/wpcontent/uploads/2021/03/Gar_Guide_To_Ip_Arbitration_1st_EDition.Pdf (E.T.: 1.4.2024)

Rolf A. Schütze, “*Schiedsgericht und Schiedsverfahren*”, München 1998.

Shelkoplyas Natalya, “*The Application Of Ec Law In Arbitration Proceedings*”, 2003.

Stitt Allan J., “*Alternative Dispute Resolution For Organizations*”, Toronto, John Willey & Sons Canada Ltd, 1998.

Soyak Alkan, Fikri ve Sinaî Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Goü’ler Açısından Önemi, Legal Fikri ve Sinaî Haklar Dergisi, Y.1, S.1, 2005.

Söğüt İpek S., Roma Hukukunda Tahkim, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Suluk Cahit, Telif Hakları ve Korsanlıkla Mücadele, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004.

Sungurtekin Özkan M., “*Avukatlık Kanunu’nun 35/A maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi*” Legal Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Dergisi, 2005/2.

Şanlı Cemal, Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Sevinç Matbaası, Ankara, 1986.

Şanlı Cemal, Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul, 2016.

Şanlı Cemal / Esen Emre / Ataman Figanmeşe İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, Beta Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 2021.

Şit Körseoğlu Banu, Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi. Ankara: İmaj Yayınevi, 2005.

Şit Körseoğlu Banu, “*Yabancı Hakem Kararlarının Üçüncü Kişilere Karşı Tenfizi*“, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C. XV, S. 3, 2011.

Tanrıöven Tolgahan, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Nezdinde Yürütülen Tahkim Süreci, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022.

Tanrıver Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, TBB Dergisi, S. 64, 2006.

Tekellioğlu Yavuz / Demirer Rena, Küreselleşme Sürecinde, Yöresel Ürünler ve Coğrafi İşaretlerin Geleceği, İgeme'den Bakış, S. 36, Ankara 2008.

Tekinalp Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2012.

Turan Gökçen, Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarında Tahkim, 2002.

Türk Patent Enstitüsü (TPE), “Beşinci Yılında Türk Patent Enstitüsü”, TPE Yayın No: 21, Haziran 1999.

Türk Patent Enstitüsü (TPE), “Patent/Faydalı Model Belgesi Başvuru Kılavuzu”, Nisan, 1999.

Türk Patent Enstitüsü (TPE), Resmi Web Sitesi, <http://www.turkpatent.gov.tr>.

Türk Patent ve Marka Kurumu, “Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Tescil Süreci”, <https://turkpatent.gov.tr/turkpatent/>, (E.T.: 21 Kasım 2023).

Türk Tahkim Hukuku Sempozyumu (Ankara - 10 Mayıs 1990), Ankara 1991.

Tüysüz Cemre, “Milletlerarası Ticari Tahkimde Gizlilik Yükümlülüğü”, Public and Private International Law Bulletin, Volume: 37, Issue: 2, 2017, s.846–873.

Tüzüner Özlem, Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2007.

Tüzüner Özlem, Faydalı Modelin Korunması ve Faydalı Modelin Korunmasına Uygulanacak Hukuk, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

Uluç Didem, Rekabet Hukukunda Tahkim Uygulamaları, Rekabet Kurumu, Ankara, 2012.

Uluslararası Tahkim, “Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu”, Mart 2004.

Uncitral, “Uncitral Model Law On International Commercial Arbitration 1985 With Amendments As Adopted In 2006”, United Nations Publication, Vienna 2008.

Utku Doruk, Sinaî Hakların Rehni, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

Üstündağ Saim, İhtiyati Tedbirler, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981.

Veron Pierre, “*Arbitration of Intellectual Property Disputes in France*”, International Business Lawyer, Vol. 23, No. 3, 1995.

Vischer Frank, “*General Course On Private International Law*” Recueil Des Cours, Vol. 232, 1992.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 12.04.2005 Tarihli, 2004/6686 E., 2005/3600 K.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu Kararı E. 2010/1, 2012.

Yasaman Hamdi / Yasaman Zeynep, Sinaî Mülkiyet Kanununu Şerhi C. 2, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

Yeğengil Rasih, Tahkim (L’arbitrage), Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1974.

Yıldırım Nevhis Deren, “*Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri*”, Ankara Barosu Dergisi, S. 60, 2002/4.

Yıldırım Nevhis Deren, Uncitral Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, Alkım Yayınları, İstanbul, 2004.

Yılmaz Ejder, Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri C. I (Geçici Hukuki Himaye), Ankara, Yetkin Yayınları, 2001.

Yılmaz Ejder, Hukuk Sözlüğü, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

Yılmaz Süleyman / Çavuşoğlu Gökçe Filiz, “*Türk Hukukunda Tahkime Elverişlilik Kavramı ve Taşınmaz Aynına İlişkin Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi*”, Inonu University Law Review – Inulr 10(2): 594-613, 2019.

Yücel Tunç Müjgan, HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Yüksel Mehmet, Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.

Zammit Joseph P. / Hu Jamie, “*Arbitrating International Intellectual Property Disputes*”, American Arbitration Association Dispute Resolution Journal (November 2009 – January 2010).

Zenginkuzucu M. Dikran, Uluslararası Ticaret ve Yatırım Uyuşmazlıklarında Dostane Çözüm (Kurumlar-Kurallar-Süreçler). İstanbul, Legal Yayıncılık, 2013.

Wegen G. / Esin İ. / Shore L., “*Materials on International Arbitration*”, İstanbul, 2007.

WIPO <https://wipo.int/amc/en/center/uncitral>, (E.T.: 04.03.2024).

WIPO Mediation, “*Arbitration and Expedited Arbitration Rules and Clauses*”, <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-446-2022-en-wipo-mediation-arbitration-expedited-arbitration-and-expert-determination-rules-and-clauses.pdf>, (E.T.: 21.5.2024).

<https://www.wipo.int/members/en/>